

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Rasos Bručaitės
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės
brucaite.rasa@gmail.com

Magistro darbas
**Sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo
pagrindai ir tvarka**

Vadovas: lekt. dr. Saulius Aviža
Recenzentas: lekt. dr. Danguolė Bublienė

Vilnius 2012

TURINYS

IŽANGA	2
1. SUTUOKTINIŲ TURTO TEISINIS REŽIMAS	5
1.1 Sutuoktinių turto teisinio režimo samprata	5
1.2 Sutuoktinių turto teisinio režimo modeliai ir rūšys	6
1.3 Lietuvoje galiojantis sutuoktinių turto teisinio režimo modelis bei jo raida	9
2. SUTUOKTINIŲ ASMENINĖS IR BENDROSIOS JUNG TINĖS NUOSAVYBĖS ATRIBOJIMO POREIKIS	13
3. ĮSTATYMU NUSTATYTO SUTUOKTINIŲ TURTO TEISINIO REŽIMO NUSTATYMO KRITERIJAI	16
3.1 Įstatyminio sutuoktinių turto teisinio režimo esmė	16
3.2 Asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo pagrindai	18
3.2.1 Turto įsigijimo laikas	19
3.2.2 Turto įsigijimo pagrindas	29
3.2.3 Turto pobūdis bei paskirtis	31
3.2.4 Kiti atribojimo pagrindai	33
3.2.4.1 Turtui įsigyti panaudotų lėšų pobūdis bei valios išraiškos aiškumas	33
3.2.4.2 Esminis turto pagerinimas	35
3.3 Turto registravimo viešajame registre reikšmė	37
4. SUTUOKTINIŲ SUSITARIMU NUSTATYTO TURTO TEISINIO REŽIMO NUSTATYMO KRITERIJAI	40
4.1 Sutuoktinių teisė į sutartinį turtinių santykių reguliavimą	40
4.2 Sutuoktinių laisvė susitarti dėl vedų sutarties turinio	43
4.3 Sutuoktinių susitarimą ribojantys veiksniai	48
5. ASMENINĖS IR BENDROSIOS JUNG TINĖS NUOSAVYBĖS ATRIOJIMO TVARKA	53
5.1 Atribojimo tvarka nutraukiant santuoką	53
5.1.1 Atribojimo tvarka esant ginčui tarp sutuoktinių	53
5.1.2 Atribojimo tvarka nesant ginčo tarp sutuoktinių	58
5.2 Atribojimo tvarka nenutraukiant santuokos	61
5.2.1 Atribojimo tvarka sudarant sutartį dėl turto padalijimo	61
5.2.2 Atribojimo tvarka trečiųjų asmenų iniciatyva	66
IŠVADOS	71
LITERATŪROS SĄRAŠAS	73
SANTRAUKA	81
SUMMARY	82

IŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas. Lietuvos Respublikos Konstitucijos¹ (toliau – Konstitucijos) 46 str. 1 d. įtvirtinta, kad Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės teise, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva. Privačios nuosavybės teisė yra ne tik valstybės ekonomikos pamatas. Ji reikšminga dar ir tuo, kad sudaro materialų pagrindą įgyvendinti kitas žmogaus teises ir laisves², todėl neabejotinai yra svarbi ir šeimos teisinių santykių srityje, kur viena iš pagrindinių šeimos funkcijų yra ekonominė (sutuoktiniai tvarko bendrą šeimos ūkį, sudaro sandorius, įgyja turto, daro išlaidas šeimai aprūpinti, ją išlaikyti). Taigi, nuosavybė yra ne tik valstybės, bet ir šeimos gyvavimo pagrindas. Nors pastaraisiais dešimtmečiais santuokų skaičius ir reikšmė žymiai sumažėjo, tačiau santuoka vis vien išliko pagrindine šeimos kūrimo forma. Be to, nors 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusiame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse³ (toliau – CK) šeimos turtiniams santykiams skiriama daug dėmesio ir reguliavimas yra pakankamai detalus, tačiau ginčų praktikoje dėl sutuoktinių tarpusavio turtinių santykių kyla nemažai. Todėl atsižvelgiant į tai, kad santuokiniais ryšiais yra susijusi didelė dalis Lietuvos gyventojų bei į didelį nutraukiamų santuokų Lietuvoje skaičių, poreikis atriboti sutuoktinių asmeninę bei bendrąją jungtinę nuosavybę turi didelę visuomeninę reikšmę. Taip pat atsižvelgiant į literatūros nagrinėjama tema trūkumą bei gausią ir įvairią, bet ne visuomet vienareikšmišką ir pastovią teismų praktiką, tema neabejotinai yra aktuali tiek Lietuvos teisės teorijai, tiek praktikai.

Darbo originalumas. Kalbant apie sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo pagrindus ir tvarką, reikia pažymėti, kad ši tema nėra plačiai išnagrinėta Lietuvos mokslininkų. Tačiau teigti, kad mokslinių darbų šia tema visai nėra, taip pat būtų neteisinga. Deja, esami darbai apsiriboja CK normų pakartojimu, sutuoktinių turtinius santykius analizuoja fragmentiškai bei neišsamiai. Todėl galima teigti, kad konkrečiai sutuoktinių turto atribojimo pagrindai bei tvarka nėra analizuoti.

Darbo tikslai. Šio darbo tikslas - išsamiai ir nuosekliai išanalizuoti sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo pagrindus bei tvarką. Atsižvelgiant į suformuluotą tikslą, siekiama: atsakyti į klausimą, kas lemia poreikį sutuoktinių turtinius santykius reguliuoti kitaip nei nesusituokusių asmenų; išgryninti Lietuvoje galiojanti

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

² DAMBRAUSKIENĖ, G., *et al.* Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras (I dalis). Vilnius: Teisės institutas, 2000, p. 392.

³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

sutuoktinių turto teisinį režimą; ištirti, kokiais pagrindais remiantis atribojamas sutuoktinių turtas; išnagrinėti įstatymu nustatytus atribojimo pagrindus ir įvertinti kylančias problemas; išsiaiškinti sutuoktinių galimybes atriboti savo asmeninį ir bendrą turtą sudarant vedybų sutartį; išanalizuoti sutuoktinių turto atribojimo tvarkos ypatumus.

Norint pasiekti šiuos tikslus, reikia įgyvendinti šiuos uždavinius:

1. išsiaiškinti sutuoktinių turto teisinio režimo sampratą bei skirtingose valstybėse egzistuojančius modelius, rūšis;
2. ištirti Lietuvoje galiojančio sutuoktinių turto teisinio režimo raidą ir jos įtaką dabartiniam reguliavimui;
3. įvertinti, kas lemia sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo poreikį;
4. apžvelgti ir įvertinti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą praktiką sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo klausimu;
5. palyginti Lietuvos ir pasirinktų užsienio valstybių (Latvijos ir Estijos) reguliavimo esminius skirtumus;
6. atskleisti sutuoktinių turto atribojimo tvarkos ypatumus nutraukiant santuoką (esant ginčui ir jo nesant), sudarant turto pasidalijimo sutartį ir dalijant turtą trečiųjų asmenų reikalavimu.

Darbo objektas. Darbe nagrinėjami sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo pagrindai ir tvarka, jų ypatumai, problematika. Ypatingai didelis dėmesys skiriamas CK normų ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylų analizei. Siekiant išsamiau įvertinti Lietuvoje taikomus sutuoktinių turto atribojimo pagrindus, esminiai teisinio reguliavimo skirtumai lyginami su Estijos ir Latvijos valstybėmis.

Svarbu pažymėti, kad, nors gali atrodyti susiję su nagrinėjama darbo tema, tačiau darbe nebus detaliau nagrinėjama vedybų sutarties charakteristika, vedybų sutarties negaliojimo pagrindai, kurie nesusiję su sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimu. Taip pat nebus analizuojami sutuoktinių tarpusavio kompensacijų bei turtinių prievolių klausimai, sutuoktinių turto atribojimas esant užsienio elementui, nes jie laikytini atskiro tyrimo objektu.

Tyrimo metodai. Darbe remiamasi sisteminės analizės, lyginamuoju, istoriniu, precedentiniu, teleologiniu bei loginiu metodais. Sisteminės analizės metodas naudojamas vertinat CK įtvirtintas sutuoktinių turtinius santykius reglamentuojančias normas, nustatant jų santykį su kitomis glaudžiai susijusiomis normomis, teismų praktika, doktrina. Lyginamasis

metodas naudotas nustatant skirtingose valstybėse egzistuojančius sutuoktinių turto teisinio režimo modelius, lyginant Lietuvos sutuoktinių turto atribojimo pagrindus su Latvija ir Estija (valstybės pasirinktos ne atsitiktinai, o dėl artimų teisinių sistemų, panašaus galiojančio sutuoktinių turtui taikomo teisinio režimo bei atsižvelgiant į 2009 m. Estijos šeimos teisės reformą). Darbe, siekiant išryškinti visiškai priešingą Lietuvai požiūrį į sutuoktinių turtinių santykių reguliavimą, daromos nuorodos į Anglijos teisę (tačiau tai nėra darbo tikslas). Istorinis metodas padėjo atskleisti kaip keitėsi sutuoktinių turto teisinio režimo modelis Lietuvoje bei lyginant dabar galiojančio CK reguliavimą su prieš tai galiojusių Santuokos ir šeimos kodeksu⁴ (toliau - SŠK). Precedentinis metodas naudotas analizuojant LAT praktiką sutuoktinių turto atribojimo klausimais. Teleologinis metodas naudotas nustatant įstatymų leidėjo ketinimus, kurių buvo siekta CK įtvirtinant konkrečias normas (pvz., ko siekta CK 3.88 str. 1 d. įtvirtinant pavyzdinį turto, pripažįstamo bendrąja jungtine nuosavybe, sąrašą). Loginis metodas naudotas pateikiant vertinimus, formuojant išvadas.

Šaltiniai. Rašant darbą naudojami norminiai teisės aktai, specialioji literatūra, remiamasi interaktyviais, internete publikuojamais šaltiniais bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Stengiamasi apžvelgti kiek įmanoma daugiau šaltinių, kad būtų galima kuo nuosekliau ir įvairiapusiškiau atskleisti rašomo darbo temą. Iš darbe naudotų norminių aktų, reikšmingiausias – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Iš naudotos specialiosios literatūros darbe reikšmingiausi - Lietuvos Respublikos civilinio kodekso trečiosios knygos komentaras, profesoriaus Valentino Mikelėno vadovėlis „Šeimos teisė“, Ingos Kudinavičiūtės-Michailovienės ir Michail Cvelich moksliniai straipsniai. Iš užsienio literatūros naudingiausi buvo Branka Rešetar mokslinis straipsnis “Matrimonial Property in Europe: A Link between Sociology and Family Law”, autorių C. Hamilton ir A. Perry vadovėlis “Family Law in Europe” ir kiti.

⁴ Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodeksas. Valstybės žinios, 1964, Nr. 21-186; 1996, Nr. 100-2261. Negalioja nuo 2001-07-01.

1. SUTUOKTINIŲ TURTO TEISINIS REŽIMAS

1.1 Sutuoktinių turto teisinio režimo samprata

Sudarę santuoką, vyras ir moteris įgyja naują specifinį teisinį statusą, t. y. jie tampa sutuoktiniais. Be to, preziumuojama, kad sudarius santuoką tarp sutuoktinių susiklosto šeimos santykiai, kurie yra laikomi santuokos tikslu ir padariniu⁵. Pagal CK 3.27 str. šeimos santykiai grindžiami abipuse meile, pagarba, lojalumu ir pasitikėjimu. Tačiau tikros šeimos sukūrimui vien šių moralinių vertybių nepakanka. Šeimos sukūrimas neįmanomas be materialųjų jos gyvenimo sąlygų: šeimos gyvenamosios patalpos, bendro šeimos biudžeto, namų apyvokos daiktų ir panašiai, todėl, siekiant užtikrinti deramus šeimos santykius, vaikų teises bei interesus, sutuoktiniai kartu su naujuoju statusu nuo santuokos sudarymo įgyja ne tik teisių, bet ir pareigų bei teisių ribojimų⁶.

Sutuoktiniai santuokos metu yra priversti pasirūpinti materialine šeimos geroje, įgyja turto, daro įvairias išlaidas, sudaro sandorius. Dėl to tarp jų susiklosto turtiniai santykiai, kuriuos būtina reglamentuoti⁷. Visiškai aišku, kad turtiniai santykiai tarp sutuoktinių negali būti reglamentuojami lygiai taip pat kaip turtiniai santykiai tarp fizinių asmenų, kurių nesieja šeimos santykiai, ar turtiniai santykiai tarp juridinių asmenų⁸. Reikia pritarti šiai nuomonei, nes šeima yra specifinis fizinių asmenų susijungimas, kurį sieja ne tik ekonominiai, bet ir dvasiniai, moraliniai, socialiniai interesai. Būtent šis šeimos santykių ypatumas sąlygoja atskiro sutuoktinių turtinių santykių reguliavimo poreikį. Todėl paprastai valstybės nustato specialų sutuoktinių turtui taikomą teisinį režimą.

Tarptautinių žodžių žodynas⁹ pateikia kelias sąvokos „režimas“ reikšmes. Manytina, kad nagrinėjamos temos atžvilgiu tinkamiausia reikšmė yra tokia: režimas – sistema taisyklių, priemonių, reikalingų vienokiam ar kitokiam tikslui pasiekti.

Taigi, sutuoktinių turtui taikomą teisinį režimą galima apibūdinti kaip įstatymu ar šalių susitarimu nustatytą taisyklių, įtvirtinančių susituokusių asmenų įgyjamo turto nuosavybės formą, sutuoktinių turtines teises, pareigas bei tam tikrus teisių ribojimus, visumą. Konkretų

⁵ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002 p. 67.

⁶ *Ibid.*, p. 69.

⁷ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 263.

⁸ MIKELĖNAS, V. Civilinio kodekso projekto komentaras. Teisės problemos, Nr. 2, 1998, p. 12.

⁹ BENDORIENĖ, A., *et al.* Tarptautinių žodžių žodynas. Ketvirtasis leidimas. Vilnius: Alma littera, 2005, p. 646.

tokių taisyklių nustatymo tikslą pateikti nėra paprasta, nes tikslų gali būti įvairių. Paprastai siekiama užtikrinti sutuoktinių lygiateisiškumą, silpnesnio sutuoktinio turtinių interesų apsaugą ar sutuoktinių nepriklausomumą vienas nuo kito. Priklausomai nuo siekiamo tikslo, skirtingose valstybėse sutuoktinių turtiniai santykiai reglamentuojami skirtingai.

1.2 Sutuoktinių turto teisinio režimo modeliai ir rūšys

Skirtingose valstybėse santuoka skirtingai paveikia sutuoktinių turtui taikomą režimą¹⁰. Todėl reikia pastebėti, kad nėra vieno įstatymu nustatyto sutuoktinių turto teisinio režimo modelio, kuris būtų privalomas visose valstybėse. Priešingai, egzistuoja keli būdingiausi sutuoktinių turtui taikomo teisinio režimo modeliai, o kiekviena valstybė, atsižvelgdama į savo nacionalinę istoriją, tradicijas, papročius ir kitokius veiksnius, pasirenka jai priimtinausią modelį.

Sprendžiant, kokį turto teisinio režimo modelį pasirinkti, svarbiausia, kad sutuoktinių turtinių santykių reguliavimas atitiktų tris tikslus: pirma, būtų kiek galima konkretesnis, antra, kad būtų atsižvelgiama į pačių sutuoktinių norus ir lūkesčius bei, trečia, kad taisyklės būtų praktiškos ir lengvai taikomos¹¹. Todėl literatūroje teigiama, kad kiekvienas sutuoktinių turto teisinis režimas turi atsakyti į tris pagrindinius klausimus: kokiems subjektams jis taikomas, kokiam turtui taikomas bei kokios su juo susijusios teisės ir pareigos tenka kiekvienai šaliai¹².

Paprastai literatūroje sutinkami šie sutuoktinių turto teisinio režimo modeliai:

1. Sutuoktinių turto atskirumo teisinis režimas;
2. Sutuoktinių turto sąlyginio bendrumo teisinis režimas;
3. Sutuoktinių turto bendrumo teisinis režimas.

Sutuoktinių turto atskirumo teisinis režimas. Pagal šį režimą kiekvieno sutuoktinio turtas, tiek įgytas iki santuokos sudarymo, tiek santuokos metu, yra jo asmeninė nuosavybė. Bendrosios nuosavybės sutuoktiniai neįgyja. Tačiau tai nereiškia, kad sutuoktinių turtinių interesų pusiausvyra nėra užtikrinama. Santuokos nutraukimo atveju taikomos specialios

¹⁰ CLARKSON, C. M. V., HILL, J. *The conflicts of laws. Third edition*. United States: Oxford University Press, 2006; p. 432.

¹¹ HERRING, Jonathan. *Family law*. Pearson Education, 2001, p. 118.

¹² HARRIS-SHORT, S., MILES, J. *Family law: text, cases and materials*. Oxford University Press, 2007, p. 200.

taisyklės. Šio režimo privalumu laikoma tai, kad užtikrinamas sutuoktinių nepriklausomumas. Režimas galioja Austrijoje, Graikijoje ir kt.¹³

Sutuoktinių turto sąlyginio bendrumo teisinis režimas. Darbo autorės nuomone, šį režimą kitaip dar galima vadinti sutuoktinių turto atidėto bendrumo režimu (angl. – *deferred community property system*). Pagal šį režimą kiekvieno sutuoktinio turtas laikomas atskiru turtu, tačiau ištuokos atveju visas santuokos metu įgytas turtas sujungiamas ir padalijamas po lygiai. Šio režimo privalumu laikoma tai, kad santuokos metu nesudaroma kliūčių civilinei apyvartai. Toks režimas nustatytas Vokietijoje¹⁴, Danijoje, Šveicarijoje, Švedijoje, Norvegijoje ir kt.¹⁵

Sutuoktinių turto bendrumo teisinis režimas. Pagal profesorių P. S. Vitkevičių, šis režimas buvo nustatytas Prancūzijoje 1804 m. Civilinio kodekso 1401 straipsniu¹⁶. Šio režimo privalumu laikoma tai, kad jis leidžia užtikrinti sutuoktinių ekonominį lygiateisiškumą, abiejų sutuoktinių lygiavertį dalyvavimą tvarkant ūkinius šeimos reikalus ir panašiai¹⁷. Skiriamos dvi šio režimo rūšys¹⁸:

1. Visiško bendrumo teisinis režimas, kai bendru sutuoktinių turtu pripažįstamas turtas, tiek įgytas iki santuokos, tiek po jos (pvz., Olandijoje)¹⁹;

2. Riboto bendrumo teisinis režimas, kai bendru sutuoktinių turtu laikomas tik po santuokos sudarymo įgytas turtas (pvz., Lietuvoje, Estijoje, Latvijoje, Rusijoje²⁰, Belgijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Ispanijoje²¹ ir kt.). Šis modelis yra populiariausias.

Taigi, paprastai valstybės įstatymu nustato privalomą sutuoktinių turtui taikomą teisinį režimą. Tačiau yra ir išimčių. Priešingai nei dauguma valstybių, Anglijos teisė neturi specialaus sutuoktinių turtui taikomo teisinio režimo. Laikomasi nuomonės, jog santuoka neturi įtakos sutuoktinių turtiniams santykiams. Joje negalioja sutuoktinių turto bendrumo prezumpcija kaip kai kuriose kitose Europos valstybėse²². Sutuoktiniai turtą įgyja pagal bendras normas, reglamentuojančias nesusituokusių asmenų daiktines teises. Specialus

¹³ HAMILTON, C., PERRY, A. *Family Law in Europe*. London: Butterworths, 2002, p. 12, 333.

¹⁴ CLARKSON, C. M. V., HILL, J. *The conflicts of laws. Third edition*. United States: Oxford University Press, 2006; 434.

¹⁵ HAMILTON, C., PERRY, A. *Family Law in Europe*. London: Butterworths, 2002, p. 72, 670, 637, 501.

¹⁶ VITKEVIČIUS, P. S. *Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 89.

¹⁷ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 263.

¹⁸ COLLIER, J.G. *Conflict of Laws*. United Kingdom: Cambridge University Press, 2001, p. 277.

¹⁹ BRANKA REŠETAR, *Matrimonial Property in Europe: A Link between Sociology and Family Law*, vol. 12.3 ELECTRONIC JOURNAL OF COMPARATIVE LAW, (December 2008), [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-12-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/123/art123-4.pdf>> [Žiūrėta 2011-12-17].

²⁰ VITKEVIČIUS, P. S. *Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 90.

²¹ HAMILTON, C., PERRY, A. *Family Law in Europe*. London: Butterworths, 2002, p. 38, 267, 414, 598.

²² STANDLEY, K., *Family Law*, Palgrave Macmillan, 2006, p. 64.

režimas yra nustatytas tik santuokiniam būstui (angl. – *matrimonial home*), kuris suteikia apsaugą trečiųjų asmenų atžvilgiu, tačiau nekeičia nuosavybės formos į tą turtą²³. Reikia atkreipti dėmesį, kad nors joks teisės aktas neįtvirtina sutuoktinių turtui taikomo teisinio režimo, tačiau taikomos specialios taisyklės santuokos nutraukimo atveju. Ypatingai plati diskrecijos laisvė yra suteikta teismams, kurių tikslas, sprendžiant sutuoktinių turtinius klausimus, yra užtikrinti visapusišką teisingumą²⁴. Anglijoje ne kartą buvo siūlyta reformuoti sutuoktinių turtinių santykių reguliavimą, nustatant konkretų turto teisinį režimą, taip siekiant sutuoktiniams suteikti daugiau aiškumo ir nuspėjamumo teismuose, tačiau pasiūlymai nebuvo įgyvendinti²⁵.

Literatūroje, analizuojant skirtingose valstybėse galiojančius sutuoktinių turto teisinius režimus, galima rasti įvairių nuomonių dėl Anglijoje galiojančio režimo. Profesoriaus P. S. Vitkevičiaus monografijoje teigiama, kad Anglija priskiriama prie valstybių, kuriose taikomas sutuoktinių turto atskirumo teisinis režimas²⁶. Užsienio literatūroje irgi randama nuomonių, pritariančių, kad Anglija priskiriama valstybėms, kuriose galioja sutuoktinių turto atskirumo teisinis režimas, argumentuojant tuo, kad santuoka nekeičia sutuoktinių nei iki santuokos įgyto, nei įgyto santuokos metu turto nuosavybės formos²⁷. Darbo autorės nuomone, atsižvelgiant į tai, jog joks valstybės teisės aktas neįtvirtina specialaus sutuoktinių turtui taikomo teisinio režimo, o sutuoktiniai turtą įgyja pagal tas pačias taisykles kaip ir nesusituokę asmenys, reikėtų vertinti, kad Anglijoje sutuoktinių turtiniai santykiai grindžiami turto atskirumo principu, tačiau neteisinga teigti, kad valstybėje galioja specialus sutuoktinių turto atskirumo teisinis režimas, nustatytas įstatymu.

Galima daryti išvadą, kad nė vienas iš aptartų sutuoktinių turto teisinio režimo modelių nėra tobulas. Kiekvienas jų, priklausomai nuo siekiamo tikslo, turi savus trūkumus ir savus privalumus. Atsižvelgiant į tai, nė vienas iš minėtų režimų negalėtų atitikti visų sutuoktinių vienoje valstybėje interesų bei lūkesčių. Dėl to paprastai valstybės nustato dvi sutuoktinių turto teisinio režimo rūšis:

1. įstatyminį sutuoktinių turto teisinį režimą;
2. sutartinį sutuoktinių turto teisinį režimą.

²³ WALTER, P. *International Encyclopedia of Laws. Family and Succession Law. England and Wales. Vol. II.* Kluwer Law International, 2007, p. 171.

²⁴ LOWE, N. V., DOUGLAS, G. *Bromley's family law.* Tenth edition. Oxford University Press, 2007, p. 131.

²⁵ *Ibid.*, p. 147-148.

²⁶ VITKEVIČIUS, P. S. *Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai.* Vilnius: Justitia, 2006, p. 89.

²⁷ CLARKSON, C. M. V., HILL, J. *The conflicts of laws. Third edition.* United States: Oxford University Press, p. 434.

Įstatyminis režimas pasižymi tuo, kad jis yra nustatytas valstybės imperatyvių normų. Įstatymu nustatytas režimas yra privalomas visoms sutuoktinių poroms, jeigu jie nėra pasirinkę sutartinio teisinio režimo. Tokiu būdu valstybė įgyvendina savo pareigą apsaugoti sutuoktinių turtinius interesus. Lietuvoje tokia pareiga kyla iš Konstitucijos 38 str., kuris nustato, kad valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę. Detaliau šis režimas bus nagrinėjamas trečiojoje šio darbo dalyje.

Sutartinis režimas pasižymi tuo, kad įstatymų leidėjas suteikia teisę sutuoktiniams pasirinkti turto teisinio režimo modelį savo nuožiūra. Šis režimas išplaukia iš sutuoktinių, kaip privačių santykių subjektų, valios autonomijos principo, kuris yra kertinis kiekvienos valstybės, grindžiamos rinkos ekonomika, privatinėje teisėje. Sutartinį režimą pripažįsta beveik visos valstybės, tačiau susitarimo laisvės ribos įvairiose valstybėse skiriasi. Detaliau šis režimas bus nagrinėjamas ketvirtojoje šio darbo dalyje.

Taigi, apžvelgus skirtingose valstybėse egzistuojančius sutuoktinių turto teisinio režimo modelius, galima teigti, kad būtent tuo atveju, kai valstybėje galioja sutuoktinių turto riboto bendrumo teisinis režimas, kyla sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo problemų.

1.3 Lietuvoje galiojantis sutuoktinių turto teisinio režimo modelis bei jo raida

Kaip buvo minėta ankstesnėje darbo dalyje, beveik visose valstybėse yra priimta, kad sutuoktinių turtiniai santykiai, atsižvelgiant į jų specifiką ir subtilybes, yra reguliuojami kitaip nei asmenų, nesudariusių santuokos. Lietuvoje galiojantis Civilinis kodeksas taip pat nustato specialias taisykles, taikomas sutuoktinių turtiniams santykiams. Įstatymas įtvirtina dviejų rūšių sutuoktinių turto teisinį režimą, t. y. įstatyminį, grindžiamą sutuoktinių turto riboto bendrumo principu, bei sutartinį, suteikiantį teisę sutuoktiniams susireguliuoti tarpusavio turtinius santykius savo nuožiūra. Atsižvelgiant į egzistuojantį sutuoktinių turtinių santykių reguliavimą, reikia pastebėti, kad toks liberalus jis buvo ne visada. Todėl, siekiant geriau suvokti esamą reguliavimą, jo esmę, svarbu ištirti, koks jis buvo prieš tai, kuo pasižymėjo, koks jo ryšys su egzistuojančiu reguliavimu.

Poreikis reglamentuoti šeimos santykius (pirmiausia - turtinius) atsirado po Lietuvos valstybės susiformavimo, t. y. po Mindaugo karūnavimo 1253 m. Turtinių santykių srityje jau XIII a. vyravo šeimos galva – vyras, o žmona turėjo tik tam tikrą turtinį savarankiškumą,

kuris priklausė nuo atsinešto kraičio. Iki šio laikotarpio, kaip teigiama literatūroje, veikė papročių šeimos teisė, rašytinių šaltinių praktiškai nėra²⁸.

Detaliau sutuoktinių turtiniai santykiai buvo reguliuojami Lietuvos statutuose (pirmajame - 1529 m., antrajame - 1566 m. bei trečiajame - 1588 m.). Reikia pastebėti, kad, atsižvelgiant į to meto luominę visuomenę, Lietuvos statutų normos buvo skirtos išskirtinai bajorų luomo žmonių šeimos santykiams reglamentuoti. Lietuvos statutai buvo įtvirtinę sutuoktinių turto atskirumo principą bei galimybę sudaryti įkraičio sutartį. Vytauto Andriulio monografijoje teigiama, kad vyro turtas, tiek įsigytas prieš santuoką, tiek po jos, buvo atskiras nuo žmonos. Žmona, be kraičio, taip pat galėjo įgyti atskiro turto dovanojimo, paveldėjimo pagrindų. Abu sutuoktiniai atskiru turtu galėjo disponuoti be vienas kito sutikimo. Žmonos atsinešto turto (kraičio) atskirumas galėjo būti išsaugotas, jeigu vyras kraitį garantuodavo įkraičio sutartimi, pagal kurią žmonos kraitis buvo perduodamas vyrui, o šis užrašydavo žmonai savo turto dalį, lygią kraičiui, bet ne daugiau nei vienas trečdalis turto. Įkraitintas žmonos kraitis likdavo jos nuosavybė, įkraitis – vyro, kol jis gyvas, o po jo mirties pereidavo žmonos nuosavybėn. Nesudarius šios sutarties, kraitis įsiliedavo į vyro nuosavybę ir formaliai buvo laikoma, kad žmona kraičio neatsinešė²⁹. Taigi, nors sutuoktinių turto atskirumas ir nebuvo toks, kokį jį suprantame dabar, tačiau santykinai jį galima priskirti prie sutuoktinių turto atskirumo teisinio režimo.

1588 m. statutas galiojo iki 1840 m., t. y. kol buvo pakeistas Rusijos imperijos 1831 m. įstatymų sąvado reguliavimu, taip pat nustačiusiu sutuoktinių turto atskirumo teisinį principą. Kaip teigia profesorius Stasys Vansevičius, Rusijos imperijos civiliniai įstatymai įtvirtino vyro ir žmonos turto atskirą nuosavybę. Santuoka nedarė vyro ir žmonos turto bendra nuosavybe. Kiekvienas galėjo įgyti savo nuosavybę. Sutuoktiniai galėjo parduoti, įkeisti ar kitokiu būdu disponuoti turtu savo vardu, nepriklausomai vienas nuo antro ir neprašant leidimo ar įgaliojimo³⁰. Sutuoktinių turto atskirumo režimu buvo siekiama užtikrinti formalią sutuoktinių lygybę, tačiau tai nedavė lauktų rezultatų. Sutuoktinių turto atskirumas to meto

²⁸ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 91-92.

²⁹ ANDRIULIS, V. *Lietuvos statutų (1529, 1566, 1588 m.) šeimos teisė: monografija*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003, p. 93, 94, 111.

³⁰ VANSEVIČIUS, S. Šeimos santykių teisinis reguliavimas pagal Lietuvoje galiojusius Rusijos Imperijos civilinius įstatymus. *Teisė*, 2000, Nr. 34, p. 51.

ekonominėmis ir socialinėmis sąlygomis tik pastatė moteris į *de facto* nesąžiningą poziciją lyginat su vyrais³¹.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę 1918 m., įvyko iki tol Lietuvos teritorijoje galiojusios teisės recepcija. Atskirose Lietuvos teritorijose liko galioti, iki tol atitinkamose teritorijose galioję, Rusijos imperijos civilinių įstatymų sąvadas, Lenkijos civilinis kodeksas, Vokietijos civilinis kodeksas ir kt.³². Tačiau didžiausioje Lietuvos teritorijos dalyje ir toliau tebegaliojo Rusijos imperijos reguliavimas, įtvirtinęs sutuoktinių turto atskirumo principą³³.

1940 m. Lietuvai praradus nepriklausomybę, pradėjo galioti 1926 m. Rusijos Federacijos santuokos, šeimos ir globos įstatymų kodeksas, kuris, kaip teigiama literatūroje, pirmasis Europoje sutuoktinių turto atskirumo principą pakeitė sutuoktinių turto bendrumo principu³⁴. 1969 m. jį pakeitė Lietuvos Santuokos ir šeimos kodeksas, sutuoktinių turtinių santykių srityje neįvedęs jokių naujovių. Šis kodeksas kurį laiką galiojo ir po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. Visą šį laikotarpį sutuoktinių turtiniams santykiams buvo taikomas sutuoktinių turto riboto bendrumo režimas. Tuo tarpu vedybų sutarties institutas nebuvo įteisintas, todėl sutuoktiniai savo turtinių santykių negalėjo susireguliuoti tarpusavio susitarimu. Visais atvejais sutuoktinių turtui buvo taikomas imperatyviai įstatymu nustatytas turto teisinis režimas.

Galiausiai, 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojo naujasis Civilinis kodeksas, kuris pakeitė 1969 m. Lietuvos Santuokos ir šeimos kodeksą. Naujasis kodeksas paliko ankstesnį sutuoktinių turto teisinį režimą. Tai suprantama, nes Lietuvoje sutuoktinių turtui riboto bendrumo teisinis režimas taikomas nuo 1940 m., t. y. virš 70 metų. Net kelios žmonių kartos gyveno šio režimo taikymo laikotarpiu, jau buvo susiformavusi teismų praktika, todėl reikėjo užtikrinti šio režimo teisinį pereinamumą. Svarbi naujovė buvo tai, kad šalia įstatymu nustatyto sutuoktinių turto teisinio režimo, naujasis CK įtvirtino vedybų sutarties institutą, t. y. sutartinį turto teisinį režimą. Atsižvelgiant į tai, kad vedybų sutarties institutas yra įtvirtintas beveik

³¹ BRANKA, REŠETAR. *Matrimonial Property in Europe: A Link between Sociology and Family Law*, vol. 12.3 ELECTRONIC JOURNAL OF COMPARATIVE LAW, (December 2008), [interaktyvus], p. 1. [Žiūrėta 2011-12-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/123/art123-4.pdf>>; [Žiūrėta 2011-12-17].

³² MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 102.

³³ MIKELĖNAS, V. Property relationship between spouses. National report: Lithuania. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-02-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.ceflonline.net/Reports/pdf3/Lithuania.pdf>> [žiūrėta 2012-02-25].

³⁴ BRANKA, REŠETAR. *Matrimonial Property in Europe: A Link between Sociology and Family Law*, vol. 12.3 ELECTRONIC JOURNAL OF COMPARATIVE LAW, (December 2008), [interaktyvus], p.1. [Žiūrėta 2011-12-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/123/art123-4.pdf>>; [Žiūrėta 2011-12-17].

visose Europos valstybėse, ir nepaisant galimo sutuoktinių piktnaudžiavimo šia teise, vedybų sutarties įteisinimą reikia vertinti teigiamai.

Taigi, išanalizavus sutuoktinių turtui taikomo reguliavimo raidą, galima teigti, kad sutuoktinių turto riboto bendrumo principas yra tvirtai įsitvirtinęs Lietuvos šeimos teisėje. Menkas sudaromų vedybų sutarčių skaičius rodo, kad šis režimas atitinka daugumos lietuvių lūkesčius bei požiūrį į sutuoktinių turto teisinį reguliavimą. Tuo tarpu sutartinio sutuoktinių turtui taikomo teisinio režimo įteisinimas rodo liberalų bei lankstų valstybės, kaip demokratinės respublikos, požiūrį į sutuoktinių, kaip privačių santykių subjektų, gebėjimą laisvai susireguliuoti tarpusavio turtinius santykius patiems, nesikišant įstatymų leidėjui (su išimtimis).

2. SUTUOKTINIŲ ASMENINĖS IR BENDROSIOS JUNG TINĖS NUOSAVYBĖS ATRIBOJIMO POREIKIS

Sutuoktinių turto riboto bendrumo principas neretai sukelia sutuoktinių bendrosios jungtinės ir asmeninės nuosavybės atribojimo problemų. Poreikis atriboti, ar konkretus turtas yra asmeninė, ar bendroji jungtinė nuosavybė, gali kilti dėl pačių įvairiausių priežasčių. Nors visų galimų atvejų išvardinti neįmanoma, tačiau darbo autorė pateikia, jos nuomone, pagrindines priežastis.

Visų pirma, dažniausiai atribojimo poreikis kyla sutuoktiniams ar vienam iš jų nusprendus nutraukti santuoką, nes imperatyvios įstatymo normos reikalauja, kad nutraukiant santuoką būtų padalytas visas santuokoje įgytas turtas. Taip pat nustatant separaciją. Ne vienoje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) yra pažymėjęs, kad, nutraukiant santuoką, privalo būti padalijamas visas sutuoktinių turtas, nes santuokos nutraukimas yra bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės pabaiga (CK 3.100 str. 4 p.)³⁵. Sutuoktiniai santuokoje įgytą turtą gali pasidalinti bendru sutarimu – sudarydami sutartį dėl santuokos nutraukimo teisinių pasekmių, kurią turi patvirtinti teismas, o jei nesutaria - turtą padalija teismas. Dalinant sutuoktinių turtą teisme, reikia sudaryti turto balansą, kurio sudarymas pirmiausiai pasireiškia sutuoktinių bendro ir asmeninio turto nustatymu bei atskyrimu.

Antra, sutuoktinis gali kreiptis į teismą dėl bendro turto padalijimo net nenutraukiant santuokos, tiek esant CK 3.124 str. nustatytiems pagrindams, tiek nesant³⁶. CK 3.124 str. nustato, kad jeigu vienas sutuoktinis pripažįstamas neveiksniu ar ribotai veiksniu arba nuostolingai tvarko bendrą turtą, ar savo veiksmais kelia pavojų bendrajai jungtinei nuosavybei ir šeimos interesams, ar be pakankamo pagrindo neprisideda prie šeimos poreikių tenkinimo, tai kitas sutuoktinis turi teisę kreiptis dėl turto padalijimo.

Trečia, ar turtas yra asmeninė sutuoktinio, ar bendroji jungtinė abiejų sutuoktinių nuosavybė, esant normaliems sutuoktinių santykiams yra reikšminga tuo, kad asmeninės nuosavybės savininkui įstatymas nustato mažiau ribojimų įgyvendinant savo teises. CK nustato skirtingą asmeninio ir bendro turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo tvarką, skirtingus ribojimus. CK 3.92 str. yra nustatyta speciali bendro turto valdymo, naudojimo bei

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 20 d. nutarimas c.b. R.A. v A.A. Nr. 3K-P-186/2010, kat. 75.7, 75.8; 78.2.1(S).

³⁶ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 238.

disponavimo juo tvarka. Pagrindinė taisyklė yra tokia, kad bendrą turtą sutuoktiniai valdo, naudoja ir disponuoja juo bendru sutarimu. Tuo tarpu CK 3.97 str. 1 d. nustatyta, kad sutuoktinis savo asmeninės nuosavybės teise turimą turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja savo nuožiūra, nepažeidžiant įstatymo nustatytų jo teisių ribojimų. Kadangi santuoka įpareigoja, visiškos laisvės negali būti, todėl CK yra įtvirtintas šeimos turto teisinis režimas bei kiti savininko teisių ribojimai. Taigi, tam, kad turto valdymo, naudojimo bei disponavimo juo reikalavimai nebūtų pažeisti, reikia žinoti, ar konkretus turtas yra asmeninė ar bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė.

Ketvirta, sutuoktiniai gali turėti įvairiausių prievolių. Egzistuoja bendra taisyklė, kad sutuoktinių asmeninės prievolės vykdomos iš asmeninio turto, o bendros prievolės – iš bendro turto. Prievolės pobūdis nulemia išieškojimo nukreipimą į skirtingo teisinio režimo turtą: į vieno sutuoktinio asmeninį turtą, į jo dalį bendrame sutuoktinių turte ar į bendrą sutuoktinių turtą³⁷. Jeigu asmeninei prievolei įvykdyti nepakanka asmeninio turto, tada padalijamas bendras sutuoktinių turtas ir išieškoma iš skolingų sutuoktinių bendro turto dalies (CK 3.110 str., 3.112 str.), iš bendro turto išieškoti negalima, nebent kitas sutuoktinis sutiktų. Tais atvejais, kai sutuoktiniai yra solidarieji skolininkai ir prievolei įvykdyti nepakanka bendro turto, galima išieškoti iš asmeninio sutuoktinių turto (CK 3.113 str.). Pavyzdžiui, LAT konstatavo, kad neįrodžius, kad iš atsakovės sutuoktinio prekybos įmonės gaunamos pajamos nebuvo naudojamos šeimos poreikiams tenkinti, sprendina, jog iš individualios įmonės veiklos atsiradusios prievolės laikytinos bendromis sutuoktinių prievolėmis, kurios tenkinamos iš sutuoktinių bendro turto, o jo nesant ar nepakankant – iš turto sutuoktiniais priklausančio asmeninės nuosavybės teise (CK 3.109, 3.88, 3.113 str.)³⁸. Taigi, ir šiuo atveju, kai reikia vykdyti prievoles, gali kilti sutuoktinių asmeninio ir bendro turto atribojimo poreikis, kad žinoti, iš kokio turto prievolė gali būti vykdoma, o iš kokio negali.

Penkta, savotiškas sutuoktinių turto atribojimas įvyksta sudarant vedybų sutartį. Sutuoktiniai savo valia pasirinkdami konkretų turto teisinį režimą ar jų derinį, priskiria tam tikrą turtą asmeninei, bendrajai jungtinei ar bendrajai dalinei nuosavybei.

Šešta, poreikis atriboti bendrąją jungtinę ir asmeninę sutuoktinių nuosavybę kyla ir tada, kai vienas iš sutuoktinių miršta ir reikia padalyti bendrą sutuoktinių turtą, siekiant nustatyti

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje V. Š., I. Š. v. Antstolis M. Petrovskis Nr. 3K-7-149/2008, kat. 75.7; 93.2.1; 95.4; 129.17 (S).

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje A. G. v. G. G. Nr. 3K-3-457/2008, kat. 21.4.1.1; 27.7; 51; 114.11 (S).

bendrosios jungtinės nuosavybės dalį, kuri bus paveldima. LAT vienoje bylų konstatavo, kad tam, jog butas būtų pripažintas pareiškėjų paveldimu turtu, turėjo būti nustatyta, jog jis pareiškėjų tėvui priklausė bendrosios jungtinės nuosavybės teise jo mirties momentu. Kadangi pareiškėjų tėvas mirė po santuokos nutraukimo, o sutuoktiniai sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių susitarė, kad butas atitenka asmeninėn buvusios žmonos nuosavybėn, todėl jis negali įeiti į pareiškėjų paveldimo turto masę³⁹. Tai rodo, kad atriboti asmeninę ir bendrąją jungtinę nuosavybę yra svarbu, norint žinoti, koks yra palikimo objektas, t. y. kas įeina į jo sudėtį.

Apibendrinant, dažniausiai poreikis atriboti sutuoktinių asmeninę ir bendrąją jungtinę nuosavybę kyla tada, kai turi būti dalinamas bendras sutuoktinių turtas, išskyrus atvejus, kai atriboti svarbu tam, kad būtų žinoma, kokia yra tam tikro turto valdymo, naudojimo, disponavimo juo tvarka, iš kokio turto galima vykdyti tam tikras prievoles bei koks turtas įeina į palikimo sudėtį.

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje pareiškėjai A. P. ir A. P., suinteresuoti asmenys Klaipėdos apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, S. J., N. P. ir A. P. Nr. 3K-3-383/2011, kat. 34.5; 75.8; 128.2 (S).

3. ĮSTATYMU NUSTATYTO SUTUOKTINIŲ TURTO TEISINIO REŽIMO NUSTATYMO KRITERIJAI

3.1 Įstatyminio sutuoktinių turto teisinio režimo esmė

Lietuvoje CK įtvirtina įstatyminį sutuoktinių turto teisinį režimą, grindžiamą bendrosios jungtinės nuosavybės prezumpcija. Įstatymu nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas galioja tik tada, jei sutuoktiniai nėra sudarę vedybų sutarties. Tai grindžiama tuo, kad sudaryti vedybų sutartį sutuoktiniams nėra privaloma, tačiau, jos nesudarę, privalo prisiimti tokio neveikimo teisinius padarinius⁴⁰. Tokius pat padarinius sukels ir vedybų sutarties pripažinimas negaliojančia ar nutraukimas. Pagal CK 3.104 str. 2 d. taip pat galimi atvejai, kai sutuoktiniai susitars ne dėl viso turto, o tik dėl atskirų jo dalių ar net konkrečių daiktų teisinio režimo (pvz., kad nekilnojamieji daiktai, įgyti susituokus, yra asmeninė kiekvieno sutuoktinio nuosavybė), todėl tokiu atveju turto daliai, kuri nepatenka į vedybų sutarties reguliavimo sritį, irgi bus taikomas įstatymu nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas⁴¹. Svarbu ir tai, kad net jeigu sutuoktiniai ir būtų sudarę vedybų sutartį ir numatę joje kitokį nei įstatymo nustatytą turto teisinį režimą, vis vien yra taikomas bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teisinis režimas turtui, jų įgytam prieš įsigaliojant CK, nes jie negali jo keisti vedybų sutartimi⁴². Taigi, įstatymu nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas yra plataus taikymo, nes taikomas visais atvejais ir ta apimtimi, kiek sutuoktiniai nesusitaria tarpusavyje sudarydami vedybų sutartį.

Literatūroje⁴³ galima rasti nuomonę, kad CK 3.87 str. 1 d., apibrėžianti įstatymu nustatyto sutuoktinių turto teisinio režimo esmę, nėra tiksli, nes nepateikia visos įstatyminio sutuoktinių turto teisinio režimo sampratos. Iš tiesų CK 3.87 str. 1 d. nustato, kad įstatymu nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas reiškia, kad turtas, sutuoktinių įgytas po santuokos sudarymo, yra jų bendroji jungtinė nuosavybė. Tačiau šiame straipsnyje visiškai neužsimenama apie tai, jog sutuoktiniai gali turėti ir asmeninio turto. Atsižvelgiant į tai, gali susidaryti klaidingas išpūdis, kad visais atvejais po santuokos sudarymo įgytas turtas yra bendroji jungtinė nuosavybė. Todėl reiktų pritarti, kad CK 3.87 str. 1 d. galėtų būti

⁴⁰ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 264.

⁴¹ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 173.

⁴² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 24 str.

⁴³ VITKEVIČIUS, P. S. *Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 96.

patikslinta, tačiau net ir tokia, kokia ji yra dabar, anot darbo autorės, nesukelia didelių problemų, nes aiškinant CK normas, būtent 3.87 str., 3.88 str. ir 3.89 str., 3.90 str., 3.91 str., sistemiškai, nekyla dvejonų dėl to, kad sutuoktiniai gali turėti tiek bendro, tiek atskiro turto.

Kaip jau ir buvo minėta, Lietuvoje galioja įstatymu nustatytas sutuoktinių turto riboto bendrumo teisinis režimas. Kaimyninėse Latvijoje⁴⁴ bei Estijoje⁴⁵ įstatymai taip pat yra įtvirtinę sutuoktinių turto riboto bendrumo režimą (tapataus sutuoktinių turto teisinio režimo įtvirtinimas susijęs su bendrais istoriniais įvykiais, Sovietų Sąjungos teisinio reguliavimo įtaka). Šio režimo esmė, kad turtas, sutuoktinių įgytas po santuokos sudarymo, yra jų bendroji jungtinė nuosavybė. Bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teisė reiškia, kad sutuoktinių turto dalys nėra nustatytos (CK 4.73 str. 1 d.), jos nustatomos tik padalijus nuosavybę. Bendrosios jungtinės nuosavybės teisė yra išimtinė bendrosios nuosavybės teisės rūšis ir taikoma tik sutuoktinių bendrosios nuosavybės teisiniais santykiams reglamentuoti⁴⁶. Pažymėtina, kad šeimoje vaikai neturi dalies bendrojoje jungtinėje sutuoktinių nuosavybėje. Tačiau, jeigu jie prisidėjo darbu ar lėšomis prie bendro šeimos turto, tada jie įgyja teisę į turto dalį, atitinkančią jų indėlį⁴⁷.

Šioje vietoje labai svarbus laiko kriterijus – po santuokos sudarymo. Tai reiškia, kad iki santuokos sudarymo kiekvieno iš būsimų sutuoktinių įgytas turtas, sudarius santuoką netampa bendrąja jungtine jų nuosavybe, o išlieka kiekvieno jų atskira nuosavybė. Taigi, Lietuvoje pagal įstatymu nustatytą sutuoktinių turtui taikomą teisinį režimą galimos šios sutuoktinių nuosavybės formos: asmeninė ir bendroji jungtinė nuosavybė. Tačiau reikia pastebėti, kad konkretus turtas sutuoktiniais gali priklausyti ir bendrosios dalinės nuosavybės teise. Pavyzdžiui, sutuoktiniai santuokos metu iš asmeninių lėšų įgyja po ½ dalį gyvenamojo namo ir aiškiai išreiškia valią, jog nenori, kad tas turtas būtų bendroji jungtinė nuosavybė.

Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad CK 3.84 str. – 3.86 str. yra įtvirtintas šeimos turto teisinis režimas. Tačiau tai nėra dar viena sutuoktinių nuosavybės forma, o tiesiog apsauginis mechanizmas, kurio tikslas - minimali vaikų bei ekonomiškai silpnescio sutuoktinio turtinių interesų apsauga, kad dėl vieno ar abiejų sutuoktinių neatsakingų veiksmų, šeima neliktų be pastogės ir kitų būtiniausių daiktų. Darbo autorės nuomone, šeimos turto teisinis režimas

⁴⁴ Latvijos Respublikos civilinis kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-15]. Prieiga per internetą: <www.ur.gov.lv/faili/.../civilikums.doc> [žiūrėta 2011-12-15], 89 str.

⁴⁵ Estijos Respublikos šeimos teisės įstatymas [interaktyvus] [žiūrėta 2012-02-20]. Prieiga per internetą: <http://www.legaltext.ee/en/andmebaas/ava.asp?m=022> [žiūrėta 2012-02-20]. 27 str. 6 d.

⁴⁶ BARANAUSKAS, E., et al. *Daiktinė teisė: vadovėlis*. Vilnius: MRU, 2010, p. 176.

⁴⁷ DAMBRAUSKIENĖ, G., et al. *Lietuvos teisės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 576.

savo apsauginiu pobūdžiu yra panašus į Anglijoje galiojantį santuokinio būsto režimą. Šių režimų skirtumas pasireiškia tuo, kad Anglijoje sutuoktinis, kuriam turtas priklauso nuosavybės teise, gali disponuoti tuo turtu be kito sutuoktinio sutikimo. Tuo tarpu Lietuvoje tokiu turtu galima disponuoti tik turint kito sutuoktinio sutikimą.

Taigi, galima pritarti nuomonei, kad įstatymu nustatytą sutuoktinių turto teisinį režimą iš esmės sudaro bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teisiniai santykiai, o asmeninės nuosavybės santykiai turi gerokai mažiau reikšmės⁴⁸. Nepaisant to, praktikoje sutuoktinių asmeninio ir bendro turto atirbojimas ne visuomet yra paprastas ir aiškus, todėl tolesnėje dalyje bus nagrinėjami sutuoktinių turto atirbojimo pagrindai.

3.2 Asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atirbojimo pagrindai

Literatūroje teigiama, kad santuoka pati savaime nuosavybės teisės atsiradimo pagrindo nesukuria, o tik sudaro prielaidą tam tikrai bendrajai jungtinei nuosavybei atsirasti⁴⁹. Reikia sutikti su šia nuomone, nes, nepaisant nuosavybės teisės rūšies ir formos, ji atsiranda bendrais įstatyme (CK 4.47 str.) nustatytais pagrindais (išskyrus 3.89 str. 1 d. 2 p.). Tuo tarpu sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atirbojimas turi būti atliekamas remiantis CK trečiosios knygos normomis, kurios yra specialiosios nuosavybės teisės instituto normų atžvilgiu (CK 3. 1 str. 2 d.).

Sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atirbojimą turi palengvinti CK 3.88 str. 1 d. ir 3.89 str. 1 d. įtvirtinti du pavyzdiniai sąrašai. Vienas jų detalizuoja turtą, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, o kitas turtą, kuris yra asmeninė sutuoktinių nuosavybė. Šių dviejų sąrašų įtvirtinimu įstatymų leidėjas siekė supaprastinti asmeninio ir bendro turto atirbojimą. Būtent CK 3.88 str. 1 d. nustatytam turto sąrašui suteikta aiškinamoji reikšmė, o CK 3.89 str. 1 d. nustato išimtis, kada sutuoktinių turtas gali būti laikomas asmeniniu. Tačiau, darbo autorės nuomone, šių dviejų pavyzdinių turto sąrašų įtvirtinimas yra perteklinis, nesiderina su bendrosios jungtinės nuosavybės prezumpcija. CK 3.88 str. 1 d. 1 p. nurodoma, kad bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe yra apskritai bet koks turtas, įgytas po santuokos sudarymo, nepriklausomai nuo to, kieno vardu. Kituose punktuose detalizuojamos galimos turto rūšys. Atsižvelgiant į tai, kad baigtinis turto sąrašas negali būti pateikiamas, todėl 2 – 5 p. atliekamas detalizavimas yra bereikalingas. Be to,

⁴⁸ VITKEVIČIUS, P. S. *Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 92.

⁴⁹ *Ibid.*, p. 99.

pavyzdžiui, CK 3. 88 str. 1 d. 3 p. sakoma, jog bendrąją jungtinę nuosavybę yra lėšos, gautos iš vieno sutuoktinio veiklos, išskyrus lėšas, būtinas sutuoktinio profesinei veiklai. Tuo tarpu CK 3.89 str. 1 d. 5 p. sako, kad asmeninė nuosavybė yra lėšos ir daiktai reikalingi vieno sutuoktinio verslui. Taigi, abu straipsniai pakartoja tą pačią taisyklę. Dėl to konkretumo ir sistemiškumo atibojant sutuoktinių turtą tikrai nesuteikia. Vadovaujantis loginiu mąstymu, pilnai užtektų CK 3.89 str. 1 d. įtvirtinto sąrašo. Pavyzdžiui, Latvijos ir Estijos įstatymuose, kaip jau minėta, yra pateikti tik sąrašai, nurodantys turtą, kuris gali būti pripažintas asmeniniu turtu, jeigu nuginčijama bendrosios jungtinės nuosavybės prezumpcija. Toks kaimyninių valstybių įstatymų leidėjų pasirinkimas atrodo daug logiškesnis. Tačiau vien dėl to Lietuvos reguliavimo nereikėtų laikyti blogu ir keistinu.

Pagrindiniai sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atibojimo pagrindai yra turto įgijimo laikas, turto įgijimo pagrindas ir turto pobūdis bei paskirtis. Kaip pagrindinius šiuos pagrindus pripažįsta ir teismų praktika. Tačiau reikia pastebėti, kad šalia šių pagrindinių atibojimo pagrindų yra ir kitų, kurių pagrindiniai atibojimo pagrindai neapima: turtui įsigyti panaudotų lėšų pobūdis bei valios išraiškos aiškumas ir esminis turto pagerinimas. Toliau šie pagrindai bus analizuojami per jau minėtų CK 3.88 str. ir 3.89 str. bei 3.90 str., 3.91 str. prizmę, atsižvelgiant į kasacinio teismo formuojamą praktiką.

3.2.1 Turto įsigijimo laikas

Darbo autorės nuomone, svarbiausias sutuoktinių asmeninio ir bendro turto atibojimo kriterijus yra turto įsigijimo laikas. Šis kriterijus yra esminis tiek CK 3.88 str. 1 d., tiek 3.89 str. 1 d. 1 p. nurodytam turtui. CK 3.88 str. 1 d. 1 p. įtvirtinta, kad turtas, įgytas po santuokos sudarymo abiejų sutuoktinių ar vieno jų vardu, yra pripažįstamas bendrąją jungtinę sutuoktinių nuosavybę. Šiame punkte naudojama sąvoka „turtas“, leidžia suprasti, kad bendrąją jungtinę nuosavybę gali būti bet koks turtas, svarbu tik, kad būtų įgytas po santuokos sudarymo. CK 3.88 str. 1 d. 2 – 5 p. tiesiog detalizuojamos galimos sutuoktinių bendro turto rūšys, kurioms lygiai taip pat, kaip ir 1 p. nurodytam turtui reikšmingas jo įsigijimo ar gavimo laikas. Konkrečiau, tai visokių rūšių sutuoktinių pajamos, gautos santuokos metu, bei įmonė (ūkis, verslas), įsteigta po santuokos sudarymo. Tuo tarpu CK 3.89 str. 1 d. 1 p. nustato, kad turtas, abiejų sutuoktinių įgytas atskirai iki santuokos sudarymo, yra pripažįstamas asmenine sutuoktinių nuosavybę.

Siekiant pagal laiko kriterijų atriboti asmeninę ir bendrąją jungtinę nuosavybę, reikia tiksliai žinoti santuokos sudarymo momentą, t. y. nuo kada ji laikoma sudaryta. Lietuvoje santuoka gali būti sudaryta dviem būdais: civiline ar bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka. Priklausomai nuo pasirinkto santuokos sudarymo būdo gali skirtis jos sudarymo laikas. Civilinė santuoka laikoma sudaryta nuo to momento, kai santuokos sudarymo aktą pasirašo sutuoktiniai ir santuoką registruojantis civilinės metrikacijos įstaigos pareigūnas⁵⁰, t. y. nuo santuokos įregistravimo civilinės metrikacijos įstaigoje. Tuo tarpu bažnytinė santuoka pagal CK 3.304 str. 1 d. laikoma sudaryta nuo jos įregistravimo bažnyčios nustatyta tvarka dienos, jeigu pranešimas apie jos sudarymą pateikiamas civilinės metrikacijos įstaigai per įstatymo nustatytą laiką arba pagal CK 3.304 str. 2 d. nuo tos dienos, kai santuoka įtraukta į apskaitą civilinės metrikacijos įstaigoje, jeigu pranešimas apie bažnytinės santuokos sudarymą pateikiamas vėliau nei per nustatytą terminą.

Praktikoje su bažnytinėmis santuokomis neretai kyla problemų. Visų pirma, valstybė pripažįsta ne visas bažnytines santuokas, o tik valstybės pripažintose religinėse bendruomenėse ir bendrijose (lotynų apeigų katalikų, graikų apeigų katalikų, stačiatikių, musulmonų sunitų, žydų, sentikių, evangelikų liuteronų, evangelikų reformatų, karaimų religinių bendruomenių, septintosios dienos adventistų ir Lietuvos evangelikų baptistų bendruomenių sąjungos)⁵¹ sudarytas santuokas. Kitokių religinių bendruomenių sudarytų santuokų valstybė nepripažįsta. Dėl to gali susidaryti situacija, kai sutuoktiniai sudarys santuoką pagal valstybės nepripažįstamos religinės bendruomenės ar bendrijos tvarką ir dėl teisinio išprusimo stokos ar kitokių priežasčių manys, kad jų santuoka galioja, kaip kad būtų sudaryta civilinės metrikacijos tvarka, įgis turto, ir tik padavus skyrybų prašymą teismui paaiškės, kad jie nebuvo sudarę santuokos, todėl neįgijo bendrosios jungtinės nuosavybės, o jų turtas, kaip sugyventinų, dalijamas laikantis bendrosios dalinės nuosavybės padalijimo taisyklių.

Antra literatūroje sutinkama problema, yra susijusi su bažnytinės santuokos įtraukimu į apskaitą viešame registre. Problema yra ta, kad šiuo metu ne visos religinės bendruomenės apie jų sudarytas santuokas praneša valstybei, kad jos būtų įtrauktos į oficialią apskaitą. Būtent lotynų apeigų katalikų bendruomenėje susituokę asmenys per dešimt dienų po

⁵⁰ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 60.

⁵¹ 2001 m. birželio 27 d. Teisingumo ministro įsakymas Nr. 124 Dėl pranešimo apie bažnyčios (konfesinė) nustatyta tvarka įregistruotą santuoką formos ir šio pranešimo tvarkos patvirtinimo su 2008 m. rugsėjo 30 d. pakeitimais (Žinios. 2001, Nr. 57-2062, 2003, Nr. 68-3096, 2008, Nr. 113-4328), 3 punktas.

santuokos sudarymo patys informuoja civilinės metrikacijos įstaigą⁵². CK trečiosios knygos komentare nurodoma, kad valstybė gali pripažinti tik tai, kas jai yra žinoma⁵³. Todėl ir šiuo atveju gali susidaryti situacijos, kai religinė bendruomenė, turinti pranešti civilinės metrikacijos įstaigai apie sudarytą santuoką, dėl aplaidumo to nepadaro (tokių atvejų tikimybė didelė, nes už numatytos pareigos nevykdymą atsakomybė nenumatyta⁵⁴) arba kai bažnytinę santuoką sudarę asmenys patys turi pranešti civilinės metrikacijos įstaigai, tačiau to nežino, todėl viešo registro neinformuoja. Tokiu atveju valstybė šios santuokos nepripažįsta. Bažnytinė santuoka sukelia civilinius teisinius padarinius tik jeigu sudaryta pagal Lietuvos Respublikos įstatymų reikalavimus⁵⁵. LAT vienoje byloje yra pažymėjęs, kad į valstybės apskaitą neįtraukta bažnytinės santuokos registracija nesukėlė teisinių padarinių, todėl nebuvo teisinio pagrindo svarstyti ir pripažinti, kad buvo sukurta bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė ir kad ieškovas yra įpėdinis pagal įstatymą⁵⁶. Taigi, valstybės nepripažinta bažnytinė santuoka nesukuria tokių teisinių pasekmių kaip civilinė santuoka, todėl ir turto bendrumo principas netaikomas.

Reikia pastebėti, kad nuo 2012 m. birželio 1 d. bažnytinės santuokos įtraukimo į civilinę apskaitą problema nebebus tokia aktuali. 2012 m. kovo 23 d. buvo pasirašytas oficialus susitarimas su Lietuvos Vyskupų Konferencija, pagal kurį teisingumo ministras patvirtino susitarimo įgyvendinimo tvarką numatančius civilinės metrikacijos taisyklių pakeitimus. Juose numatyta, kad katalikų bažnyčia apie sudarytą santuoką praneš civilinės metrikacijos skyriui faksu, elektroniniu būdu ar asmeniškai pristatant pranešimą. Po to, kai tai bus padaryta, apie santuokos įtraukimą į apskaitą civilinės metrikacijos skyrius sutuoktinius informuos išsiųsdamas jiems pranešimą jų nurodytu gyvenamosios vietos ar elektroninio pašto adresu. Tokiu pat būdu sutuoktiniai bus informuojami ir tais atvejais, kai bažnyčios nustatyta tvarka sudaryta santuoka nebus įtraukiama į apskaitą dėl pranešime esančių esminių klaidų, taip pat, kai bažnyčioje sudaryta santuoka neatitinka CK įtvirtintų santuokos

⁵² 2001 m. birželio 27 d. Teisingumo ministro įsakymas Nr. 124 Dėl pranešimo apie bažnyčios (konfesine) nustatyta tvarka įregistruotą santuoką formos ir šio pranešimo tvarkos patvirtinimo su 2008 m. rugsėjo 30 d. pakeitimais (Žinios. 2001, Nr. 57-2062, 2003, Nr. 68-3096, 2008, Nr. 113-4328), 6 punktas.

⁵³ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 62.

⁵⁴ KUDINAVIČIŪTĖ-MICHAILOVIENĖ, I. Santuokos sąlygos ir jų vykdymas: monografija. Vilnius: Justitia, 2007, p. 43.

⁵⁵ 2000 m. gegužės 5 d. Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutartis dėl santykių tarp Katalikų bažnyčios ir valstybės teisinių santykių (Žinios. 2000, Nr. 67-2022), 13 str.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje A. Slaboševičius v. R. Jarutytė Nr. 3K-3-107/2005; kat. 75.2.

sudarymo sąlygų⁵⁷. Taigi, po šio susitarimo sutuoktiniais sumažės formalumų, susijusių bažnytinės santuokos įtraukimu į civilinę apskaitą. Tačiau galimybė, jog bažnyčios atstovas apie sudarytą bažnytinę santuoką nepraneš, nors labai minimali, bet vis vien išlieka.

Nagrinėjant turto įsigijimo laiko kriterijų taip pat reikia pastebėti, kad bendrosios jungtinės nuosavybės santykiams atsirasti gali turėti reikšmės ne kiek pats santuokinis gyvenimas, bet bendras šeimos ūkio tvarkymas⁵⁸. Todėl vertinant, ar turtas yra bendroji jungtinė, ar asmeninė nuosavybė, svarbu atsižvelgti į tai, ar sutuoktiniai palaiko šeimos santykius. Jeigu sutuoktiniai gyvena atskirai, vienas kito neremia materialiai, kiekvienas išlaiko save, tai nors turtas įgytas ir faktiškai nenutraukus santuokos, gali būti laikomas asmenine nuosavybe. Konkrečiai tokią taisyklę įtvirtina CK 3.127 str. 2 d., kuri sako, kad vieno sutuoktinio prašymu teismas gali nustatyti, kad dalijamas tik turtas, bendrai įgytas iki tada, kai sutuoktiniai pradėjo gyventi skyrium. Taigi, norma reiškia, kad teismas *ex officio* nenustatinėja, ar turtas buvo įgytas palaikant šeimos santykius, ar faktiškai gyvenant skyrium. Todėl tokiu atveju, kad tam tikras turtas nebūtų laikomas bendrąja jungtine nuosavybe, būtinas sutuoktinio prašymas, paremtas įrodymais, kad jis įgyjant turtą faktiškai gyveno skyrium. Teismas, įvertinęs aplinkybes, sprendžia ar sutikti su tokiu prašymu ar ne. Dar reikia atkreipti dėmesį į tai, kad teismas taip pat turėtų patikrinti, iš kokių lėšų turtas buvo įgytas, kad nesąžiningas sutuoktinis nebūtų turto igijęs iš bendrąja jungtine nuosavybe abiem sutuoktiniams priklausančių lėšų, nes kol santuoka nėra nutraukta ir turtas nėra padalintas, egzistuoja rizika, kad tam turtui įsigyti bus panaudotos bendros lėšos. Be to, CK 3.67 str. 2 d. nustato, kad kaltu pripažintas sutuoktinis netenka teisės prašyti taikyti nurodytas faktinio gyvenimo skyrium pasekmes. Šiuo klausimu LAT yra pažymėjęs, kad ieškovas, palikęs šeimą, tačiau neinicijavęs santuokos nutraukimo, t. y. neišreiškęs savo ketinimų dėl šeimos ateities, aiškiai neinformavęs sutuoktinės, negalėjo įgyjamo turto laikyti asmenine nuosavybe⁵⁹, todėl turtas, net įgytas ilgus metus gyvenant atskirai, yra laikomas bendrąja jungtine nuosavybe.

Išsiaiškinus santuokos sudarymo momentą, galima detalčiau panagrinėti CK 3.88 str. 1 d. ir 3.89 str. 1 d. 1 p. Kaip jau buvo minėta, CK 3.88 str. 1 d. 1 p. nustato, kad turtas, įgytas po santuokos sudarymo abiejų sutuoktinių ar vieno jų vardu, yra bendroji jungtinė nuosavybė.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Pasirašytas susitarimas leisiantis jaunavedžiams paprasčiau tvarkyti formalumus [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-03-24]. Prieiga per internetą: <<http://www.tm.lt/naujienos/pranesimasspaudai/1747>> [žiūrėta 2012-03-24].

⁵⁸ VITKEVIČIUS, P. S. *Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 106.

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje S. L. v I. L. Nr. 3K-3-207/2008, kat. 75.4.3; 75.8.

Bendrosios jungtinės nuosavybės teise sutuoktiniams gali priklausyti bet koks turtas, galintis būti civilinių teisių objektu, išskyrus tą, kuris išimtas iš civilinės apyvartos ar kurio civilinė apyvarta ribota⁶⁰. CK 4.38 str. įtvirtina, kad nuosavybės teisės objektas gali būti daiktai ir kitas turtas. Šis straipsnis turi būti aiškinamas kartu su 1.97 str., kuriame išdėstyta, kokie objektai gali būti laikomi civilinių santykių objektais⁶¹. Tai reiškia, kad bendrosios jungtinės nuosavybės teisės objektu gali būti ne tik materialūs daiktai, bet ir nematerialus turtas (pvz., turtinės teisės), jeigu jie įgyti santuokos metu.

Taigi, CK 3.88 str. 1 d. 1 p. taikomas bet kokiam turtui, įgytam santuokos metu, išskyrus turtą, nurodytą CK 3.88 str. 1 d. 2 – 5 p., o turtą detalizuoja teismų praktika. Dėl CK 3.88 str. 1 d. 1 p. taikymo nemažai yra pasisakęs kasacinis teismas. Pavyzdžiui, pagal LAT formuojamą praktiką, butas, privatizuotas santuokos metu, yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, nepaisant to, įgytas vieno iš sutuoktinių ar jų abiejų vardu⁶².

Taip pat LAT yra pasisakęs dėl neįteisintų statybų pripažinimo bendrąja jungtine nuosavybe. Vienoje byloje kasacinis teismas pažymėjo, kad nors priestatas ir garažas neįteisinti sutuoktinių vardu ir negali būti laikomi santuokoje įgytu turtu, tačiau ieškovės ir atsakovo panaudotos nurodytiems objektams statyti medžiagos, taip pat lėšos, kuriomis sumokėta už statybos darbus, yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, kuri turi būti padalyta (CK 3.127 str. 1 d.)⁶³. Tokią pačią poziciją kasacinis teismas palaikė ir kitoje panašioje byloje⁶⁴. Taigi, neįteisintas statybų rezultatas, nors statytas santuokos metu, negali būti bendrosios jungtinės nuosavybės teisės objektas, nes jis negali būti nuosavybės teisės objektu apskritai kaip toks.

Kasacinis teismas taip pat yra nagrinėjęs bylas ir pasisakęs dėl įmokų pagal pirkimo – pardavimo išsimokėtinai sutartis bei įmokų pagal lizingo sutartis. Dėl įmokų pagal pirkimo – pardavimo sutartį LAT pasakė, kad įmokos pagal daikto pirkimo – pardavimo išsimokėtinai sutartį nuo jų pervedimo momento pardavėjui tampa šio nuosavybe. Tokiu atveju sutuoktinių sumokėtos įmokos negali būti įtraukiamos į dalijamo sutuoktinių bendro turto balansą. Tuo tarpu pirkimo – pardavimo išsimokėtinai sutarčiai esant galiojančiai, pagal ją pirkėjo

⁶⁰ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 182.

⁶¹ BARANAUSKAS, E., *et al.* *Daiktinė teisė: vadovėlis*. Vilnius: MRU, 2010, p. 69.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje A. S. v G. S. Nr. 3K-3-145/2008, kat. 75.8 (S).

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje E. T. v. A. T. Nr. 3K-3-124/2008, kat. 75.8 (S).

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje L. L. v. A. L. Nr. 3K-3-24/2011, kat. 75.8 (S).

sumokėtos įmokos vertintinos kaip sukūrusios atitinkamą vertę turinčią turtinę teisę įgyti nuosavybės teisę į tam tikrą daiktą ateityje. Tokia turtinė teisė yra nematerialus turtas, kuris gali būti pripažįstamas bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe (CK 3.88 str. 1 d. 1 p.). Jos vertė gali būti nustatoma atsižvelgiant į sumokėtų įmokų sumą (dydį)⁶⁵. Panašiai kasacinis teismas pasisakė kitoje byloje dėl lizingo įmokų⁶⁶. Vadinasi, kaip bendroji jungtinė nuosavybė pripažįstamos ne santuokos metu sumokėtos įmokos, o jų pagrindu įgytos turtinės teisės (nematerialus turtas), kurios įtraukiamos į dalijamo turto balansą tik tuo atveju, jeigu santuokos nutraukimo metu realiai egzistuoja.

Analizuojant turto įsigijimo laiko kriterijų, taip pat reikia detaliau panagrinėti CK 3.88 str. 1 d. 2 - 5 p. numatytas atskiras turto rūšis, priskiriamas prie bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės.

Remiantis CK 3.88 str. 1 d. 2 p., bendrąja jungtine nuosavybe pripažįstamos pajamos ir vaisiai, gauti iš sutuoktinio asmenine nuosavybe esančio turto. Pavyzdžių galima būtų pateikti daug. Vienas jų gali būti toks atvejis, kai už vienam sutuoktiniui asmeninės nuosavybės teise priklausančias akcijas išmokami dividendai. Šiuo atveju santuokos metu gauti dividendai yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, nors akcijos nėra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė. Kitas pavyzdys galėtų būti nuompinigiai, t. y. kai už vieno sutuoktinio asmeninio daikto nuomą gaunami nuompinigiai, kurie taip pat yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė.

Šiuo klausimu yra pasisakęs kasacinis teismas. Jis pažymėjo, kad CK 3.88 str. 1 d. 2 p. nuostatų prasme pajamomis gali būti pripažįstami pinigai ir kitos materialinės vertybės, kurie gaunami pagrindinį daiktą naudojant (o ne disponuojant juo) civilinėje apyvartoje (CK 4.18 str.). Tuo tarpu, parduodant konkretų daiktą ir už jį gaunant pinigus, pasikeičia turto rūšis (CK 1.97 str.), t. y. vietoje parduodamo daikto (CK 1.98 str.) gaunami pinigai (CK 1.100 str.). Vien dėl tokių turto rūšies pokyčių turto teisinis režimas nepakinta⁶⁷.

Pavyzdžiui, Latvijos CK 91 str. 4 p. numato, kad pajamos (angl. - *income*), gautos iš asmeninio sutuoktinio turto yra laikomos jo asmenine nuosavybe, jeigu nėra priskirtos (angl. - *assigned*) šeimos poreikiams ar namų ūkio išlaikymui. Taigi, Latvijoje bendrąja jungtine nuosavybe yra ne visos pajamos gautos iš asmeninio turto, o tik ta jų dalis, kiek susijusi su

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje M. D. v. A. D., A. S. Nr. 3K-3-378/2011, kat.75.8; 78.2.1 (S).

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje D. V. v. D. V. Nr. 3K-3-207/2009, kat. 50.10; 75.8 (S).

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje S. V. v. J. V. Nr. 3K-3-24/2010, kat. 75.4.3; 75.6.2; 75.8; 77.4.2 (S).

šeimos poreikių tenkinimu. Panašiai įtvirtinta ir Estijos šeimos teisės įstatyme, kurio 27 str. 2 d. 3 p. nurodyta, kad turtas, gautas iš asmenine nuosavybės teise priklausančio turto, yra asmeninė to sutuoktinio nuosavybė. Kaip matyti, visos trys valstybės skirtingai reguliuoja turto gavimą iš asmenine nuosavybės teise sutuoktiniui priklausančio turto. Atsižvelgiant į tai, kad asmeninio turto priežiūra, remontas gali reikalauti išlaidų, manytina, kad teisingesnis yra Latvijos teisinis reguliavimas.

CK 3.88 str. 1 d. 3 p. bei 4 p. yra labai panašūs. Net kasacinis teismas, taikydamas materialinę teisę, dažniausiai juos taiko kartu, todėl ir šiame darbe jie analizuojami kartu. Tai reiškia, kad pagal CK 3.88 str. 3 - 4 p. bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė po santuokos sudarymo yra iš įmonės veiklos ar kitokio verslo gautos pajamos ir įmonės (verslo) vertės padidėjimas, nepriklausomai nuo to, kokia veikla ar verslu užsiėmė vienas ar abu sutuoktiniai. Reikia pastebėti, kad asmeninės įmonės ar verslo duodamos pajamos tampa bendrąja jungtine nuosavybe tik atskaičius lėšas reikalingas sutuoktinio veiklai ir tik išmokėtos sutuoktiniui, kuriam ta įmonė ar verslas priklauso. Jeigu lėšos nėra išmokėtos, o santuoka baigiasi ir reikia spręsti dėl turto dalijimosi, tokiu atveju lėšos, pagal CK 3.91 str. būtinos asmeninei įmonei (verslui, ūkiui) gyvuoti, bus atskiriamos nuo bendro dalijamo turto, o visos kitos lėšos, nors ir neišmokėtos sutuoktiniui, bus laikomos bendrąja jungtine nuosavybe⁶⁸. LAT vienoje iš bylų yra konstatavęs, kad teismai, sprenddami dėl asmeninės nuosavybės pripažinimo bendrąja jungtine nuosavybe CK 3.90 str. pagrindu, pagrįstai iš įmonių veiklos santuokos metu gautas pajamas, panaudotas buto remontui, rekonstrukcijai ir kitoms reikmėms, laikė bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe (CK 3.88 str. 1 d. 3 - 4 p., 2 d.)⁶⁹.

Minėtuose straipsniuose vartojamos sąvokos: įmonė, verslas, ūkis, veikla, leidžia suprasti, kad CK 3.88 str. 1 d. 3 p. bei 4 p. taikomi įvairioms verslo organizavimo formoms, tiek steigiant juridinį asmenį, tiek nesteigiant. Manytina, kad vartojamas žodis įmonė turėtų būti suprantamas irgi plačiai, kaip apimantis visas juridinių asmenų formas. Nagrinėjant įmonę, kaip bendrosios jungtinės nuosavybės teisės objektą, laikytina, kad, pavyzdžiui, individualios įmonės atveju nuosavybės teisės objektas turėtų būti suprantamas kaip visas turtinis kompleksas. Tuo tarpu bendrovės atveju savininkui priklausančią turtą apsprendžia jo

⁶⁸ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 185.

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje J. S. v. A. S. Nr. 3K-3-126/2006, kat. 75.6.2; 75.8 (S).

turimas akcijų kiekis ir vertė, todėl kaip bendrosios jungtinės nuosavybės objektas laikomos akcijos.

Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad įmonę pripažįstant bendrąja jungtine nuosavybe pagal CK 3.88 str. 1 d. 4 p. yra svarbu tai, kad: 1) įmonė pradėjo veiklą po santuokos sudarymo; 2) verslu vertėsi abu sutuoktiniai. Ar verslu individualioje įmonėje verčiasi abu sutuoktiniai, ar tai yra asmeninis vieno sutuoktinio verslas, sprendžiama pagal tai, kam įmonė priklauso nuosavybės teise, kas vykdo ir užtikrina jos funkcionavimą, ar iš jos gaunamos, ar tikėtinos gauti pajamos laikomos sutuoktinių bendromis arba šeimos naudai naudojamomis pajamomis, ar kitu turtu ir pagal kitas aplinkybes. LAT laikosi praktikos, kad kai individuali įmonė įsteigta santuokos metu, ji iš esmės yra šeimos verslas, jeigu verslui yra naudojamas bendras sutuoktinių turtas, jų fizinis ir intelektualinis darbas, o iš jos veiklos gaunamos pajamos naudojamos visos šeimos poreikiams tenkinti, todėl individuali įmonė, nors registruota vieno iš sutuoktinių vardu, pagal CK 3.88 str. 1 d. 4 p. pripažįstama bendrąja jungtine nuosavybe⁷⁰.

Taip pat LAT dėl akcijų yra pasisakęs, kad jeigu UAB akcijos buvo įgytos santuokos metu, tai nuosavybės teisė į akcijas, nors įforminta vieno iš sutuoktinių vardu, yra bendroji jungtinė nuosavybė⁷¹.

Analizuojant įmonę kaip nuosavybės teisės objektą, taip pat reikia pastebėti, kad LAT yra konstatavęs, jog ūkininko ūkis, kaip ūkininko turtinių ir asmeninių neturtinių teisių ir prievolių visuma, laikytinas turtiniu vienetu (tam tikra verslo forma, kuriai nereikia įsteigti įmonės ir kuri neturi savarankiško ūkio subjekto statuso), galinčiu būti nuosavybės teisės objektu. Tais atvejais, kai ūkininko ūkis įregistruotas vieno iš sutuoktinių vardu, santuokos nutraukimo byloje privalo būti išspręstas šio turto teisinės priklausomybės klausimas, t. y. ar jis priklauso vienam sutuoktiniui asmeninės nuosavybės teise, ar abiem sutuoktiniams bendrosios jungtinės arba bendrosios dalinės nuosavybės teise⁷². Taigi, ūkininko ūkis, kaip ir įmonė, gali būti sutuoktinių asmeninės, tiek bendrosios jungtinės nuosavybės objektas, priklausomai nuo to, ar įkurtas iki santuokos sudarymo, ar po to.

Darbo autorės nuomone, asmeninės įmonės (verslo) vertės padidėjimo santuokos metu pripažinimą bendrąja jungtine nuosavybe galima pagrįsti tuo, kad jeigu sutuoktinis ilgą laiką

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje R. V. v. V. V. Nr. 3K-3-371/2009, kat. 75.7 (S).

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje S. B., I. B., H. Ž. v. P. A., K. Ž., L. K., G. A., Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Sveikatos ir socialinės apsaugos departamento vaikų teisių apsaugos tarnyba, antstolė Janina Gančierienė. Nr. 3K-3-423/2006, kat. 75.7; 129.1 (S).

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje T. S. v. J. S. Nr. 3K-3-113/2011, kat. 32.5.1; 75.4.3; 75.8 (S).

visas įmonės pajamas investuos į įmonę, jos modernizavimą, veiklos plėtojimą, naujo produkto kūrimą, taip ryškiai padidindamas įmonės vertę, o sau lėšų neišsimokės arba išsimokės sąlyginai labai mažai, gali nukentėti kito sutuoktinio turtiniai interesai. Kol pajamos iš įmonės veiklos nėra išmokėtos, jos nėra laikomos bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. Tokiu atveju asmeninės įmonės vertės padidėjimas būtų laikomas nulemtu sutuoktinio asmeninių lėšų panaudojimo, o kitas sutuoktinis neturėtų teisinio pagrindo pretenduoti į dalį tų lėšų. Taigi, galima manyti, kad tokiu būdu įstatymų leidėjas įmonės vertės padidėjimą pripažinęs bendrąja jungtine nuosavybe siekė apsaugoti silpnesnę sutuoktinį. Deja, nei literatūroje, nei LAT praktikoje sutuoktinio asmeninės įmonės vertės padidėjimo pripažinimo bendrąja jungtine nuosavybe klausimas nėra smulkiau analizuotas.

Pagal CK 3.88 str. 1 d. 5 p. bendrąja jungtine nuosavybe taip pat pripažįstamos pajamos, gautos po santuokos sudarymo iš sutuoktinių ar vieno jų darbinės veiklos ar intelektinės veiklos, dividendai, taip pat pensijos, pašalpos, bei kitokios išmokos, išskyrus tikslinės paskirties išmokas. Iš įstatymo formuluotės nėra aiškus momentas, nuo kurio darbinės ar kitokios pajamos yra laikomos bendrąja jungtine nuosavybe. CK komentare teigiama, kad pajamos iš darbinės veiklos yra bendroji jungtinė nuosavybė, nuo jų priskaičiavimo momento⁷³. Profesorius Valentinas Mikelėnas teigia, kad pajamos, gautos iš darbinės veiklos, laikomos bendrąja jungtine nuosavybe nuo jų išmokėjimo⁷⁴. Kasacinis teismas šiuo klausimu taip pat yra pasisakęs, kad sutuoktinio pajamos bendrąja jungtine nuosavybe yra nuo to momento, kai jos išmokamos (gaunamos). Pasak teismo, išlaikymui mokėti skirta ir išsiskolinimą už juos sudaranti sutuoktinio asmeninių pajamų dalis nėra bendroji jungtinė nuosavybė. Pagal CK 3.88 str. 1 d. 5 p. pajamos, gautos iš vieno sutuoktinio darbinės ar intelektinės veiklos, bendrąja jungtine nuosavybe yra ta dalimi, kurią sutuoktinis gauna atskaičius pagal įstatymus ir teismo sprendimu vykdomus mokėjimus. Tai, kad vienas iš sutuoktinių moka dalį savo darbo užmokesčio ar kitų pajamų savo vaikui iš kitos santuokos išlaikyti, nesukuria kitam sutuoktiniui teisės į kompensaciją pagal CK 3.98 straipsnio 3 dalį. Atsižvelgiant į CK 3.88 str. 1 d. 5 p. nuostatas, priskaičiuotas darbo užmokestis dar nėra bendroji jungtinė nuosavybė, ir tik po atskaitymų, nesuteikiančių teisės į kompensaciją, įvykdymo darbo užmokestis ar iš kitos veiklos gaunamos pajamos pripažįstamos bendrąja

⁷³ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 60.

⁷⁴ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 275.

jungtine nuosavybe⁷⁵. Reikia pritarti, kad tokia pozicija labiausiai atitinka turto bendrumo ir šeimos interesus.

Taip pat reikia atskirti pensijas, mokamas iš privataus pensijų fondo, sukaupto vieno sutuoktinio lėšomis, nuo valstybinio socialinio draudimo pensijų. Pensija, mokama iš privataus pensijų fondo, sukaupto vieno sutuoktinio lėšomis, kurios asmeninės nuosavybės teise priklauso jam vienam, yra laikoma asmeniniu šio sutuoktinio turtu⁷⁶.

Kasacinis teismas yra pasisakęs ir dėl tiesioginių išmokų iš Europos Sąjungos fondų. Teismas pažymėjo, kad tiesioginių išmokų iš Europos Sąjungos fondų mokėjimas nepriklauso nuo jų panaudojimo tikslų. Tiesioginės išmokos pripažintinos ūkininko ūkiui skirta parama, todėl teismui konstatavus, kad atsakovo vardu įregistruotas ūkininko ūkis bendrosios nuosavybės teise priklauso abiem sutuoktiniams, konstatuota, jog ir su šio ūkio veikla susijusios išmokos yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė ir jos turi būti padalytos santuokos nutraukimo byloje⁷⁷. Taigi, tiesioginės išmokos, mokomos iš Europos Sąjungos fondų, yra asmeninė ar bendroji jungtinė nuosavybė, priklausomai nuo to, ar skirtos asmeniniam sutuoktinio turtui, ar abiejų sutuoktinių bendram turtui.

CK 3.89 str. 1 d. 1 p. nustato, kad turtas abiejų sutuoktinių atskirai įgytas iki santuokos sudarymo yra asmeninė nuosavybė. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad turto įgijimas iki santuokos sudarymo ne visada reiškia, kad toks turtas bus asmeninė kurio nors sutuoktinio nuosavybė. Atsižvelgiant į tai, kad didėja skaičius porų, gyvenančių kartu nesudarius santuokos, gali būti, kad iki santuokos sudarymo būsimi sutuoktiniai gyvena kartu, bendrai tvarkė ūkį, bendrai įgijo turto, pavyzdžiui butą. Tokiu atveju laikoma, jog jie įgijo turtą bendrosios dalinės nuosavybės teise, o ne kurio nors iš sugyventinių asmeninės nuosavybės. Kasacinio teismo praktikoje yra suformuluotos nuostatos, kad nesusituokusių asmenų gyvenimas drauge, ūkio tvarkymas kartu, bendro turto kūrimas asmeninėmis lėšomis ir bendru jų pačių darbu teismui gali būti pakankamu pagrindu pripažinti buvus asmenų susitarimą dėl bendros jungtinės veiklos sukuriant bendrąją dalinę nuosavybę, o priklausomai nuo dalyvavimo lėšomis, turtu, asmeniniu įnašu, atsižvelgiant į bendro ūkio tvarkymą,

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje pareiškėjas V. Ž., suinteresuotas asmuo antstolė Lina Pužienė Nr. 3K-3-487/2011, kat. 75.6.1; 124.2.7; 124.4.

⁷⁶ Vitkevičius, P. S. *Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 105.

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje T. S.v J. S. Nr. 3K-3-113/2011, kat. 32.5.1; 75.4.3; 75.8 (S).

kiekvienam dalyviui sukuriamą atitinkama nuosavybės teisės dalis⁷⁸. Taigi, tokiu atveju įrodinėjimo dalykas yra faktinių santykių pobūdis, jų trukmė ir kita.

Pažymėtina, kad sunkumų gali kilti nustatant kilnojamųjų daiktų įsigijimo laiką, nes šie, priešingai nei nekilnojamieji daiktai, neatsispindi viešajame registre, be to, dažnai neturima jų įsigijimą patvirtinančių dokumentų. Jeigu vienas sutuoktinis teigtų, kad kilnojamasis daiktas įgytas santuokos metu, o kitas, kad iki santuokos sudarymo, teismas, sprendamas sutuoktinių ginčą, turėtų remtis bendrosios jungtinės nuosavybės prezumpcija (CK 3.88 str. 2 d.), o sutuoktinis, kuris teigia, kad turtas yra įgytas iki santuokos, turėtų įrodyti savo teiginį.

Taigi, turto įsigijimo laikas, iš pirmo žvilgsnio aiškus ir paprastas sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo pagrindas, priklausomai nuo įgyjamo turto rūšies, praktikoje gali pasirodyti ne toks jau aiškus ir sukelti tam tikrų atribojimo sunkumų.

3.2.2 Turto įsigijimo pagrindas

CK 3.89 str. 1 d. 2 p. nustatyta, kad vieno sutuoktinio asmenine nuosavybe pripažįstamas turtas, sutuoktiniui dovanotas ar jo paveldėtas po santuokos sudarymo, jeigu dovanojimo sutartyje ar testamente nėra nurodyta, kad turtas perduodamas bendrosios jungtinės nuosavybės teise. LAT vienoje nutarčių yra pažymėjęs, kad atsakovo nuosavybės teisės į namą ir ūkio statinius įgijimo pagrindas yra jo motinai nuosavybės teise priklausiusio turto paveldėjimas, todėl ieškovei (jo žmonai) neginčijus šio nuosavybės teisės įgijimo pagrindo, namas ir ūkio statiniai priklauso atsakovui asmeninės nuosavybės teise⁷⁹. Kitoje byloje kasacinis teismas konstatavo, kad tuo atveju, kai nuosavybės teisė į žemę atkuriamą asmeniui, kuris tokią teisę įgijo iš asmens, pagal šį įstatymą turėjusio teisę į nuosavybės teisių atkūrimą ir šią teisę perleidusio notariškai patvirtinta sutartimi, tokiu būdu įgyto turto teisinis statusas vertintinas nustatant teisės perleidimo sandorio prigimtį. Šiuo atveju sudarytas sandoris atitiko dovanojimo sutarties prigimtį (CK 6.465 str. 1 d.), todėl nebuvo bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė⁸⁰. Vadinas, esminis kriterijus atribojant, ar turtas yra asmeninė, ar bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, yra būtinybė išsiaiškinti, ar turtas

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje I. Š. v. R. Š. Nr. 3K-3-424/2009, kat. 75.6 (S);

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje A. Ž. v. I. Ž., Vilniaus rajono savivaldybė, Vilniaus rajono savivaldybės administracijos Mickūnų seniūnija Nr. 3K-3-550/2007, kat. 114.8.2 (S).

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje R. G. v. J. G., V. L., Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos (Klaipėdos apskrities viršininko administracijos teisių perėmėja), trečiasis asmuo – notarė J. N. 3K-3-464/2010, kat. 30.5 (S).

nebuvo paliktas ar dovanotas abiem sutuoktiniais. Reikia atkreipti dėmesį, kad dovanotojas sąlygą dėl dovanojimo abiem sutuoktiniais į sutartį gali įtraukti tik iki turto perdavimo momento. Tuo tarpu testatorius tokią sąlygą gali įrašyti testamentu papildyme, pakeitime ar naujame testamente (CK 5.35 str. 1 d.).

Svarbu ir tai, kad jeigu dovanojimo sutartyje ar testamente buvo nurodyta, kad dovanojamas ar paliekamas turtas perduodamas bendrosios jungtinės nuosavybės teise, sutuoktiniai vėliau negalės specialiai susitarti dėl kitokio dovanoto ar paveldėto turto teisinio režimo, nes tai pažeistų testatoriaus ar dovanotojo valią⁸¹.

CK komentare teigiama, kad sutuoktinis gali dovanoti kitam sutuoktiniui ne tik savo asmeninį turtą, bet ir turtą, esantį bendrąja jungtine nuosavybe⁸². Bendrosios jungtinės nuosavybės bendraturtis, priešingai nei bendrosios dalinės nuosavybės bendraturtis, negali disponuoti savo bendrosios nuosavybės dalimi. Taip yra todėl, kad bendrosios jungtinės nuosavybės bendraturčio dalis iš anksto nėra nustatyta, o nenustačius tos dalies konkrečiai, negalima tiksliai apibrėžti jo asmeninio turto apimtį ir vertę. Dėl šios priežasties bendraturtis negali perleisti savo dalies jungtinėje nuosavybėje kitam asmeniui, kol bendroji nuosavybė nebus padalinta⁸³. Todėl gali kilti neaiškumų su sutuoktinių dovanomis. Dovanojimas yra vienas iš turto disponavimo būdų, todėl kyla klausimas, ar galimas toks dovanojimas, nepadalijus to konkretaus sutuoktinių turto ir nenustačius konkrečios sutuoktiniui priklausančios dalies. Darbo autorės nuomone, kadangi yra tik du bendros jungtinės nuosavybės subjektai, tai vieno sutuoktinio atsisakymas savo teisių į konkretų turtą kito sutuoktinio naudai neturėtų būti draudžiamas, nes šiuo atveju nebūtina žinoti konkrečios sutuoktinio turto dalies. Tokiu atveju apdovanotasis taptų viso konkretaus turto savininku, t. y. tas turtas taptų jo asmenine nuosavybe. Tačiau notarinėje praktikoje vis dėl to laikomasi pozicijos, jog norint savo dalį padovanoti kitam sutuoktiniui, reikia turtą pirmiau pasidalyti.

Be to, CK trečiosios knygos komentare teigiama, kad terminas „dovanotas“ turi platesnę reikšmę negu „įgytas pagal dovanojimo sutartį“, nes apima ir turtą, kurį sutuoktinis gavo kaip apdovanojimą, premiją, paskatinimą ir panašiai⁸⁴. Reikia pritarti profesoriaus V. Mikelėno nuomonei, kad vertinant premijas, ar jos yra asmeninė, ar bendroji jungtinė nuosavybė, vertėtų vengti kategoriškumo ir vertinti kaip fakto klausimą, atsižvelgiant į konkrečias bylas

⁸¹ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 188.

⁸² *Ibid.*, p. 210.

⁸³ BARANAUSKAS, E., *et al.* *Daiktinė teisė: vadovėlis*. Vilnius: MRU, 2010, p. 177.

⁸⁴ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 188.

aplinkybes, sutuoktinių santykius ir panašiai (pvz., kai vieno sutuoktinio laimėjimus iš dalies lėmė kitas sutuoktinis, nes šiam teko visas vaikų auginimo, auklėjimo, namų ūkio priežiūros krūvis, remiantis CK 1.5 str. įtvirtintais principais, premija turėtų būti pripažinta ne asmenine, o bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe)⁸⁵.

Taigi, turto dovanojimo ar paveldėjimo įtvirtinimas CK 3.89 str. 1 d. 2 p. reiškia išimties iš bendrosios taisyklės, kad po santuokos sudarymo įgytas turtas yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, nustatymą. Šiuo atveju turtas priskiriamas asmeninei vieno sutuoktinio nuosavybei pagal nuosavybės teisės įgijimo pagrindą (CK 4.47 str. 2 p.), išskyrus atvejus, kai atitinkamoje sutartyje yra sąlyga, kad turtas skiriamas abiem sutuoktiniams.

3.2.3 Turto pobūdis bei paskirtis

Turtas pripažįstamas asmenine sutuoktinio nuosavybe pagal to turto pobūdį bei paskirtį yra nurodytas CK 3.89 str. 1 d. 3 - 6 p.

CK 3.89 str. 1 d. 3 p. įtvirtinta, kad sutuoktinių asmeninio naudojimo daiktai (avalynė, drabužiai, profesinės veiklos įrankiai) yra pripažįstami asmenine kurio nors sutuoktinio nuosavybe. Pagal pobūdį tai daiktai, kurie nėra būtini tenkinant būtinuosius šeimos narių poreikius⁸⁶, o tenkina individualius vieno sutuoktinio poreikius, todėl nesvarbu kada ir už kieno lėšas jie įgyti. Tokie daiktai gali būti įgyti santuokos metu už bendras sutuoktinių lėšas. Įstatyme pateiktas tik pavyzdinis sąrašas asmeninio naudojimo daiktų. Prie asmeninio naudojimo daiktų neturėtų būti priskirti daiktai, kurie nors ir naudojami tik vieno sutuoktinio, tačiau prireikus galėtų tenkinti ir kito sutuoktinio poreikius⁸⁷.

SŠK 22 str. buvo įtvirtinta nuostata, kad asmeninio naudojimo brangenybės ir kiti prabangos daiktai, susituokus įgyti už bendras lėšas, nelaikomi asmenine sutuoktinio nuosavybe⁸⁸. Pagal dabar galiojantį reguliavimą, net ir didelės vertės daiktai, įgyti santuokos metu iš bendrąja jungtine nuosavybe esančių lėšų, yra asmeninė sutuoktinio nuosavybė⁸⁹. Tačiau CK 3.115 str. 2 d. yra įtvirtinta kompensacija už bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą, kuri apsaugo kito sutuoktinio interesus, kad dalinantis turtą, nebus pažeistas

⁸⁵ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 275.

⁸⁶ VITKEVIČIUS, P. S. *Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 115.

⁸⁷ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 188.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodeksas. Valstybės žinios, 1964, Nr. 21-186; 1996, Nr. 100-2261. Negalioja nuo 2001-07-01;

⁸⁹ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 188.

lygiateisiškumo principas. Be to, priskirdamas tam tikrus daiktus prie prabangių, teismas privalo atsižvelgti ne tik į bendrą visuomenės lygį, bet ir į konkrečios šeimos padėtį⁹⁰ (pvz., kailiniai, įsigyti už 15 000 litų ir kuriuos pagal paskirtį naudoja tik žmona, vienoms šeimoms gali būti tik nedidelis, o kitoms – reikšmingas pirkinys).

Pavyzdžiui, LAT nagrinėjo bylą, kurioje konstatavo, kad kasacinio skundo argumentai, jog pagal vieno iš sutuoktinių poreikių tenkinimą arba vieno iš jų faktinį naudojimą daiktai turi būti priskiriami prie asmeninio naudojimo daiktų, neatitinka asmeninio naudojimo daiktų išimtinio pobūdžio ir nesiderina su asmeniniais, profesiniais, asmeninio verslo, tik su vieno sutuoktinio asmeniu susijusiais poreikiais (CK 3.89 str. 1 d. 3, 4 p.) arba ta aplinkybe, kad turto priklausymą asmeninės nuosavybės teise gali patvirtinti turto prigimtis ir pobūdis (CK 3.89 str. 2 d.). Atsižvelgiant į tai, individualiai naudojami vieno sutuoktinio šaunamieji ginklai, motociklai ir motociklininko šalmai neatitinka šių reikalavimų, todėl aplinkybės, kad leidimą naudotis ginklu turi vienas iš sutuoktinių, kad turtu tik vienas iš jų naudojasi, gali būti svarbios tik svarstant dėl nuosavybės objektų padalijimo natūra (CK 3.127 str. 3 d.)⁹¹.

CK 3.89 str. 1 d. 4 p. numatyta, kad asmenine sutuoktinio nuosavybe pripažįstamos intelektinės ir pramoninės nuosavybės teisės, išskyrus pajamas gautas iš intelektinės veiklos. Šios teisės gali būti tiek turtinės (pvz., platinimo teisė), tiek neturtinės (pvz., teisė į autoriaus vardą). O autoriaus honoraras, gautas santuokos metu, būtų bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė.

Taip pat CK 3.89 str. 1 d. 5 p. numatyta, kad asmenine sutuoktinio nuosavybe pripažįstamos lėšos ir daiktai, reikalingi asmeniniam sutuoktinio verslui, išskyrus lėšas ir daiktus, skirtus verslui, kuriuo verčiasi abu sutuoktiniai bendrai. Šią normą reikia aiškinti sistemiškai su 3.88 str. 1 d. 3 p. ir 4 p. bei 3.91 str. Turto pobūdis pasireiškia tuo, kad lėšos ar daiktai turi būti reikalingi asmeniniam sutuoktinio verslui. Verslas yra asmeninis tuo atveju, kai juo pradedama verstis iki santuokos sudarymo, santuokos metu iš sutuoktinio asmeninių lėšų (CK 3.89 str. 1 d. 7 p.) arba santuokos metu iš bendrų lėšų, bet verslas išimtinai susijęs su vienu sutuoktiniu (pvz., advokato praktika). Tokiu atveju, jei bendras sutuoktinių turtas perduodamas vieno sutuoktinio įmonei ar verslui plėtoti, remiantis CK 3.91 str., jis liks bendroji jungtinė nuosavybė, jeigu egzistuos, kai nebebus reikalingas įmonei (verslui) ar egzistuos santuokos nutraukimo momentu. Jeigu turtas bus perduotas nuosavybės teise, tai

⁹⁰ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 189.

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje A. B. v. A. B. Nr. 3K-3-14/2008, kat. 75.4.3; 75.8; 78.2.1 (S).

visą laikotarpį, kol bus reikalingas įmonei ar verslui, bus įmonės ar sutuoktinio, užsiimančio verslu, asmeninė nuosavybė (3.89 str. 1 d. 5 p.). Jeigu turtas bus perduotas įmonei patikėjimo teise, tai bendrosios jungtinės nuosavybės teisė formaliai išliks, tačiau įmonė galės jį valdyti, naudoti bei disponuoti pagal turto perdavimo patikėjo teise sutarties sąlygas. Jei sutartyje nebus numatyta kitaip, įmonė galės tą turtą perleisti ar suvaržyti teises į jį be kito sutuoktinio sutikimo. Dėl to, jeigu turtas bus perleistas ar suvartotas, bendrosios jungtinės nuosavybės teisė pasibaigs. Tačiau, jeigu santuokos pabaigoje tas turtas dar bus likęs, patikėjimo teisė baigsis, o bendrosios jungtinės nuosavybės teisė išliks⁹².

CK 3.89 str. 1 d. 6 p. numatyta, kad asmenine sutuoktinio nuosavybe pripažįstamos lėšos, vieno sutuoktinio gautos kaip žalos atlyginimas ar kitokia kompensacija už žalą, padarytą dėl sveikatos sužalojimo, ir neturtinę žalą, tikslinė materialinė parama ir kitokios išmokos, išimtinai susijusios tik su jas gavusio sutuoktinio asmeniu, teisės, kurių negalima perleisti kitiems. Taigi, pagal šį punktą atribojama pagal tikslinę išmokų paskirtį. Įstatyme pateiktas tik pavyzdinis sąrašas.

3.2.4 Kiti atribojimo pagrindai

3.2.4.1 Turtui įsigyti panaudotų lėšų pobūdis bei valios išraiškos aiškumas

CK 3.89 str. 1 d. 7 p. numatyta, kad asmenine sutuoktinių nuosavybe pripažįstamas ir turtas, sutuoktinio įgytas už asmenines lėšas arba lėšas, gautas realizavus jo asmenine nuosavybe esantį turtą, jeigu to turto įgijimo metu buvo aiškiai išreikšta sutuoktinio valia įgyti turtą asmeninę nuosavybę. Šiuo atveju turtas priskiriamas asmeninei ar bendrajai jungtinei nuosavybei pagal jam įsigyti panaudotų lėšų pobūdį ir valios išraiškos aiškumą. Reikalavimas aiškiai išreikšti valią, norint, kad iš asmeninių lėšų įgytas turtas taip pat būtų asmeninė nuosavybė, nėra įtvirtintas nei Estijos, nei Latvijos įstatymuose⁹³.

Sutuoktinis, teigiantis, kad konkretus turtas yra jo asmeninė nuosavybė, turi įrodyti, kad turtui įgyti buvo panaudotos asmeninės lėšos. Kasacinis teismas vienoje bylų pažymėjo, kad asmeninių lėšų turėjimas ir (arba) sakymas kitiems asmenims apie tokių lėšų turėjimą

⁹² MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 195.

⁹³ Latvijos Respublikos civilinis kodeksas, 89 str. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-15]. Prieiga per internetą: <www.ur.gov.lv/faili/.../civillikums.doc> [žiūrėta 2011-12-15]; Estijos Respublikos šeimos teisės įstatymas 27 str. 1 d 3 p. [interaktyvus] [žiūrėta 2012-02-20]. Prieiga per internetą: <http://www.legaltext.ee/en/andmebaas/ava.asp?m=022> [žiūrėta 2012-02-20];

savaime nereiškia, kad turtas įgytas būtent už asmenines vieno iš sutuoktinių lėšas. Pasakymo kitiems asmenims apie lėšų turėjimą faktas, kaip toks, nereiškia jų turėjimo fakto, taip pat nereiškia jų panaudojimo konkrečiam tikslui fakto⁹⁴. Kitoje byloje LAT konstatavo, kad asmeninių lėšų gavimas ir naujai įsigyjamo turto kainų panašumas savaime nereiškia, kad ginčo turtas įgytas būtent už asmenines vieno iš sutuoktinių lėšas ir jo asmeninė nuosavybė⁹⁵. Taigi, teismų praktika rodo, kad sutuoktinis, teigiantis, jog turtas buvo įsigytas iš asmeninių lėšų, turi pateikti neabejotinus įrodymus, kurie tai patvirtintų. Neužtenka įrodyti, jog sutuoktinis turėjo asmeninių lėšų, reikia įrodyti dar ir tai, jog būtent jos buvo panaudotos atitinkamam turtui įsigyti.

Kasacinis teismas dėl CK 3.89 str. 1 d. 7 p. taip pat yra pasisakęs, kad panaudotos asmeninės lėšos šeimos poreikiams tenkinti gautam kreditui grąžinti, nekeičia turto teisinio režimo, kuris susiformuoja jo įgijimo, o ne kredito, gauto turtui įsigyti, grąžinimo metu⁹⁶. Tai reiškia, kad siekiant turtą įgyti asmenine sutuoktinio nuosavybe pagal CK 3.89 str. 1 d. 7 p., jis turi būti įgyjamas už asmenines lėšas nuo pat turto įsigijimo momento. Vėlesnis asmeninių lėšų panaudojimas sukuria teisę gauti kompensaciją CK 3.98 str. 2 d. pagrindu.

Problemų, atribojant asmeninę ir bendrąją jungtinę nuosavybę, gali kilti dėl valios įsigyti tam tikrą turtą asmeninė nuosavybė išraiškos aiškumo. CK įtvirtinta, kad tokiais atvejais sutuoktinis, norėdamas, kad naujai įgytas turtas būtų jo asmeninė nuosavybė, turi aiškiai išreikšti valią, kad įgyja turtą asmeninės nuosavybės teise, o ne bendrosios jungtinės nuosavybės teise. LAT praktikoje pripažįstama, kad teisinis reguliavimas, reikalaujantis aiškios sutuoktinio, panaudojančio savo lėšas turtui įgyti, valios išraiškos įgyti turtą asmeninė nuosavybė, reiškia ne ką kita, kaip bendrosios jungtinės nuosavybės prezumpcijos dominantę turtiniuose sutuoktinių santykiuose, todėl, jeigu tokia valia nebuvo aiškiai išreikšta ir sutuoktiniai nesusitaria dėl nuosavybės teisių į turtą, toks turtas yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė⁹⁷. Taigi, netgi už asmenines lėšas santuokos metu įgytas turtas pripažįstamas asmenine sutuoktinio nuosavybe ne visada, o tik tais atvejais, kai leistinomis priemonėmis įrodoma, kad to turto įgijimo metu buvo aiškiai išreikšta sutuoktinio valia įsigyti turtą asmeninės, o ne bendrosios jungtinės nuosavybės teise (CK 3.89 str. 1 d. 7

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje J. B. v. J. B., Nr. 3K-3-2/2011, kat. 75.4.3; 75.6.1; 75.6.2; 75.8; 75.9 (S).

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje A. S. v. E. S. Nr. 3K-3-365/2011, kat. (S) 75.6.2; 114.4 (S).

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje D. V. v. J. V. Nr. 3K-3-464/2008; kat. 30.9.2(S).

⁹⁷ *Ibid.*

p.)⁹⁸. Kyla klausimas, kada valia yra išreikšta pakankamai aiškiai? Įstatymas į šį klausimą atsakymo nepateikia. Kadangi galioja bendrosios jungtinės nuosavybės prezumpcija, kurią nugincyti galima tik rašytiniais įrodymais, todėl manytina, kad tokio sutuoktinio valia turėtų būti išreikšta raštu, nebent valia matyti iš daikto pobūdžio ar paskirties (CK 3.89 str. 2 d.). Neišreiškus valios daiktą įgyti savo asmeninę nuosavybę, daiktas bus laikomas bendrąja jungtine nuosavybe.

SŠK 22 str. 1 d., palyginus su dabartiniu reglamentavimu, buvo nustatytas mažiau detalus turto pripažinimo asmenine sutuoktinio nuosavybe reglamentavimas. Faktiškai sudarant turto perleidimo sandorius, taip pat teismų praktikoje buvo pripažįstama, kad turto įgijimo iš asmeninių vieno sutuoktinio lėšų ir jo vardu pakanka konstatuoti, kad toks turtas yra asmeninė, o ne bendroji jungtinė nuosavybė; turto perleidimo sandoryje specialios nuorodos, kad turtas įgyjamas asmeninės nuosavybės teise, nebuvo reikalaujama⁹⁹.

Literatūroje randama prieštaraujanti galiojančiam teisiniam reguliavimui nuomonė, jog sutuoktinis turėtų aiškiai išreikšti valią, jog turtą įgyja bendrosios jungtinės nuosavybės teise, o ne tais atvejais, kai įgyja asmeninę nuosavybę¹⁰⁰. Darbo autorės nuomone, galiojant bendrosios jungtinės nuosavybės prezumpcijai, logiška, kad reikia išreikšti valią, jog turtas įgyjamas asmeninės, o ne bendrosios jungtinės nuosavybės teise, nes jeigu tokia valia nebus išreikšta, tiesiog suveiks bendrosios jungtinės nuosavybės prezumpcija.

3.2.4.2 Esminis turto pagerinimas

Kitas specifinis asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo pagrindas yra sutuoktinio asmeninio turto pripažinimas bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. Dalinant sutuoktinių turtą ne visada užtenka tik atriboti turtą, kuris yra asmeninė, o kuris bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė. Atribojus bendrąją jungtinę ir asmeninę sutuoktinių nuosavybę, gali būti akivaizdu, kad asmenine nuosavybe esantis turtas buvo pagerintas bendromis sutuoktinių lėšomis, kito sutuoktinio asmeninėmis lėšomis ar darbu. Todėl tokį turtą palikus asmenine vieno sutuoktinio nuosavybe būtų pažeisti kito sutuoktinio turtiniai interesai. Siekiant užtikrinti sutuoktinių lygiateisiškumo bei sąžiningumo principų

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje A.Praškevičius v. D.Praškevičienė Nr. 3K-3-529/2005, kat. 75.6.2; 75.8 (S).

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje M. v. N. Č., V. Č. Nr. 3K-3-280/2008, kat. 49, 75.6.2, 99.5.

¹⁰⁰ VITKEVIČIUS, P. S. *Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 119.

įgyvendinimą bei išvengti jų pažeidimų, įstatymų leidėjas CK 3. 90 str. įtvirtino išimtį, t. y. turto, kuris yra asmeninė sutuoktinių nuosavybė (t. y. turto atitinkančio CK 3.89 str. 1 d.), pripažinimą bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe.

LAT yra pažymėjęs, kad remiantis nuosekliai formuojama kasacinio teismo praktika, pažymėtina, kad, pripažinus, jog turtas yra asmeninė vieno sutuoktinio nuosavybė, turi būti aiškinamasi, ar turtas nebuvo iš esmės pagerintas bendromis sutuoktinių lėšomis arba kito sutuoktinio lėšomis ar darbu, nes tai taip pat gali būti pagrindas pripažinti turtą bendrąja jungtine nuosavybe (CK 3.90 str. 1 d.). Kai kito sutuoktinio lėšų ar prisidėjimo darbu indėlis nepakankamas bendrajai jungtinei nuosavybei konstatuoti, gali būti taikomas kompensavimo mechanizmas¹⁰¹.

Taigi, tai, kad turtą, kuris yra asmeninė sutuoktinio nuosavybė, būtų galima pripažinti bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe pagal CK 3.90 str. 1 d., reikia nustatyti įstatyme įtvirtintų teisiškai reikšmingų faktų visumą. Turi būti nustatomos šios teisiškai reikšmingos faktinės aplinkybės: pirma, kad asmeninis sutuoktinio turtas buvo pagerintas iš esmės; antra, kad asmeninis turtas iš esmės pagerintas santuokos metu; trečia, kad iš esmės turtas pagerintas sutuoktinių bendromis lėšomis, kito sutuoktinio lėšomis ar darbu¹⁰².

Esminis pagerinimas yra vertinamasis kriterijus, t. y. ar atliktas pagerinimas atitinka šį kriterijų, sprendžia teismas kiekvienoje nagrinėjamoje byloje. Spręsdamas dėl esminio pagerinimo, teismas turi atsižvelgti į tikrąją asmeninio turto prieš pagerinant ir po pagerinimo vertę, taip pat į tai, kad turto vertę gali veikti ne tik jo techninė būklė ir parametrai, bet ir paklausa bei pasiūla rinkoje. Pavyzdžiui, minimoje byloje buvo nustatyta, kad namo pagerinimui iš viso buvo išleista 33 084,09 Lt bendrų sutuoktinių lėšų, o pagal lygių sutuoktinių santuokoje įgyto turto dalių principą atsakovo dalis sudarė 16 542,06 Lt. Įvertinus tai, kad nustatyta ginčo namo vertė – 290 000 Lt, teismai turėjo pagrindą 16 542,06 Lt vertės įnašą į namo pagerinimą nelaikyti esminiu¹⁰³.

Be to, nors dauguma sutuoktinių asmeninio naudojimo daiktų pripažįstami asmenine sutuoktinio nuosavybe pagal jų pobūdį ar paskirtį net jeigu jie įsigyti iš bendrų lėšų (CK 3.89 str. 1 d. 3 p.), CK 3.90 str. 2 d. nustato, kad bendrąja jungtine nuosavybe gali būti pripažįstami asmeniniams poreikiams tenkinti skirtas turtas (CK 3.89 str. 1 d. 3, 5 ir 7 p.),

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje I. V. v N. V. Nr. 3K-3-30/2011, kat. 34.6; 75.(S).

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje M. M. v D. M. Nr. 3K-3-584/2008, kat. 75.6.2; 78.2.1; 99.9 (S).

¹⁰³ *Ibid.*

jeigu jis buvo įsigytas iš bendrų lėšų, ar bendros lėšos viršijo asmenines lėšas. Tačiau CK komentare teigiama, kad teismas, užuot pripažinęs asmeniniams poreikiams skirtus daiktus bendrąja jungtine nuosavybe, verčiau priteistų kompensaciją dėl bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimo remdamasis CK 3.115 str. 2 d.¹⁰⁴

Taigi, darbo autorė pritaria nuomonei, kad tokiu būdu siekiama, kad bendroji jungtinė nuosavybė nemažėtų, būtų atkuriamą, nes iš esmės jos pagrindu patenkinamos bendros šeimos ir net atskirų jos narių materialinės, kultūrinės ir kitokios reikmės¹⁰⁵. Apskritai sutuoktinių bendroji nuosavybė sudaro pagrindą sukurti asmeninę nuosavybę, o asmeninė nuosavybė – sukurti ir plėtoti bendrąją jungtinę nuosavybę¹⁰⁶. Pavyzdžiui, vienas sutuoktinis iš bendrų lėšų pasidaro plastinę operaciją arba, priešingai, sutuoktiniai bendrąja jungtine nuosavybe esantį turtą suremontuoja už lėšas, gautas pardavus vieno sutuoktinio paveldėtą žemės sklypą. Todėl teisinis reguliavimas turi būti toks, kad būtų užtikrintas sutuoktinių lygiateisiškumas ir vienas sutuoktinis nesąžiningai nepraturtėtų kito sutuoktinio sąskaita.

3.3 Turto registravimo viešajame registre reikšmė

Išanalizavus sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo pagrindus, reikia atkreipti dėmesį į daiktų, esančių bendrąja jungtine nuosavybe, registravimo viešajame registre pasekmes. Nekilnojamojo turto registro įstatymo 19 str. 1 d. nustatyta, kad registruojant bendrąją jungtinę nuosavybės teisę į nekilnojamąjį daiktą nekilnojamojo turto registre, savininkais turi būti nurodomi abu sutuoktiniai¹⁰⁷. CK 3.88 str. 3 d. nustato, kad turto, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė, savininkai viešajame registre turi būti nurodyti abu sutuoktiniai arba jis nurodytas kaip bendroji jungtinė nuosavybė. CK trečiosios knygos komentare teigiama, kad bent vienas iš minėtų įrašų yra būtina sąlyga, kad viešame registre registruojamam turtui būtų galima taikyti turto bendrumo prezumpciją. Todėl turtas, viešajame registre įregistruotas tik vieno sutuoktinio vardu, bus laikomas asmenine jo nuosavybe, kol neįrodyta kitaip¹⁰⁸. Taip pat LAT yra konstatavęs, kad nesant nė vieno iš CK 3.88 str. 3 d. nurodytų įrašų apie bendrosios jungtinės nuosavybės subjektus ar nuosavybės

¹⁰⁴ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 193.

¹⁰⁵ VITKEVIČIUS, P. S. *Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 103.

¹⁰⁶ *Ibid.*, p. 102.

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. I-1539, 2001, Nr. 55-1948.

¹⁰⁸ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 186.

rūši nekilnojamojo turto registre, negalima remtis sutuoktinių turto bendrumo prezumpcija, bet reikia įrodyti, kad ginčo turtas buvo įgytas bendrai¹⁰⁹.

Pažymėtina, kad CK 3.88 str. 3 d., kurioje nustatyta, jog turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, savininkai viešame registre turi būti nurodyti abu sutuoktiniai, taikytina nekilnojamojo turto teisiniam režimui, bet netaikoma individualių įmonių teisiniam statusui. Remiantis individualių įmonių įstatymo nuostatomis, individuali įmonė negali būti registruojama dviejų ar daugiau asmenų vardu ir jos statusui CK 3.88 str. 3 d. netaikytina¹¹⁰.

Priešingai nei numato LR CK 3.88 str. 3 d., Latvijos CK 91 str. numato, jog viešajame registre turi būti išviešintas būtent faktas, kad nekilnojamas turtas yra asmeninė sutuoktinio nuosavybė. Manytina, kad toks įstatymo reikalavimas yra labiau susijęs santuokos metu įgyto turto bendrumo principu, todėl pagrįstesnis.

Būtina pripažinti, kad gyvenime egzistuoja situacijų, kai dėl notarų, registrų centro darbuotojų aplaidumo, sutuoktinių per didelio pasitikėjimo vienas kitu ar, priešingai, sutuoktinių piktnaudžiavimo, bendrai įgyjamas turtas įregistruojamas tik vieno sutuoktinio vardu ir taip pažeidžiami kito sutuoktinio ar sąžiningų kreditorių interesai.

Atsižvelgiant į tai, LAT plenarinė sesija teisingai pažymėjo, kad sutuoktinių turto registracija viešame registre atlieka tik teisių išviešinimo, o ne teisių nustatymo funkciją, todėl kilus ginčui teismas, sudarydamas sutuoktinių turto balansą, turi vadovautis ne tik viešo registro duomenimis, bet ir patikrinti jų patikimumą remiantis CK 3.88 str. 1, 2, 4 d., 3.90 str. ir 3.91 str.¹¹¹ Vėlesnėje LAT praktikoje buvo pažymėta, kad sistemiškai aiškinant CK trečiosios knygos normas, kurios reglamentuoja sutuoktinių turto teisinį režimą, matyti, kad įstatymų leidėjas CK 3.88 str. 3 d. siekė apsaugoti sąžiningus trečiuosius asmenis, t. y. suteikė registracijos faktui deklaratyviąją, bet ne konstatuojamąją reikšmę. Tai reiškia, kad jeigu viešame registre kaip turto savininkas yra nurodytas tik vienas sutuoktinis, sąžiningi tretieji asmenys turi teisę manyti, jog tas turtas yra registre nurodyto sutuoktinio nuosavybė, tačiau, kilus sutuoktinių ginčui, turto teisinis režimas yra nustatomas remiantis jau pirmiau

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje G. M. v R. M. ir G. M. Nr. 3K-3-491/2009; kat. 75.6.2; 75.8; 106.2 (S).

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Medicinos bankas“ v E. Š. įmonė, E. Š., K. P. (Š.) Nr. 3K-3-50/2011, kat. 22.5; 27.3.2.5; 75.7(S).

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutarimas civilinėje byloje R.A. v A.A. Nr. 3K-P-186/2010; kat. 75.7, 75.8; 78.2.1(S).

nurodytais kriterijais¹¹². Taip pat kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad teismo nagrinėjimo metu bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teisės dalyviai neturi teisės remtis CK 3.88 str. 3 d. nustatyta tvarka išviešintomis aplinkybėmis kaip asmeninės nuosavybės teisės atsiradimo pagrindu¹¹³. Todėl ginčai tarp sutuoktinių dėl turto, registre nurodyto vieno sutuoktinio vardu, nenurodant, kad jis yra bendroji jungtinė nuosavybė, sprendžiami pagal bendras CK taisykles, kurių pagrindinė – bendrosios jungtinės nuosavybės prezumpcija, todėl įrodinėjimo našta nesikeičia.

Kalbat apie kreditorių interesų apsaugą, jiems galioja CK 4.262 str. įtvirtinta prezumpcija, jog įrašyti į viešą registrą duomenys laikomi teisingais ir išsamiais, kol nenuginčijami įstatymų nustatyta tvarka. Būtent tokia yra esminė viešojo registro funkcija, nes tretieji asmenys teisiniuose santykiuose su sutuoktiniais, be registro duomenų, dažnai neturi daugiau informacijos, ar konkretus turtas yra asmeninė, ar bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė. Todėl sąžiningi kreditoriai gali remtis CK 3.88 str. 3 d. įtvirtinta taisykle. Praktikoje gali pasitaikyti atveju, kai sutuoktiniai specialiai neišviešina, kad konkretus turtas jiems priklauso bendrosios jungtinės nuosavybės teise, siekdami išvengti prievolių vykdymo, arba išviešina, nors yra asmeninė nuosavybė. Tokiu atveju kreditoriai gali kreiptis į teismą su reikalavimu pripažinti tam tikrą turtą asmenine ar bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. Kasacinis teismas yra pasakęs, kad teisinė situacija, kai išieškotoja, siekdama visiško savo reikalavimų patenkinimo, reiškia prašymą pripažinti skolininkės asmenine nuosavybe pagal įstatymą bendrąja sutuoktinių nuosavybe preziumuojamą turtą, atitinka CK 6.68 str. įtvirtinto kreditoriaus interesų gynimo būdo – netiesioginio ieškinio - požymius¹¹⁴. Tai reiškia, kad kreditoriai turi teisę ginčyti konkretaus turto priklausymą vienam ar abiem sutuoktiniais.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, registracijos viešajame registre nereikėtų priskirti prie asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo pagrindų.

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje J. V. v. A. V. Nr. 3K-3-271/2010; kat. 75.8; 114.11 (S).

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje O. K., J. K., P. K. v. V. K., A. K. Nr. 3K-3-453/2008, kat. 30.9.2; 75.6.2; 129.1 (S).

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje M. M. v. N. Č., V. Č. Nr. 3K-3-280/2008, kat. 49, 75.6.2, 99.5.

4. SUTUOKTINIŲ SUSITARIMU NUSTATYTO TURTO TEISINIO REŽIMO NUSTATYMO KRITERIJAI

4.1 Sutuoktinių teisė į sutartinį turtinių santykių reguliavimą

CK 6.156 str. įtvirtina pamatinį sutarčių teisės principą, t. y. sutarties laisvės principą, kuris nustato, kad šalys turi teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nusistatyti tarpusavio teises ir pareigas, taip pat sudaryti ir šio kodekso nenumatytas sutartis, jeigu tai neprieštarauja įstatymams. Ne išimtis ir vedybų sutartis, kuri yra sutuoktinių valios išraiškos priemonė. CK 3.101 str. vedybų sutartis apibrėžiama kaip sutuoktinių susitarimas, nustatantis jų turtines teises ir pareigas santuokos metu, nutraukus santuoką ar gyvenant skyrium.

Vedybų sutarties sudarymas nėra ketinančių susituokti ar susituokusių asmenų pareiga. Priešingai, vedybų sutarties sudarymas yra ketinančių susituokti ar susituokusių asmenų teisė, kuria jie gali pasinaudoti, kad išvengtų jų interesų ir lūkesčių netenkinančio įstatymu nustatyto turto reguliavimo. Nors įstatyminis turtinių santykių reguliavimas laikomas optimaliausiu didžiosios daugumos sutuoktinių atveju, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad kiekviena sutuoktinių sąjunga, priklausomai nuo sutuoktinių auklėjimo, išsilavinimo, religijos ir kitokių puoselėjamų vertybių, yra unikali, jis ne visada yra priimtinas konkrečiai sutuoktinių porai. Todėl reikia pripažinti, kad vien tik imperatyviai įstatymu nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas, taikytas iki CK įsigaliojimo, atitiko ne visų sutuoktinių interesus ir poreikius. Tokiu reguliavimu buvo pernelyg apribota sutuoktinių, kaip privačių santykių subjektų, valios autonomija. Manytina, kad sutuoktiniai patys geriausiai žino, koks turtinių santykių reguliavimas jiems yra priimtinausias. Dėl to vedybų sutarties instituto įtvirtinimas Lietuvos civilinėje teisėje yra sveikintinas. Tačiau vienareikšmiškai teigti, kad galimybė sutuoktiniams patiems susireguliuoti tarpusavio turtinius santykius susitarimu duoda tik teigiamų rezultatų, negalima.

Vedybų sutarties institutas gali būti itin patrauklus mechanizmas nesąžiningiems sutuoktiniams, siekiantiems išvengti prievolių vykdymo tretiesiems asmenims. Todėl egzistuoja sutuoktinių piktnaudžiavimo galimybe sudaryti vedybų sutartį pavojus. Tačiau negalima laikyti, kad visi sutuoktiniai, sudarantys vedybų sutartis, turi nesąžiningų ketinimų. Be to, trečiųjų asmenų teisės yra apsaugotos suteikiant jiems galimybę pasinaudoti *actio Pauliano* institutu. Todėl sutartinio sutuoktinių turtinių santykių reguliavimo draudimas vien dėl minėto pavojaus nebūtų pateisinamas.

Reiktų pritarti nuomonei, kad dauguma santuokų yra kaip dauguma verslo santykių: mažiausiai pusė jų – žlunga. Todėl asmenys, kurdami santuoką, kaip ir verslininkai, kurdami verslą, turi tikėtis geriausio, bet būti pasiruošę blogiausiam¹¹⁵. Deja, nors vedybų sutarties institutui Lietuvoje jau beveik dešimt metų (kaip atskaitos tašką imant vedybų sutarčių registro įkūrimą 2002 m. liepos 1 d.) ir nors matyti vedybų sutarčių sudarymo didėjimo tendencija, tačiau, kaip rodo santuokų ir vedybų sutarčių sudarymo statistika (žiūrėti lentelę), jis nėra itin populiarus. Esami ar būsimi sutuoktiniai neskuba keisti įstatymu nustatyto turto teisinio režimo. 2011 m. tik 1,5 %. būsimų sutuoktinių sudarė vedybų sutartį. Statistiniai duomenys taip pat rodo, kad Lietuvoje žymiai daugiau sudaroma poveidybinių sutarčių nei ikivedybinių.

Metai	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Iš viso santuokų ¹¹⁶	16 151	16 975	19 130	19 938	21 246	23 065	24 063	20 542	18 688	19 219
Iš viso vedybų sutarčių ¹¹⁷	24	160	210	306	488	600	661	642	828	780
Ikivedybinių sutarčių	4	30	49	61	101	156	195	214	297	279
Poveidybinių sutarčių	20	130	161	245	387	444	466	428	531	501

Lietuva įtvirtinusi sutartinį sutuoktinių turto teisinį režimą, nustatė vedybų sutarčiai griežtus turinio ir formos reikalavimus (CK 3.103 str.). Sutartis privalo būti notarinės formos ir įregistruota vedybų sutarčių registre. Notariato įstatymo 30 str. nustato, jog notarai privalo išaiškinti atliekamų notarinių veiksmų prasmę ir pasekmes asmenims, kurie nori juos atlikti¹¹⁸. Taip notarinė sutarties forma užtikrina sutarties teisėtumo kontrolę ir kol nėra

¹¹⁵ WESTON, S. N., NACHSHIN, R. J. I Do, You Do...But Just Sign Here. 1st edition. United States of America: ExecuProv Press, 2004, p. 1, 3.

¹¹⁶ Lietuvos statistikos departamentas. Sudarytų santuokų statistika 2002-2011 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/save selections.asp?MainTable=M3010306&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=3216&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>>> [žiūrėta 2012-02-20].

¹¹⁷ Vedybų sutarčių registras. Sudarytų vedybų sutarčių statistika 2002-2011 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-20]. Prieiga per internetą: <<https://www.hipotekosistaiga.lt/index.php?1482577697>> [žiūrėta 2012-02-20].

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810.

teismų praktikos, galima teigti, kad notari formuoja vedybų sutarčių sudarymo praktiką. Taip pat svarbu tai, kad turi būti registruojamos ne tik vedybų sutartys, bet ir jų pakeitimai, sutarčių nutraukimai. Pažymėtina, kad sutarties registracija neatlieka teisių nustatymo funkcijos, todėl atsižvelgiant į CK 6.189 str. 1 d., kuri nustato, kad teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią, vedybų sutartis sutuoktiniams turi privalomą galią nuo vedybų sutarties įsigaliojimo, net jeigu yra neišviešinta. Galiojant vedybų sutarčiai sutuoktinių turtas dalijamas ne pagal CK trečiosios knygos VIII skyriaus normas, o pagal vedybų sutartyje numatytas sąlygas. Vedybų sutartys privalo būti notarinės formos ir įregistruotos vedybų sutarčių registre ir Latvijoje (115 str., 143 str.) bei Estijoje (60, 61 str.). Pažymėtina, kad Latvijoje apie vedybų sutarties įregistravimą taip pat turi būti paskelbta oficialiame dienraštyje bei pažymima sutuoktinių asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose¹¹⁹. Todėl manytina, kad Latvijos reguliavimas suteikia didesnę apsaugą sutuoktinių kreditoriams.

Taip pat įdomu tai, kad yra valstybių, kurios nors leidžia sutuoktiniams susireguliuoti tarpusavio turtinius santykius sudarant vedybų sutartį, tačiau nesuteikia jai privalomos galios. Tokia valstybė yra Anglija. Kaip teigiama literatūroje, ilgą laiką Anglijos teismai vedybų sutartį laikė kriterijumi į kurią gali būti atsižvelgiama santuokos nutraukimo metu, tačiau kurio neprivaloma laikytis dėl vedybų sutartyje galimai slypinčio pavojaus¹²⁰. Dėl to sutuoktiniams, nors ir sudariusiems vedybų sutartį, santuokos nutraukimo pasekmės buvo sunkiai prognozuojamos. Didesnė reikšmė vedybų sutartims buvo suteikta 2010 m. byloje *Radmacher v Granatino*, kurioje buvo pasakyta, kad teismai turi atsižvelgti į kiekvieną vedybų sutartį, jeigu ji buvo sudaryta laisva abiejų šalių valia, šalims suvokiant jos pasekmes, išskyrus atvejus, kai taikyti sutartį nebūtų sąžininga ir teisinga¹²¹. Taigi, Anglijos pavyzdys rodo, kad ne visose valstybėse vedybų sutartys turi privalomą galią, nors vedybų sutarties reikšmė joje neabejotinai didėja.

Taigi, įstatymų leidėjo sutuoktiniams suteikiama galimybė pasirinkti sutartinį turto teisinį režimą sudaro sąlygas atriboti sutuoktinių asmeninę ir bendrąją jungtinę nuosavybę ne

¹¹⁹ Latvijos Respublikos civilinis kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-15]. Prieiga per internetą: <www.ur.gov.lv/faili/.../civillikums.doc> [žiūrėta 2011-12-15];

Estijos Respublikos šeimos teisės įstatymas [interaktyvus] [žiūrėta 2012-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.legaltext.ee/en/andmebaas/ava.asp?m=022>> [žiūrėta 2012-02-20];

¹²⁰ FREEMAN, Michael. Understanding family law. First edition. Sweet & Maxwell: London, 2007, p. 39.

¹²¹ MANCHES. Pre-nuptial and post-nuptial agreements. Guidance from the family law experts at Manches [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-03-09]. Prieiga per internetą: <http://www.manches.com/userfiles/files/Reaching_Agreement_pre-and_post-nuptials.pdf> [žiūrėta 2012-03-09].

pagal įstatyme nustatytus atribojimo pagrindus ir tvarką, bet pagal pačių sutuoktinių valią ir interesus. Taip sutuoktinių turtinių santykių reguliavime pasireiškia dispozityvumo bei sutarčių laisvės principai, kurie yra kertiniai civilinės teisės principai.

4.2 Sutuoktinių laisvė susitarti dėl vedybų sutarties turinio

Sutarčių laisvės principas reiškia ne tik šalių laisvę sudaryti sutartis, bet ir tai, jog sutarties šalys gali savo nuožiūra susitarti dėl sutarties turinio, t. y. nusistatyti tarpusavio teises ir pareigas. Šioje darbo dalyje dėmesys kreipiamas vedybų sutarties sąlygoms, susijusioms su sutuoktinių turto atribojimu, dėl kurių šalys gali susitarti.

Vedybų sutarties turinį reglamentuoja CK 3.103 str. Vedybų sutarties turinys – tai sutarties sąlygos, apibrėžiančios šalių (būsimų ar esamų sutuoktinių) susitarimą dėl jų turtui taikomo teisinio režimo bei kitų tarpusavio turtinių teisių ir pareigų. Atsižvelgiant į tai, sutuoktiniai gali tartis tiek dėl pasirenkamo turto teisinio režimo, tiek dėl kitų turtinių teisių ir pareigų, susijusių su turto tvarkymu, tarpusavio išlaikymu, dalyvavimu tenkinant šeimos reikmes ir turint išlaidų, turto padalijimo būdo ir tvarkos, jei santuoka nutraukiama, bei kitus klausimus, susijusius su turtiniais sutuoktinių tarpusavio santykiais. Tačiau manytina, kad pagrindinė vedybų sutarties paskirtis – susitarti dėl sutuoktinių turtui taikomo teisinio režimo.

Sutuoktiniai gali susitarti dėl turto teisinio režimo tiek santuokos metu, tiek santuokos nutraukimo metu, tiek gyvenimo skyrium metu. Taip pat gali tartis tiek dėl esamo, tiek dėl būsimų jų turto (CK 3.104 str. 3 d.). Tik reikia atkreipti dėmesį į CK patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 24 str. 2 d., kuri nustato, kad sutuoktiniai negali pakeisti turto, įgyto iki įsigaliojant CK¹²², teisinio režimo, nes galioja bendrasis principas, jog civiliniai įstatymai atgaline tvarka negalioja. Dėl to turto, įgyto iki įsigaliojant CK, teisinis statusas turi būti nustatomas vadovaujantis CK 3.87 – 3.91 str. normomis. Sutuoktiniai taip pat gali susitarti dėl turto teisinio režimo, taikomo visam jų turtui ar tik daliai turto. Tokiu atveju, jei sutartyje numatyta, kad sutuoktinių sutartas turto teisinis režimas taikomas tik daliai turto, likusiai turto daliai taikomas įstatymu nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas.

Pagal CK 3.104 str.1 d. sutuoktiniai turi teisę vedybų sutartyje numatyti, kad:

¹²² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

1. turtas, įgytas tiek iki santuokos, tiek gyvenant susituokus, yra kiekvieno sutuoktinio asmeninė nuosavybė;

2. turtas, kiekvieno sutuoktinio įgytas iki santuokos ir esantis asmeninė nuosavybė, po santuokos įregistravimo tampa jų bendrąja jungtine nuosavybe;

3. turtas, įgytas susituokus, yra bendroji dalinė sutuoktinių nuosavybė.

Įstatymas, kaip matyti, suteikia sutuoktiniams plačią pasirinkimo laisvę. Tačiau šiomis trejomis alternatyvomis taip pat neapriboja sutuoktinių pasirinkimo. Sutuoktinių galimybes praplečia CK 3.104 str. 2 d., kuri nustato, jog sutuoktiniai vedybų sutartyje gali nustatyti, kad viena iš CK 3.104 str.1 d. numatytų turto teisinio režimo rūšių bus taikoma visam turtui arba tik tam tikrai jo daliai ar tik konkrečioms daiktams. Taigi, sutuoktiniai sudarydami vedybų sutartį neprivalo apsiriboti kuriuo nors vienu įstatymo leidžiamu turto teisiniu režimu, o gali derinti skirtingus turto teisinius režimus skirtingoms turto rūšims, nusistatydami mišrų¹²³ turto teisinį režimą.

Pavyzdžiui, kaimyninės Latvijos CK 116 str. įtvirtina, kad sutuoktiniai sudarydami vedybų sutartį gali pakeisti įstatymo nustatytą sutuoktinių turto teisinį režimą turto visiško atskirumo ar visiško bendrumo režimu. Taigi, Latvijoje sutuoktiniams suteikiama siauresnė pasirinkimo laisvė. Tuo tarpu Estijoje 2010 m. įsigaliojęs naujasis Šeimos teisės įstatymas apribojo iki tol galiojusią nevaržomą vedybų sutarties sudarymo laisvę, taip pat nustatydamas baigtinį sutuoktinių turtui taikomų teisinio režimo rūšių skaičių: turto visiško atskirumo, sąlyginio turto bendrumo, bei riboto turto bendrumo teisinius režimus (šiuo atveju galima susitarti koks turtas bus bendroji jungtinė, o koks asmeninė nuosavybė). Sąlyginis sutuoktinių turto bendrumas (angl. – *set-off of assets increment*) reiškia tai, kad nutraukiant santuoką nustatoma, kiek kurio sutuoktinio asmeninis turtas padidėjo santuokos metu, ir ta kiekvieno sutuoktinio turto padidėjusi dalis dalinama abiem sutuoktiniams lygiomis dalimis. Tai režimas būdingas Skandinavijos valstybėms. Prieš tai galiojęs įstatymas nenumatė baigtinio sutuoktinių turto teisinių režimų sąrašo, todėl, lyginat su dabartiniu reguliavimu, jis buvo laisvesnis. Tokiu pakeitimu buvo siekiama paskatinti sutuoktinius priimti daugiau atsakomybės susireguliuojant tarpusavio turtinius santykius patiems¹²⁴. Taigi, Estijos reforma parodė, kad pernelyg didelė laisvė, sudarant vedybų sutartis, nepasitvirtino.

¹²³ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002; p. 220.

¹²⁴ HALLIK, L. Regulation of proprietary relations between spouses in the New Family Law Act: Toward Better Regulation by Menas of Private Autonomy? *Juridica International*, 2010, No. XVII, p. 164.

Kaip rodo Lietuvos vedybų sutarčių sudarymo praktika, dažniausiai sutuoktiniai susitaria dėl CK 3.104 str.1 d. 1 p. numatyto turto visiško atskirumo teisinio režimo¹²⁵. Šis režimas nuo įstatymu nustatyto sutuoktinių turto teisinio režimo skiriasi tuo, kad ne tik turtas, įgytas iki sudarant santuoką, yra laikomas asmenine kurio nors sutuoktinio nuosavybe, bet ir turtas, įgytas po santuokos sudarymo.

Pasirinkus šį režimą, užtikrinamas visiškas sutuoktinių nepriklausomumas vienas nuo kito, kuris pasireiškia dviem aspektais:

1. kiekvienas sutuoktinis gali valdyti, naudoti bei disponuoti jam priklausančią turtą savo nuožiūra, o kitas sutuoktinis yra nušalinamas nuo tokio turto valdymo ir disponavimo (išvengiama būtinybės sudaryti sandorius tik turint kito sutuoktinio sutikimą ar įgaliojimą);

2. sutuoktiniai yra apsaugoti nuo vienas kito kreditorių reikalavimų, nes sutuoktinio kreditoriai turi teisę nukreipti savo reikalavimus tik į prievolės turinčio sutuoktinio turtą.

Jei šis režimas pasirenkamas visam sutuoktinių turtui, tai sutuoktiniai bendrosios jungtinės nuosavybės neįgyja. Dėl to teigiamas šio režimo dalykas yra ir tai, jog, nutraukus santuoką ar pradėjus gyventi skyrium, nekyla problemų dėl bendro turto dalybų. Toks režimas yra tinkamiausias, kai sutuoktiniai turi nuosavus verslus. Tačiau reikia pastebėti, kad CK 3.121 str. numato, jog turtas, vedybų sutartyje numatytas kaip asmeninė sutuoktinių nuosavybė, sutuoktinių susitarimu gali būti priskirtas prie dalytinės bendrosios jungtinės nuosavybės. Jei sutuoktiniai nuspręstą asmeninę nuosavybę priskirti bendrajai jungtinei nuosavybei, tai būtų laikoma vedybų sutarties pakeitimu, kuriam taikomi vedybų sutarties notarinės formos reikalavimai¹²⁶.

Tačiau, nors sutuoktiniai ir pasirenka turto visiško atskirumo režimą, atriboti, ar konkretus turtas yra vieno sutuoktinio, ar kito asmeninė nuosavybė, gali pasirodyti ne taip paprasta. Įstatymas nenumato tokio atribojimo kriterijų. Inga Kudinavičiūtė – Michailovienė siūlo šiuos atribojimo kriterijus:

1. pagal turto įsigijimo dokumentus, jeigu juose nurodoma, turto įgijėją identifikuojanti informacija;
2. pagal atskirą sutuoktinių pasirašytą susitarimą, jeigu nėra galimybės identifikuoti, kuris sutuoktinis sudarė konkretaus turto įsigijimo sandorį;

¹²⁵ KUDINAVIČIŪTĖ-MICHAILOVIENĖ, I. Peculiarities of legal regulation of marriage contracts. Jurisprudence, 2011, Nr. 18(1), p. 150.

¹²⁶ MIKELĖNAS, V., et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002; p. 243.

3. pagal viešo registro duomenis, nes vedybų sutartyse sutuoktiniai dažnai numato, kad nekilnojamasis turtas ar kilnojamasis turtas, kuris turi būti registruojamas viešajame registre, priklauso tam sutuoktiniui, kurio vardu jis registruotas (nekilnojamasis turtas, akcijos, automobiliai);

4. pagal turtui įsigyti panaudotų lėšų pobūdį (asmeninės ar bendros);

5. pagal sąrašo principą, kai sutuoktiniai vedybų sutartyje nurodo, koks turtas, kurio sutuoktinio asmeninė nuosavybė bus.

Taigi, sudarant vedybų sutartį, siekiant išvengti ginčų ateityje, reikia detalai aptarti, pagal kokius kriterijus turtas bus priskiriamas vieno ar kito sutuoktinio asmeninė nuosavybėn. Manytina, kad geriausiai atribojimo funkciją atliktų kriterijus, nustatantis, kad tam tikro turto priklausomybę vienam ar kitam sutuoktiniui lemia viešojo registro duomenys. Tačiau, pasirinkus šį atribojimo kriterijų, dar reiktų pasirinkti kitą neregistruojamam turtui. Taip pat pakankamai aiškus turėtų būti ir sąrašo principas, bet jis labiau tinka poveidybinėms sutartims, kai sutuoktiniai nori pakeisti jau esamo turto režimą.

Sutuoktiniai, pasirinkdami CK 3.104 str. 1 d. 2 p. numatytą turto statusą, savo turtui nustato visiško bendrumo teisinį režimą. Nuo įstatymu nustatyto sutuoktinių turto teisinio režimo šis skiriasi tuo, kad bendrąja jungtine nuosavybe bus laikomas ne tik po santuokos įgytas sutuoktinių turtas, bet ir visas jų asmeninis turtas, įgytas iki sudarant santuoką. Šio teisinio režimo ypatumas yra tas, kad sutuoktiniai, sudarydami vedybų sutartį, gali pasirinkti bendrosios jungtinės nuosavybės režimą tik iki santuokos įgytam turtui, o po santuokos įgytam turtui bendrosios jungtinės nuosavybės režimas taikomas pagal įstatymą (CK 3.87 str.). Todėl dėl turto, įgyto po santuokos sudarymo, jokio papildomo susitarimo nereikia¹²⁷. Pasirinkus bendrosios jungtinės nuosavybės režimą, jis turi būti taikomas taip, kaip nustatyta įstatyme, ir vedybų sutartimi negalima keisti šio režimo esmės¹²⁸. Sutoktiniai gali nustatyti tik tam tikrus bendrosios jungtinės nuosavybės taikymo ypatumus, pavyzdžiui, kad bendrosios jungtinės nuosavybės režimas taikomas ne visam turtui, o tik kai kuriems daiktams. Pavyzdžiui, vedybų sutartyje negalima susitarti, kad sutuoktinio paveldėtam turtui bus taikomas bendrosios jungtinės nuosavybės režimas. Taigi, pasirinkus šį režimą, tik

¹²⁷ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 219.

¹²⁸ JUNGEVIČIUS, K., TAMAŠAUSKAITĖ, D. Vedybų sutartis. *Sutarčių žinynas*. Verslo žinios, 2006, p. 4.

praplečiamas įstatymo nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas. Šio režimo pasirinkimas vedybų sutarčių sudarymo praktikoje yra retas reiškinys¹²⁹.

Trečioji įstatymo siūloma alternatyva yra numatyta CK 3.104 str. 1 d. 3 p. Tai yra bendrosios dalinės nuosavybės teisinis režimas. Aptariamas turto teisinis režimas taikomas turtui, įgytam po santuokos sudarymo, ir yra reglamentuojamas CK ketvirtosios knygos, t. y. daiktinės teisės normomis. Bendrosios dalinės nuosavybės teisinis režimas leidžia atsižvelgti į kiekvieno sutuoktinio indėlį įgyjant bendrą turtą¹³⁰. Pasirinkę šį režimą, sutuoktiniai turi ypatingai aiškiai apibrėžti, kokiam turtui šis režimas bus taikomas, bei konkrečias dalis ar jų nustatymo kriterijus (pvz., proporcingai gautoms pajamoms). Priešingu atveju, jei dalys nebus nustatytos, galios lygių dalių prezumpcija (CK 4.73 str.). Kiekvienas bendraturtis gali disponuoti jam bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausančio objekto dalimi savo nuožiūra, išskyrus išimtis (CK 4.79 str.).

Pažymėtina, kad vedybų sutartyje numatytas sutuoktinių teises ir pareigas gali riboti tam tikras terminas arba pareigų ir teisių atsiradimas ar pabaiga gali būti siejami su sutartyje numatytos sąlygos įvykdymu (CK 3.104 str. 5 d.). Terminas gali būti apibrėžtas kalendorine data, metais, mėnesiais, dienomis, savaitėmis, valandomis ar įvykiu (CK 1.117 str.). Pavyzdžiui, sutuoktiniai gali susitarti, kad pirmuosius penkerius santuokos metus įgytas turtas bus asmeninė kurio nors sutuoktinio nuosavybė, o po penkerių metų taps bendroji jungtinė nuosavybė. Taip pat turtinių teisių ir pareigų atsiradimas ar pasibaigimas gali būti susijęs su tam tikros sąlygos buvimu. Sąlyga yra aplinkybė, kuri turi atsirasti ateityje, tačiau nežinoma, ar ji atsiras (CK 1.66 str.). Pavyzdžiui, sutuoktiniai gali susitarti, kad gimus trečiam vaikui bendrosios jungtinės nuosavybės režimas pasikeis į bendrosios dalinės nuosavybės režimą, žmonai nustatant 2/3, o vyrui 1/3 turto dalis, ar kad vienam iš sutuoktinių netekus darbingumo, turto atskirumo režimas pasikeis į bendrosios jungtinės nuosavybės režimą. Tokiu būdu, nors vedybų sutartyje negalima reguliuoti asmeninių santykių, tačiau turtinių santykių reguliavimas gali būti glaudžiai su jais susijęs.

Apibendrinant, Lietuvoje galiojantis vedybų sutarties reguliavimas sutuoktiniams suteikia pakankamai daug laivės pasireikšti nustatant vedybų sutarties turinį. Ypatingai daug galimybių individualizuoti sutarties sąlygas pagal konkrečius sutuoktinių poreikius suteikia galimybė pasirinkti mišrų turto teisinį režimą.

¹²⁹ KUDINAVIČIŪTĖ-MICHAILOVIENĖ, I. Peculiarities of legal regulation of marriage contracts. Jurisprudence, 2011, Nr. 18(1), p. 150.

¹³⁰ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 220.

4.3 Sutuoktinių susitarimą ribojantys veiksniai

Šalių valios autonomija sudarant sutartis, kad ir kokia plati būtų, nėra absoliuti. Ją riboja įstatymų leidėjas nustatydamas imperatyvias normas ir tuo siekdamas apsaugoti silpnesnės sutarties šalies ar trečiųjų asmenų interesus.

Kaip teigia profesorius Valentinas Mikelėnas, sutarties laisvės principo ribos reiškia, kad visuomenė ir valstybė nėra abejingos sutartiniams santykiams ir pasilieka teisę kontroliuoti sutarties šalių veiksmus, apimant ir sutarties turinį, t. y. jos sąlygas. Tačiau viešosios valdžios kišimasis į privačių asmenų sutartinius santykius turi būti pagrįstas ir motyvuotas, priešingu atveju būtų netoleruotinas¹³¹.

Analizuojant vedybų sutarties institutą, matyti, kad CK numato nemažai imperatyvių normų, kurių sutuoktiniai negali nepaisyti. Pavyzdžiui, CK 3.83 str. 2 d. nustato, jog vedybų sutarties sąlygos, prieštaraujančios imperatyvioms įstatymų normoms, gerai moralei ar viešajai tvarkai, yra niekinės ir negalioja. Reikia pripažinti, kad vedybų sutartis yra specifinis civilinis teisinis sandoris, sudaromas socialiai jautrioje, daugiau ar mažiau asmeniniais ryšiais grindžiamoje šeimos santykių srityje, todėl, be jokios abejonės, ribojimai sudarant vedybų sutartį yra būtini. Tik kyla klausimas, kokia apimtimi? Todėl atsižvelgiant į tai, kad sutarčių laisvės principas nėra absoliutus, labai svarbu yra išsiaiškinti, kas riboja sutuoktinių laisvę susitarti dėl tarpusavio turtinių santykių savo nuožiūra, t. y. išsiaiškinti, kokios yra šalių susitarimo laisvės ribos. Toliau tai ir bus nagrinėjama, tačiau tik tiek, kiek susiję su darbo tikslais, t. y. sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimu.

Pirmiausia, gali susidaryti įspūdis, kad sutuoktinių galimybes susitarti dėl tam tikro turto teisinio režimo riboja įstatyme įtvirtintas baigtinis jų sąrašas. Pavyzdžiui, įstatymas nesuteikia sutuoktiniams galimybės pasirinkti Skandinavijos valstybėms būdingo sutuoktinių turto atidėto bendrumo režimo. Tačiau, palyginus su užsienio valstybėmis, įstatymo suteikiama galimybė nusistatyti mišrų turto teisinį režimą, sutuoktiniams suteikia net labai daug laisvės susireguliuojant tarpusavio turtinius santykius. Be to, pažymėtina, kad CK 3.121 str. 1 d. nustato, kad net turtas, kuriam sutuoktiniai savo vedybų sutartimi buvo numatę turto atskirumo teisinį režimą, vėlesniu sutuoktinių susitarimu gali būti priskirtas prie dalytinės bendrosios jungtinės nuosavybės. Taigi, iš esmės šis CK straipsnis netiesiogiai leidžia sutuoktiniams pasiekti sutuoktinių turto atidėto bendrumo teisinio režimo rezultatą. Todėl

¹³¹ MIKELĖNAS, V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Justitia, 1996, p. 37-38.

šiuo aspektu, būtų neteisinga teigti, kad baigtinis sutuoktinių turto teisinių režimų sąrašas riboja sutuoktinių galimybes susitarti.

Antra, sutuoktinių galimybes susitarti sudarant vedybų sutartį riboja negaliojančios vedybų sutarties sąlygos. CK 3.108 str. numato, kad vedybų sutartis ar jos dalis gali būti pripažinta negaliojančia tiek bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais, numatytais pirmojoje kodekso knygoje, tiek specialiaisiais vedybų sutarčių negaliojimo pagrindais, įtvirtintais CK 3.105 str., tiek atskirai CK 3.108 str. 2 d. numatytu specialiu atveju, kai sutartis iš esmės pažeidžia sutuoktinių lygiateisiškumo principą ir vienam iš sutuoktinių yra labai nepalanki, tiek kreditorių reikalavimu dėl jos fiktyvumo. Darbo autorės nuomone, nagrinėjamos temos aspektu aktualiausi yra CK 3.105 str. 2 p. bei CK 3.108 str. 2 d.

CK 3.105 str. 2 p. nustato, kad negalioja vedybų sutarties sąlygos, keičiančios turto, kuris yra vieno sutuoktinio asmeninė ar jų bendroji jungtinė nuosavybė, teisinį režimą (CK 3.88 str., 3.89 str.), jeigu sutuoktiniai yra pasirinkę turto bendrosios jungtinės nuosavybės teisinį režimą. Tokia sąlyga yra negaliojanti, tik tuo atveju, kai sutuoktiniai vedybų sutartimi yra pasirinkę visiško turto bendrumo režimą, tačiau susitaria dėl sąlygų, pažeidžiančių bendrosios jungtinės nuosavybės režimo esmę. Pavyzdžiui, sutuoktiniai susitaria, kad pajamos, gautos iš darbinės veiklos, bus kiekvieno jų asmeninė nuosavybė (pažeidžia CK 3.88 str.). Literatūroje teigiama, kad analizuojama negaliojanti sąlyga turi būti aiškinama ne tik per tam tikro turto priskyrimą bendrumo režimui, bet ir per tokio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo prizmę¹³². Pavyzdžiui, sutuoktiniai susitaria, kad tam tikru turto, esančiu bendrąja jungtine nuosavybe, vienas sutuoktinis rūpinsis ir galės perleisti savo nuožiūra be kito sutuoktinio sutarimo (pažeidžia CK 3.92 str., todėl keičia CK 3.88 str. esmę). Todėl sutuoktiniai, norėdami į savo vedybų sutartį įtraukti panašią sąlygą, turėtų pasinaudoti CK 3.104 str. 2 d. numatyta galimybe nustatyti skirtingą teisinį režimą skirtingam turtui. Dėl to esamas reguliavimas neturėtų būti laikomas kaip labai suvaržantis sutuoktinių laisvę susitarti dėl asmeninio ir bendro turto atribojimo.

CK 3.108 str. 2 d. numato, kad sutartį ar tam tikras jos sąlygas teismas gali pripažinti negaliojančiomis, kai sutartis iš esmės pažeidžia sutuoktinių lygiateisiškumo principą ir vienam iš sutuoktinių yra labai nepalanki. Todėl atsiranda lygiateisiškumo ir sutarties laisvės principų kolizija. Komentuojamas vedybų sutarties negaliojimo pagrindas aktualiausias, kai sutuoktiniai susitaria dėl visiško turto atskirumo režimo. Šis pagrindas sutuoktiniui yra

¹³² KUDINAVIČIŪTĖ-MICHAILOVIENĖ, I.; PAKALNIŠKIS, V. Vedybų sutartys ir šeimos turtas. Konsultacijos. Notariatas, 2011, Nr. 12, p. 71.

palankesnis nei bendroji CK 1.91 str. norma, nes numato švelnesnę įrodinėjimo pareigą: sutuoktinis tiesiog privalės įrodyti, kad sutartis pažeidžia lygiateisiškumo principą (CK 3.3 str. 1 d.) ir jam yra labai nepalanki (turi būti abi aplinkybės), tačiau nereikės įrodinėti, kad vedybų sutartį sudarė dėl susiklosčiusių aplinkybių, kaip šito reikalauja CK 1.91 str. 1 d., nes sutarties sudarymo metu pažeidimas nebuvo akivaizdus¹³³. Reikia pastebėti, kad įstatymas nepateikia aiškių kriterijų, kuriuos atitinkanti sutartis būtų pripažinta negaliojančia. Matyt, tai palikta teismų praktikai, kurios dar nėra.

Vertinant, ar sutartis atitinka CK 3.108 str. 2 d., literatūroje siūloma vadovautis testu, kuris nustato, kad: vedybų sutartis, kuria pasirinktas turto atskirumo režimas, kuri sudaryta laisva valia ir šalys nėra suklaidintos dėl viena kitos materialinės padėties, nors sutarties nauda akivaizdžiai naudingesnė vienam iš sutuoktinių, o kitam nauda neproporcingai maža, galioja, nebent vienas iš sutuoktinių paliekamas visai be turto ir taip verčiamas elgetauti, prašyti valstybės paramos arba vieno iš sutuoktinių pragyvenimo lygis akivaizdžiai pablogėja lyginant su lygiu buvusiu iki santuokos ar santuokos metu¹³⁴. Darbo autorės nuomone, kol nėra teismų praktikos nagrinėjamu klausimu, pateiktas testas teoriškai atrodo pakankamai paprastas būdas siekiant įvertinti, ar vedybų sutarties sąlyga būtų galiojanti, ar negaliojanti, tačiau jo praktinis pritaikomumas abejotinas, nes labai nepalanki kito sutuoktinio padėtis yra vertinamasis kriterijus. Suprantama, kad tokios vedybų sutarties negaliojančios sąlygos įtvirtinimas CK riboja sutuoktinių galimybę pasirinkti turto visiško atskirumo režimą, tačiau, kadangi jos praktinis taikymas turėtų būti daugiau išimtinis (tik tais atvejais, kai kito sutuoktinio padėtis yra ypatingai nepalanki), toks ribojimas neturėtų būti laikomu neproporcingu siekiant apsaugoti silpnesnio sutuoktinio interesus.

Taigi, šalys, sudarydamos vedybų sutartį, negali į ją įtraukti sąlygų, kurios pagal imperatyvias įstatymų normas gali būti pripažintos negaliojančiomis, todėl tai varžo esamų ar būsimų sutuoktinių laisvę susitarti dėl jų turto teisinio režimo, tačiau šie ribojimai neturėtų būti laikomi esminiais.

Trečia, sutuoktinių galimybes susitarti taip pat riboja imperatyvios normos, nustatančios šeimos turto teisinį režimą (CK 3.84 – 3.86 str.). Neatsižvelgiant į tai, kurio sutuoktinio nuosavybė iki santuokos sudarymo buvo ar po jos sudarymo yra turtas, pripažįstamas šeimos turtu, jis gali būti valdomas, naudojamas ar disponuojamas tik nustatyta tvarka.

¹³³ CVELICH, M. Vedybų sutarties vieta sutarčių sistemoje. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 28(20), p. 149.

¹³⁴ PASVENSKIENĖ, A.; KIRŠIENĖ, J. Atskiro turto režimas vedybų sutartyje: ar galioja sutartis, kai akivaizdu, jog vieno iš sutuoktinių turtinė padėtis pagal sutartį bus geresnė? *Jurisprudencija*, 2009, Nr. 4(118), p. 197.

Nekilnojamojo daikto, priskirto šeimos turtui, savininkas gali perleisti nuosavybės teisę į jį, įkeisti ar kitaip suvaržyti teises į jį tik turėdamas kito sutuoktinio rašytinį sutikimą, o jeigu sutuoktiniai turi nepilnamečių vaikų, reikia ne tik rašytinio kito sutuoktinio sutikimo, bet ir teismo leidimo (CK 3.85 str. 3 d.). Be to, CK 3.85 str. 4 d. nustato, jog sutuoktiniai sutartimi negali pakeisti šeimos turto teisinio režimo ar jo sudėties. Taigi, šeimos turto teisinis režimas riboja sutuoktinių teisių įgyvendinimą nepriklausomai nuo jų turtui taikomo teisinio režimo rūšies. Tačiau reikia pripažinti, kad teisės yra ribojamos labiau tuo atveju, kai turtas, priskirtas šeimos turtui, yra vieno sutuoktinio asmeninė nuosavybė. Pavyzdžiui, sutuoktiniams pasirinkus visiško turto atskirumo režimą, su šeimos turtu jo savininkas negalės elgtis savo nuožiūra. Matyt, reiktų pritarti nuomonei, jog šeimos turto teisinis režimas turėtų ginti vaikų teises, bet dirbtinai nesunkinti turto perleidimo, reikalaujant neformalaus teismo nagrinėjimo ypač socialiai jautriais atvejais, todėl šeimos turto institutas turėtų būti peržiūrėtas¹³⁵.

Ketvirta, CK 3.109 str. 2 d. nustato, kad pagal prievoles, kylančias iš sandorių, būtinų išlaikyti šeimos namų ūkį bei užtikrinti vaikų auklėjimą ir švietimą, sutuoktiniai atsako solidariai, nesvarbu, koks jų turto teisinis režimas. Taip pat 3.114 str. 1 d. sako, kad jeigu sutuoktiniai pasirinko turto visiško atskirumo režimą, pagal bendras prievoles ir prievoles šeimos interesais atsako solidariai. Toks ribojimas pateisinamas siekiant užtikrinti kreditorių interesų apsaugą.

Penkta, galimybę susitarti riboja ir reikalavimas gauti teismo leidimą, norint pakeisti vedybų sutartį. Literatūroje galima rasti nemažai kritikos dėl teismo leidimo pakeisti vedybų sutartį būtinumo. Pavyzdžiui, profesorius V. Vitkevičius teigia, kad tokiu reikalavimu valstybė peržengia ribas, nes kreditorių interesų apsaugai užtenka pakeitimų išviešinimo. Todėl profesorius sutinka su tais notariais, kurie, tvirtindami vedybų sutartis, nekreipia dėmesio į CK 3.103 str. 2 d. teiginį¹³⁶. Darbo autorė pritaria nuomonei, kad reikalavimas gauti teismo leidimą norint pakeisti vedybų sutartį nepagrįstai varžo sutuoktinių teises. Todėl manytina, kad, kai sutuoktiniai dėl pakeitimo sutaria, šio reikalavimo turėtų būti atsisakoma. Tačiau, kol įstatymas numato, kad vedybų sutartys keičiamos gavus teismo leidimą, notariai šio reikalavimo neturėtų ignoruoti.

¹³⁵ ŠALTAUSKIENĖ, S. Notaro vaidmuo šeimos teisiniuose santykiuose ir raidos perspektyvos. *Notariatas*, 2009, Nr. 8, 2009, p. 12-17.

¹³⁶ VITKEVIČIUS, P. S. *Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 170-171.

Šešta, CK 3.70 str. 1 d. nustato, kad jeigu santuoka nutraukta dėl vieno sutuoktinio kaltės, tai sutuoktinis, kaltas dėl santuokos nutraukimo, praranda tas teises, kurias įstatymai ar vedybų sutartis suteikia išsituokusiam asmeniui, įskaitant teisę į išlaikymą. CK komentaras šį straipsnį aiškina kaip sankciją kaltam sutuoktiniui už santuokos išardymą ir tam tikrą satisfakciją nekaltam sutuoktiniui¹³⁷. Darbo autorės nuomone, reikia sutikti su nuomone, kad šis straipsnis yra kritikuotinas dėl jo abejotino kišimosi į sutartinius santykius¹³⁸. Sutuoktiniams, kiek tai liečia jų turtinius santykius, turėtų būti leidžiama patiems vedybų sutartyje nuspręsti dėl šio straipsnio taikymo jų santykiams.

Taigi, nors šeimos santykių reguliavimo liberalizmas naujajame CK yra akivaizdus, valstybės bei visuomenės, t. y. viešasis, interesas šioje srityje lieka klasikinis. Dėl to sutarčių laisvės principas yra siauresnis nei sudarant bet kokią kitą civilinę sutartį¹³⁹. Tokio sutarčių laisvės ribojimo nustatymas teisinamas tiek silpnesnio sutuoktinio, tiek trečiųjų asmenų apsauga, nes vedybų sutartis gali paveikti ne tik sutuoktinių, bet vaikų, kreditorių interesus. Nepaisant aptartų ribojimų, sutuoktinių laisvė susitarti dėl asmeninio ir bendro turto atribojimo sudarant vedybų sutartį Lietuvoje yra pakankamai didelė.

¹³⁷ MIKELĖNAS, V., *et al.*. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 143.

¹³⁸ CVELICH, M. Vedybų sutarties vieta sutarčių sistemoje. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 28(20), p. 150.

¹³⁹ *Ibid.*, p. 146.

5. ASMENINĖS IR BENDROSIOS JUNG TINĖS NUOSAVYBĖS ATRIBOJIMO TVARKA

Atriboti sutuoktinių asmeninę ir bendrąją jungtinę nuosavybę paprastai tenka tada, kai reikia padalyti bendrąją jungtinę sutuoktinių nuosavybę. CK 3.116 str. 1 d. numato, jog vieno sutuoktinio ar jų kreditorių reikalavimu turtas, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, gali būti padalintas sutuoktiniams jų susitarimu arba teismo sprendimu tiek susituokusiems, tiek ir santuoką nutraukusiems ar pradėjusiems gyventi skyrium. Taigi, CK leidžia įvairius turto padalijimo būdus. Priklausomai nuo bendro turto padalijimo būdo, skiriasi sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo tvarka. Todėl manytina, kad sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo tvarką geriausia nagrinėti išskiriant atskirus sutuoktinių bendro turto padalijimo atvejus, t. y. nutraukiant santuoką ir nenutraukiant santuokos.

5.1 Atribojimo tvarka nutraukiant santuoką

Kaip jau buvo minėta, sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo poreikis dažniausiai kyla sutuoktiniams nutraukiant santuoką. Bendro sutuoktinių turto padalijimas nutraukiant santuoką yra privalomas. Priklausomai nuo to, ar tarp sutuoktinių yra ginčas dėl santuokos nutraukimo ir nutraukimo padarinių, skiriasi sutuoktinių turto atribojimo tvarka. Tačiau visais atvejais, kai turtas dalijamas nutraukiant santuoką (nepriklausomai nuo teisenos), turtiniai santuokos nutraukimo padariniai bus vienodi – padalijimas reikš tiek esamo, tiek ateityje įgyjamo turto bendrosios jungtinės nuosavybės pasibaigimą. Kadangi separacijos nustatymo turtinės pasekmės iš esmės nesiskiria nuo santuokos nutraukimo turtinių pasekmių, atskirai jos nebus nagrinėjamos. Todėl toliau bus analizuojama atribojimo tvarka nutraukiant santuoką skirtingomis teisenomis.

5.1.1 Atribojimo tvarka esant ginčui tarp sutuoktinių

Sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo tvarka, kai nutraukiant santuoką tarp sutuoktinių yra ginčas, skiriasi nuo tvarkos, kai tarp sutuoktinių ginčo nėra. Santuokos nutraukimo CK 3.60 str. pagrindu (dėl kaltės) byla nagrinėjama ne ypatingąja, o ginčo teiseną. Nepaisant to, kad santuoka nutraukiama ginčo teiseną, CK 3.64 str. 2 d.

numato pareigą teismui pasiūlyti sutuoktiniams sudaryti sutartį ir joje aptarti vaikų išlaikymo, gyvenamosios vietos, bendro sutuoktinių turto padalijimo, tarpusavio išlaikymo klausimus. Jeigu sutuoktiniai su teismo pasiūlymu sutinka, teismas gautą sutartį patvirtina ir perkelia jos turinį į teismo sprendimą, o santuoka laikoma nutraukta abiejų sutuoktinių sutarimu.

Vis dėlto bendra taisyklė yra tokia, kad esant ginčui sutuoktiniai reiškia reikalavimus, o teismas juos išsprendžia. Civilinio proceso kodekso¹⁴⁰ (toliau - CPK) 382 str. nustato ieškinio dėl santuokos nutraukimo turinio reikalavimus. Vienas jų – ieškinyje turi būti nurodyti duomenys apie bendrą sutuoktinių turtą ir reikalavimas jį padalyti, išskyrus atvejus, kai sutuoktiniai turtą yra pasidaliję notaro patvirtinta sutartimi arba kai sutuoktiniai dalytino turto neturi (CPK 382 str. 4 p.). Pagal CPK 385 str., teismas, priimdamas sprendimą nutraukti santuoką, privalo išspręsti pareikštų reikalavimų, tarp jų ir turto padalijimo klausimą. Sutuoktinių ginčai dėl bendro turto padalijimo teismo tvarka sprendžiami vadovaujantis CK trečiosios knygos VIII skyriaus normomis. Kad galėtų padalyti bendrą sutuoktinių turtą, teismas turi sudaryti sutuoktinių turto balansą. Sutuoktinių turto balanso sudarymo eigą nustato CK 118 str.

Pradinė sutuoktinių turto balanso sudarymo stadija yra sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimas (CK 3.118 str.1 d.). Atribojimas vyksta remiantis CK 3.87 – 3.91 str. įtvirtintais atribojimo pagrindais. Civiliniame procese galioja šalių rungimosi principas, kuris reiškia, kad šalis turi įrodyti tas aplinkybes, kuriomis remiasi. Teismas jas įvertina ir priima teisėtą bei pagrįstą sprendimą. Esant abejonų, ar turtas yra bendroji jungtinė ar asmeninė nuosavybė turi būti vadovaujamasi CK 3.88 str. 2 d. įtvirtinta bendrosios jungtinės nuosavybės prezumpcija. Ši prezumpcija suteikia teisinio apibrėžtumo dėl turto teisinio režimo, palengvina įrodinėjimo procesą, nes preziumuojamų faktų nereikia įrodinėti. Todėl kilus sutuoktinių ginčui dėl santuokos metu įgyto turto teisinio režimo, sutuoktinis, kuris mano, kad šis turtas jam priklauso asmeninės nuosavybės teise, privalo paneigti CK 3.88 str. 2 d. įtvirtintą prezumpciją, jog santuokos metu įgytas turtas yra sutuoktinių bendroji jungtinė nuosavybė. Bendrosios jungtinės nuosavybės prezumpciją ginčyti galima pateikiant rašytinius įrodymus, įstatymui leidžiant įrodinėjant liudytojų parodymais arba įrodinėjant, kad santuokos metu įgyto turto prigimtis ir pobūdis savaime įrodo, jog turtas yra vieno sutuoktinio asmeninė nuosavybė (CK 3.89 str. 2 d.). Pavyzdžiui, vienoje bylų kasacinis teismas pažymėjo, kad ginčo dovanojimo sutartis buvo sudaryta

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

artimųjų giminaičių, tačiau notarine tvarka patvirtintoje dovanojimo sutartyje nebuvo nurodyta, kad pinigai perduoti apdovanotajai sutarties sudarymo momentu. Kadangi artimųjų giminaičių santykiai paprastai grindžiami tarpusavio pasitikėjimu, jiems nebūdingas formalizavimas, todėl teisėjų kolegija vertino, kad faktinės bylos aplinkybės sudarė pagrindą teismams taikyti CK 3.89 str. 2 d. ir 1.93 str. 6 d. nustatytą įrodinėjimo taisyklės išimtį ir leisti išieškotojai remtis ir liudytojų parodymais įrodant, kad pinigai faktiškai buvo padovanoti anksčiau negu sudaryta notarinės formos dovanojimo sutartis ¹⁴¹.

Taigi, įrodinėjimo našta dėl turto pripažinimo asmenine nuosavybe tenka sutuoktiniui, siekiančiam nuginčyti pirmiau nurodytose normose įtvirtintą turto bendrumo prezumpciją. Tačiau tai nereiškia, kad šalis, kuri remiasi preziumuojamu faktu, negali pateikti jį patvirtinančių įrodymų. Šalis, kuri remiasi prezumpcija ne tik gali pateikti įrodymų, bet tais atvejais, kai kita šalis pateikia prezumpciją paneigiančių įrodymų, netgi privalo įrodyti preziumuojamą faktą¹⁴².

Šalims pateikus įrodymus, teismo pareiga – nustatyti ir įvertinti teisiškai reikšmingas aplinkybes pagal CPK 185 str. nustatytas įrodymų įvertinimo taisykles. LAT laikosi pozicijos, kad CPK 185 str. įtvirtintas laisvo įrodymų vertinimo principas, kuris reiškia, kad galutinai ir privalomai įrodymus vertina teismas pagal vidinį savo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku ir objektyviu aplinkybių, kurios buvo įrodinėjamos proceso metu, išnagrinėjimu. Įvertindamas įrodymus, teismas turi įsitikinti, ar pakanka įrodymų reikšmingoms bylos aplinkybėms nustatyti, ar tinkamai buvo paskirstytos įrodinėjimo pareigos, ar įrodymai turi ryšį su įrodinėjimo dalyku, ar jie yra leistini ir patikimi. Teismas turi įvertinti kiekvieną įrodymą atskirai ir įrodymų visetą. Teismas gali konstatuoti tam tikros aplinkybės buvimą ar nebuvimą, kai tokie išvada padaryti pakanka byloje esančių įrodymų. Įrodymų pakankamumas byloje reiškia, kad jie tarpusavyje neprieštarauja vieni kitiems ir jų visuma leidžia padaryti pagrįstą išvadą apie įrodinėjamų faktinių aplinkybių buvimą¹⁴³.

Nustačius, kad ginčo objektas yra asmeninė kurio nors sutuoktinio nuosavybė, reikia įvertinti, ar turtas nebuvo iš esmės pagerintas, nes tai irgi yra pripažinimo bendrąja jungtine nuosavybe pagrindas. Remiantis nuosekliai formuojama kasacinio teismo praktika, pažymėtina, kad, sprendžiant dėl turto nuosavybės rūšies (asmeninė ar bendroji jungtinė),

¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje M. M. v. N. Č., V. Č. Nr. 3K-3-280/2008, kat. 49, 75.6.2, 99.5.

¹⁴² LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 443.

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje R. D. v. R. D. Nr. 3K-3-317/2011, kat. 75.8; 121.13 (S).

pirmiausia būtina nustatyti, už kokias lėšas jis įgytas (asmenines ar bendras), jei už vieno sutuoktinio lėšas – kokia buvo jo valia įsigyjant turtą (CK 3.89 str. 1 d. 7 p.). Pripažinus, kad turtas yra asmeninė vieno sutuoktinio nuosavybė, turi būti aiškinamasi, ar turtas nebuvo iš esmės pagerintas bendromis sutuoktinių lėšomis arba kito sutuoktinio lėšomis ar darbu (CK 3.90 str. 1 d.). Kai kito sutuoktinio lėšų ar prisidėjimo darbu indėlis nepakankamas bendrajai jungtinei nuosavybei konstatuoti, gali būti taikomas kompensavimo mechanizmas¹⁴⁴. Dėl asmeninio turto pripažinimo bendraja jungtine nuosavybe įrodinėjimo našta tenka sutuoktiniui, teigiančiam, kad asmeninis turtas buvo iš esmės pagerintas.

Nustačius bendrąją jungtinę ir asmeninę nuosavybę, iš jų atskaitomos skolos. Iš bendrosios jungtinės nuosavybės sumokamos skolos pagal bendras prievoles, kurių terminas jau suėjęs, bei likusi bendro turto visuma mažinama prievolių, kurių terminas dar nėra suėjęs, suma (CK 3.118 str. 2 d.). Iš asmeninio turto atskaitomos asmeninės prievolės (CK 3.118 str. 3 d.). Toliau sudaromas kompensacijų balansas, įvertinama, kiek vienas ar kitas sutuoktinis turi kompensuoti bendrą turtą ar kiek kuriam turi būti kompensuojama iš bendro turto (CK 3.118 str. 3 d.). Įstatymas numato nemažai atvejų, kada gali atsirasti teisė į kompensaciją (CK 3.98 str. 1, 2, 3 d.; 3.115 str. 1, 2. d.). Pavyzdžiui, jeigu nustatoma, kad turtui, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė, įsigyti buvo naudotos ne tik bendros, bet ir asmeninės vieno sutuoktinio lėšos (CK 3.98 str. 1 d.).

Reikia pastebėti, kad kasacinio teismo praktikoje teismui išsprendus sutuoktinių ginčą dėl turto priklausymo asmeninės ar bendrosios jungtinės nuosavybės teise ir nustačius, kad turtas yra asmeninė sutuoktinio nuosavybė, paprastai žiūrima, ar tas turtas nebuvo iš esmės pagerintas bendromis lėšomis ar kito sutuoktinio darbu, asmeninėmis lėšomis. Jeigu buvo pagerintas, bet ne tiek, kad atsirastų pagrindas pripažinti turtą bendraja jungtine nuosavybe, priteisiama kompensacija. Tačiau, jeigu turtas nebuvo pagerintas iš bendrų lėšų, neatsižvelgiama į tai, iš kokių jis buvo išlaikomas. Pavyzdžiui, sutuoktinis gali būti paveldėjęs butą, tačiau kito asmeninio turto neturi, todėl tą butą išlaiko iš savo darbo užmokesčio, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė. Per kelerius metus gali susidaryti visai nemaža suma, todėl kitas sutuoktinis turi pagrįstą teisę į kompensaciją. Tokiu ar panašiais atvejais, nepriteisus sutuoktiniui kompensacijos už bendro turto sumažinimą, būtų pažeistos jo turtinės teisės ir interesai, nes dalinantis turtą jam tektų mažesnė bendro turto dalis nei priklauso.

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje A. S. v. E. S. Nr. 3K-3-365/2011, kat. (S) 75.6.2; 114.4 (S).

Galiausiai, jeigu lieka bendro turto, jis padalinamas. Įstatymas numato sutuoktinių turto lygių dalių prezumpciją, išskyrus įstatymo numatytas išimtis. Atsižvelgiant į tai, kokiomis dalimis bus padalintas sutuoktinių bendras turtas, priklausys jų asmeninės nuosavybės dydis. Padalijus bendrą turtą, jis taps atitinkamai kurio nors sutuoktinio asmenine ar bendrąja daline nuosavybe. Todėl labai svarbu, kad teismas teisingai nustatytų bendro turto vertę bei dalis, tenkančias kiekvienam iš sutuoktinių. CK 3.123 str. nustato pavyzdinį sąrašą atvejų, kada teismas gali nukrypti nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo.

Taigi, nutraukiant santuoką, kai tarp sutuoktinių yra ginčas, pareiga atriboti asmeninę ir bendrąją jungtinę nuosavybę tenka teismui, turinčiam išspręsti santuokos nutraukimo pasekmes. Reikia pastebėti, kad nors CPK suteikia teisę teismui būti aktyvesniam šeimos bylose: teisę savo iniciatyva rinkti įrodymus, kuriais šalys nesiremia, viršyti pareikštus reikalavimus ir kt., tačiau LAT formuojamoje praktikoje pabrėžiama, kad pareigą pateikti teismui visą informaciją apie sutuoktinių turimą ir dalijamą turtą (jo kiekį, vertę) bei pareikšti reikalavimą padalyti tokį turtą turi sutuoktiniai, ir teismas šioje vietoje neturi būti aktyvus. Pavyzdžiui, kasacinis teismas vienoje byloje pažymėjo, kad teismo šeimos bylose aktyvumas neturi būti suvokiamas kaip absoliutus, nes CPK 376 str. nuostatos, kaip vienos iš dispozityvumo ir rungimosi principo išimčių, suteikia teismui galimybę tik esant būtinybei veikti savo iniciatyva. Kadangi nagrinėjamoje byloje atsakovas nepareikšė reikalavimo įtraukti jo nurodytas skolines sutuoktinių prievoles į turto balansą bei dalyti su kitu turtu, teismas to daryti neturėjo¹⁴⁵. Atsižvelgiant į tai, sutuoktiniai patys turi būti aktyvūs, reikšdami reikalavimus, teikdami įrodymus, rūpintis savo procesinių teisių įgyvendinimu, o teismo aktyvumas susijęs tik su viešojo intereso apsauga.

Pažymėtina, kad jeigu sutuoktiniai yra sudarę sutartį dėl bendro turto padalijimo, turtas turi būti dalijamas pagal toje sutartyje numatytas sąlygas arba CK normos dėl bendro turto padalijimo taikomos tiek, kiek šito nereguliuoja sudaryta sutartis. Kasacinis teismas yra pastebėjęs, kad tais atvejais, kai sutuoktiniai notarine sutartimi pasidalija ne visą santuokos metu įgytą turtą, nepadalyta dalis lieka bendrąja jungtine nuosavybe kaip ir po padalijimo įgytas turtas. Kai ginčo šalys pateikia įrodymus apie santuokos metu pasidalytą turtą, toks turtas išbraukiamas iš dalytino buvusių sutuoktinių turto¹⁴⁶. Todėl faktas, jog sutuoktiniai, nenutraukdami santuokos ir sudarydami turto pasidalijimo sutartį, pasidalija ne visą

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje Z. J. v. S. J Nr. 3K-3-291/2011, kat.75.8; 95.1; 121.19.2 (S).

¹⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje A. R. J. v. J. J., B.J. Nr. 3K-3-529/2011, kat. 75.8; 118.3 (S).

santuokos metu įgytą turtą, reiškia, kad dalis sutuoktinių turto gali likti jų bendrąja jungtine nuosavybe, ir tai savaime neduoda pagrindo išvadai, jog nepadalytas turtas yra asmeninė vieno iš sutuoktinių nuosavybė.

CK 3.125 str. nustato, kad šalių sutartis ar teismo sprendimas, kuriuo padalyta bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, turi būti registruojama hipotekos įstaigoje, kurioje įregistruota vedybų sutartis ar yra padalytas turtas.

Taigi, atibojant asmeninę ir bendrąją jungtinę sutuoktinių nuosavybę nutraukiant santuoką, kai tarp šalių yra ginčas, esminę reikšmę turi bendrosios jungtinės nuosavybės prezumpcija ir įrodinėjimo naštos tarp šalių paskirstymas. Šaliai nenuginčijus prezumpcijos, kad tam tikras turtas yra bendroji jungtinė nuosavybė, jis tokia ir bus laikomas.

5.1.2 Atribojimo tvarka nesant ginčo tarp sutuoktinių

Santuokos nutraukimas bendru sutuoktinių sutarimu yra paprasčiausias santuokos nutraukimo būdas, reglamentuojamas CK 3.51 str. Nutraukiant santuoką šiuo pagrindu reiškia, kad sutuoktiniai sutaria ne tik dėl santuokos nutraukimo, bet ir dėl teisinių jos nutraukimo padarinių. Įstatymas nustato tris sąlygas, kurias sutuoktiniai privalo atitikti. Viena jų – abu sutuoktiniai turi būti sudarę sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių (CK 3.51 str. 1 d. 2 p.).

Rašytinė sutartis dėl santuokos nutraukimo pasekmių patvirtina, kad sutuoktiniai sutaria dėl turto, esančio bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, padalijimo, tarpusavio išlaikymo, nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos bei nepilnamečių vaikų išlaikymo. Šiame darbe aktuali sutarties sąlyga, susijusi su turto, esančio bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, padalijimu. Kaip teigiama CK trečiosios knygos komentare, sutartyje privalo būti tiksliai išvardyti daiktai ir kitoks turtas, kurį sutuoktiniai pripažįsta bendrąja jungtine nuosavybe, nurodomas teisinis jų įgijimo pagrindas ir konkrečiai įvardyta, koks turtas atitenka vienam ar kitam iš jų¹⁴⁷.

Taigi, sutuoktiniams sudarant santuokos nutraukimo teisinių pasekmių sutartį, galioja bendrasis sutarčių laisvės principas (CK 6.156 str. 1 d.), pagal kurį sutarties šalys gali laisvai nusistatyti tarpusavio teises ir pareigas. Tačiau laisvę susitarti riboja CK 3.53 str. 4 d., kuri nustato, kad jeigu sutartis dėl santuokos nutraukimo pasekmių prieštarauja viešajai tvarkai ar

¹⁴⁷ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 113.

iš esmės pažeidžia sutuoktinių nepilnamečių vaikų ar vieno sutuoktinio teises ir teisėtus interesus, teismas sutarties netvirtina, o bylą sustabdo. Taigi, teismas yra įpareigotas atlikti tokios sutarties teisėtumo kontrolę.

Atsižvelgiant į tai, kad nutraukiant santuoką abiejų sutuoktinių sutarimu nėra ginčo, pagrindinė teismo funkcija nagrinėjant pareiškimą yra patikrinti santuokos nutraukimo teisinių pasekmių sutarties turinį, įvertinti, ar sutartis yra teisėta ir ar nepažeidžia kieno nors teisių. Sąlygos teisėtos, jeigu neprieštarauja viešajai tvarkai, nepažeidžia nepilnamečių vaikų interesų ar iš esmės nepažeidžia vieno iš sutuoktinių interesų¹⁴⁸. CK trečios knygos komentaras pateikia neteisėtų santuokos nutraukimo teisinių pasekmių sutarties sąlygų paaiškinimą. Prieštaraujančiomis viešajai tvarkai būtų sąlygos, kurios prieštarauja imperatyvioms įstatymų normoms, gerai moralei, bendriesiems teisės principams (pvz., jei sutuoktiniai sieks įteisinti neteisėtai įgytą turtą, išvengti mokesčių ir pan.)¹⁴⁹. Vieno sutuoktinio interesai būtų pažeisti, jeigu būtų ribojamos turtinės teisės, pažeistas lygiateisiškumo principas (pvz., bendras turtas, atsižvelgiant į kiekvieno iš sutuoktinių indėlį jį kaupiant, padalijamas neadekvačiai ar nelygiomis dalimis)¹⁵⁰. Teismui nustačius tokias aplinkybes, ar jeigu sutartis išvis nepateikiama, turi būti nustatytas terminas trūkumams ištaisyti (CPK 138 str.). Jeigu sutartis yra tinkama, teismas ją patvirtina ir perkelia į teismo sprendimą (CPK 541 str.). Toks teismo sprendimas yra galutinis ir įgyja *res judicata* galią.

Kasacinis teismas savo praktikoje yra išaiškinęs, kad teismas CK trečiosios knygos IV skyriaus normų neįpareigotas tikrinti, ar sutuoktinių sutartyje nurodytas dalytinas turtas priklauso jiems asmeninės ar bendrosios jungtinės nuosavybės teise, jei nekyla abejonių dėl nurodytų vertybių pažeidimo. Sutuoktiniams laisva valia sutartyje kaip dalytiną nurodžius asmeninės nuosavybės teise priklausančią turtą ir jį paskyrus tam pačiam sutuoktiniui, tai savaime nevertintina kaip esminis vieno sutuoktinio teisių ir teisėtų interesų pažeidimas, jei nenustatyta kitų aplinkybių, dėl kurių vieno iš sutuoktinių padėtis pasidarytų daug blogesnė nei kito. Vien ta aplinkybė, kad dalis turto pagal tokią sutartį atiteko vienam sutuoktiniui, neišmokant kitam kompensacijos, nevertintina kaip sutuoktinių lygiateisiškumo principo pažeidimas¹⁵¹. Taigi, sutuoktiniai kaip bendrą dalytiną turtą į santuokos nutraukimo

¹⁴⁸ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002; p. 120.

¹⁴⁹ *Ibid.*, p. 20.

¹⁵⁰ *Ibid.*, p. 120.

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje pareiškėjai A. P. ir A. P., suinteresuoti asmenys Klaipėdos apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, S. J., N. P. ir A. P. Nr. 3K-3-383/2011, kat. 34.5; 75.8; 128.2 (S).

pasekmių sutartį gali įtraukti ir asmenine nuosavybės teise kuriam nors iš sutuoktinių priklausanti turtą ir tai, pagal LAT formuojamą praktiką, nedarys sutarties neteisėta, jei nepažeis CK 3.53 str. 4 d. numatytų vertybių.

Teismas, sprenddamas, ar sutuoktinių sudaryta sutartis neprieštarauja viešajai tvarkai ar gerai moralei, privalo įvertinti, kokių padarinių patvirtinus sutartį atsiranda ar gali atsirasti ne tik sutuoktiniams ir jų nepilnamečiams vaikams, bet ir kitiems asmenims, tarp jų sutuoktinių kreditoriams¹⁵². Kasacinis teismas taip pat ne kartą yra pasisakęs dėl būtinumo užtikrinti kreditoriaus teisėtų interesų apsaugą nagrinėjant bylas dėl santuokos nutraukimo. Santuokos nutraukimo atveju, jeigu sutuoktiniai turi kreditorių, duomenys apie kreditorių turi būti pateikiami į bylą ir teismas privalo patikrinti, ar sudarant ir patvirtinant sutartį dėl santuokos nutraukimo padarinių, nebus pažeidžiamos jo teisės. Taigi, teismas negali tvirtinti sutuoktinių kreditorių teises liečiančių ar jų interesus pažeidžiančių nuostatų, jeigu kreditorius nedalyvauja byloje (CPK 265 str.)¹⁵³.

Kitoje santuokos nutraukimo byloje sutuoktiniai sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių į bendrą dalytiną turtą neįtraukė 1521 kv. m ploto žemės sklypo, teigdami, kad jis yra asmeninė žmonos nuosavybė. Kasacinis teismas pažymėjo, jog teismai pagrįstai nurodė, kad, nenuginčijus SŠK 21 str. 1 d. ir CK 3.87 str. 1 d. įtvirtintos prezumpcijos, turtas, įgytas po santuokos sudarymo, laikomas bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. Ši įstatyme įtvirtinta prezumpcija gali būti paneigta įrodymais apie asmeninės nuosavybės teises į turtą. Teismui nustačius, kad sutuoktiniai be įstatyminio pagrindo bendras turtines teises ir pareigas pasidalija nepalankiu kreditoriams būdu, kai dėl to nukenčia kreditorių teisėti interesai, prašymą dėl santuokos nutraukimo palieka nenagrinėtą. Iš esmės tokiu pasidalijimu išvengiama prievolių kreditoriams vykdymo, todėl sutuoktinių pasirinktas būdas gali būti pripažįstamas prieštaraujančiu viešajai tvarkai¹⁵⁴. Vadinasi, kreditorių teisių ir interesų pažeidimas laikomas viešosios tvarkos pažeidimu. Tokiu būdu įstatyminis reguliavimas neleidžia sutuoktiniams pasidalyti turto taip, kad būtų išvengta prievolių kreditoriams vykdymo ir tokiu būdu pažeisti pastarųjų interesai.

¹⁵² DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. IV tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 5-9.

¹⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje pagal pareiškėjų pareiškimą V. P. ir R. P., suinteresuoti asmenys Panevėžio kredito unija Nr. 3K-3-388/2011, kat.113.6.1.10 (S).

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje pareiškėjai K. B. ir S. B., suinteresuoti asmenys V. V., Vilniaus rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyrius Nr. 3K-3-510/2010, kat. 75.4.1; 75.8 (S).

Taigi, sutuoktiniai, sudarydami sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių, asmeninę ir bendrąją jungtinę nuosavybę atriboja ir dalijasi savo nuožiūra, kiek tai neprieštarauja viešajai tvarkai, nepažeidžia nepilnamečių vaikų interesų ar iš esmės nepažeidžia vieno iš sutuoktinių interesų. Net jeigu į sutartį kaip dalijamas turtas bus įtraukta asmeninė sutuoktinių nuosavybė ar bendras turtas pasidalytas nelygiomis dalimis, tačiau nepažeis minėtų vertybių, sutartį teismas laikys teisėta. Tai leidžia pagerinti santuokos nutraukimo proceso operatyvumą išvengiant neproporcingo sutuoktinių susitarimo laisvės ribojimo. Tokia teismo atliekama sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių sąlygų kontrolė ir vėlgi skirta apsaugoti nepilnamečių vaikų interesus, užtikrinti sutuoktinių lygiateisiškumą bei kreditorių interesų apsaugą.

5.2 Atribojimo tvarka nenutraukiant santuokos

Nors paprastai sutuoktiniai turtą dalijasi nutraukdami santuoką, tačiau turtą galima pasidalinti ir nenutraukiant santuokos. CK 3.116 str. 1 d. nustato, kad sutuoktinių turtas gali būti padalintas tiek susituokus, tiek ir santuoką nutraukus ar pradėjus gyventi skyrium. Nenutraukiant santuokos turtas gali būti dalinamas tiek pačių sutuoktinių, tiek trečiųjų asmenų iniciatyva. Priešasčių turto pasidalinimui nenutraukus santuokos galima rasti įvairių. Sutuoktiniai gali pasidalinti bendrą turtą, matydami, kad jų santuoka žlunga, vienam sutuoktiniui išvykstant ilgam laikui gyventi į užsienį, sutuoktiniams nesutariant dėl konkretaus turto nuosavybės formos, siekiant įvykdyti asmeninę prievolę, nustatyti mirusio sutuoktinio dalį bendrojoje jungtinėje nuosavybėje, kuri bus paveldima, ir kitokiais atvejais.

Nenutraukus santuokos bendrą turtą sutuoktiniai gali pasidalyti tarpusavio sutarimu, t. y. sudarydami notarinę sutartį, ar teismo sprendimu.

5.2.1 Atribojimo tvarka sudarant sutartį dėl turto padalijimo

Sutuoktiniai, norintys pasidalinti bendrą turtą ir sutariantys dėl to, kuris turtas yra bendras, o kuris asmeninis, bet kuriuo metu santuokoje gali sudaryti notariškai patvirtintą turto pasidalijimo sutartį (CK 3.116 str.). Tokios sutarties specifika yra tai, jog pasidalijus bendrą turtą baigiasi tik konkretaus dalijamo turto bendrosios jungtinės nuosavybės teisė, t. y. gali būti pasidalintas tik esamas turtas. Kadangi santuoka nėra nutraukiama, visas vėliau įgytas turtas įgyjamas ta pačia tvarka kaip ir iki pasidalijimo. Tai reiškia, kad vėliau įgytam turtui

galioja bendrosios jungtinės nuosavybės prezumpcija. Todėl turto pasidalijimas notarine tvarka aktualus, kai vienas sutuoktinis nori konkretų turtą valdyti, naudoti bei juo disponuoti savo nuožiūra, siekiant apriboti atsakomybės taikymą ir išieškojimą iš bendrąja jungtine nuosavybe esančio turto, kai sutuoktinis asmeniškai verčiasi koku nors verslu, planuojant nutraukti santuoką, bet nenorint turto dalintis teisme ar dėl kitokių priežasčių.

CK 3.3 str. įtvirtintas lygiateisiškumo principas reiškia, kad sutuoktiniai turi lygias turtines ir asmenines neturtines teises, jie turi lygias teises ir vienodą civilinę atsakomybę vienas kitam ir vaikams visais šeimos gyvenimo klausimais. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad šis principas reiškia ir tai, jog sutuoktiniai gali sutarimu spręsti santuokoje įgyto turto pasidalijimo klausimus¹⁵⁵.

Tuo atveju, kai santuoka nenutraukiama, bendru sutuoktinių sutarimu sudarytas ir notaro patvirtintas susitarimas dėl turto padalijimo laikytinas sutuoktinių sutartimi, kuriai turi būti taikomos sutartinius santykius reglamentuojančios teisės normos. Sutarties sąlygas šalys nustato savo nuožiūra, išskyrus atvejus, kai tam tikras sutarties sąlygas nustato imperatyviosios teisės normos.

Sutarties dėl bendro turto pasidalijimo dalykas – turto, priklausančio bendrosios jungtinės nuosavybės teise, pasiskirstymas tarp sutuoktinių. Sutarties dalyku neturėtų būti sutuoktinių asmeninis turtas. Tačiau kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad sutarties laisvės principas reiškia, kad sutartis yra jos šalių privatus reikalas, todėl, sudarydamos sutartį, šalys savo laisva valia nulemia jos turinį, savo teises ir pareigas. Todėl sutarčių laisvės principas suteikia teisę šaliai perleisti savo turimą turtą jo pasirinktam asmeniui, įstatymams neprieštaraujančiu būdu¹⁵⁶. Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad sutuoktiniams nedraudžiama į dalytiną turtą įtraukti ir jų asmeninį turtą.

Sutuoktiniai gali pasidalyti bet koki turtą. Tai gali būti nekilnojamasis, transporto priemonės, namų apyvokos daiktai, vertybiniai popieriai, pinigai, turtiniai įsipareigojimai (jei kreditoriai sutinka), individuali įmonė ir kitoks turtas. Kadangi, esant sutuoktinių susitarimui dėl turto padalijimo, CK trečiosios knygos VIII skyriaus normos netaikomos (CK 3.116 str. 2 d.), sutartyje sutuoktiniai gali numatyti padalyti turtą tiek lygiomis, tiek nelygiomis dalimis,

¹⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje V. Ustabaši v. Oleg Ustabaši Nr. 3K-3-426/2005, kat. 75.6.1; 121.11.

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje G. P. v. J. P., trečiasis asmuo notarė J. R. Nr. 3K-3-28/2011, kat. 21.4.1.3; 21.4.2.6; 75.8; 106.1 (S).

jeigu toks padalijimas nepažeidžia vieno iš sutuoktinių teisių¹⁵⁷. Aplinkybė, kad įstatymai nedraudžia sutuoktiniams susitarimu dalijantis bendrą turtą nukrypti nuo lygių dalių bendrojoje jungtinėje nuosavybėje principo turto padalijimo sutartyje, pripažįstama ir kasacinio teismo praktikoje¹⁵⁸.

Tvirtinant sutartį dėl turto padalijimo notarine forma, priklausomai nuo dalijamo turto rūšies, notarui turi būti pateikti atitinkami dokumentai. Tai dokumentai, patvirtinantys santuokos sudarymą (santuokos liudijimas), nekilnojamojo turto dalijimo atveju - pažymėjimai apie registravimą nekilnojamojo turto registre, pažymos iš registro, turto įsigijimo dokumentai, akcijų dalijimo atveju – bendrovės steigimą bei nuosavybės teisę į akcijas patvirtinantys dokumentai¹⁵⁹.

Profesoriaus V. Mikelėno vadovėlyje „Šeimos teisė“ teigiama, kad notarinės formos sutartis dėl bendro turto pasidalijimo negali prieštarauti CK 3.53 str. 4 d. santuokos nutraukimo teisinei pasekmių sutarčiai nustatytiems draudimams¹⁶⁰. Kadangi CK tik pasako, kad sutuoktiniai bendrą turtą gali pasidalinti tarpusavio sutarimu ir nenutraukdami santuokos, bet tiesiogiai neįtvirtina normos, skirtos tokiam pasidalijimui reglamentuoti, logiška, kad tokiu atveju turi būti taikoma įstatymo analogija taikant CK 3.53 str. 4 d. Santuokos nutraukimo teisinių pasekmių sutartis nuo notarinės sutuoktinių bendro turto pasidalijimo sutarties skiriasi tuo, kad joje, be turto pasidalijimo, turi būti susitarta dėl vaikų gyvenamosios vietos nustatymo, vaikų bei sutuoktinių tarpusavio išlaikymo. Tačiau santuokos nutraukimo teisinių pasekmių sutartis ta dalimi, kiek susitariama dėl bendro turto pasidalijimo, savo esme yra tapati notarinei turto pasidalijimo sutarčiai. Atsižvelgiant į tai, pritartina, kad notarinė turto pasidalijimo sutartis neturi prieštarauti CK 3.53 str. 4 d. nurodytoms vertybėms. Todėl sutuoktiniai gali turtą pasidalinti nelygiai, bet nukrypimas nuo lygių dalių principo neturi pažeisti kreditorių, vieno iš sutuoktinių ar vaikų interesų.

Tiek literatūroje¹⁶¹, tiek teismų praktikoje¹⁶² sutinkama, kad sutuoktiniai gali pasidalyti tiek visą turimą turtą, tiek jo dalį. Tačiau konkretaus sutuoktinių turto pasidalijimas sudarant

¹⁵⁷ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002; p. 138.

¹⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje A. V. procesinių teisių perėmėja D. Ž. v. M. V., tretysis asmuo notarė Ramutei Siliūnienė Nr. 3K-3-86/2009, kat. 21.4.2.7; 74.2.3; 75.8 (S).

¹⁵⁹ JUNGVIČIUS, K., TAMAŠAUSKAITĖ, D. Sutartis dėl turto padalijimo. Iš *Sutarčių žinynas*. Verslo žinios, 2006, p. 2.

¹⁶⁰ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 282.

¹⁶¹ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 238.

notarinę sutartį praktikoje yra problematiškas. Notarai susiduria su sunkumais užtikrinant sutuoktinių kreditorių interesų apsaugą, nes problematiška įvertinti, ar dalies turto pasidalijimo sutartis nepažeidžia CK 3.53 str. 4 d. nustatytų vertybių. Vis dėlto reikia pažymėti, kad notarai neprivalo būti detektyvais ir užtikrinti, kad sudaroma sutartis nepažeis trečiųjų asmenų interesų. Kreditoriai savo pažeistas teises gali ginti pareikšdami *actio Pauliano* ieškinį (CK 6.66 str.). Tai yra specialusis, su sutarčių laisvės principo ribomis susijęs kreditoriaus teisių gynimo būdas, kurio poreikis nulemtas siekio užkirsti kelią galimam skolininko piktnaudžiavimui savo teisėmis, taip užtikrinant įstatymo ar sutarties pagrindu prisiimtų pareigų kreditoriui įvykdymą¹⁶³. Be to, kaip ir buvo minėta nagrinėjant vedybų sutartį, ne visi sutuoktiniai pasidalydami konkretų turtą siekia nesąžiningų tikslų. Todėl laikyti, kad notarinės sutuoktinių turto pasidalijimo sutarties dalykas turėtų būti tik visas sutuoktinių turimas turtas, nebūtų teisinga sąžiningų sutuoktinių atžvilgiu.

Sutuoktinis ar tretieji asmenys, manantys, kad notarinė sutartis pažeidžia jų teises, gali ją ginčyti bendraisiais pagrindais. Pavyzdžiui, ieškovas prašė teismo pripažinti negaliojančia notarės patvirtintą sutartį dėl sutuoktinių bendro turto padalijimo, nes dėl susidėjusių sunkių aplinkybių (ligų ir senyvo amžiaus) buvo priverstas sudaryti ginčo sutartį sau nenaudingomis sąlygomis, o kita sutarties šalis, žinodama tokias aplinkybes, savanaudiškai jomis pasinaudojo. Pagal ginčijamą sutartį atsakovei atiteko nekilnojamas daiktas (butas), o ieškovui menkavertis turtas - suvartojami daiktai. LAT pažymėjo, kad ne kiekvieną sandorį sudarytą dėl susidėjusių sunkių aplinkybių, galima pripažinti negaliojančiu pagal CK 1.91 str. 1 d., tačiau šiuo konkrečiu atveju, esant esminiam nukrypimui nuo lygių dalių principo turto padalijimo sutartyje, kai vienam sutuoktiniui tenka absoliučiai didžioji dalis turto, o kitam – labai nedidelė šio turto dalis, esant šiai šaliai susidėjusioms sunkioms gyvenimo aplinkybėmis, pagal ginčo sutartį viso buto perdavimas atsakovei buvo situacija vertintina kaip sandorio sudarymas aiškiai nenaudingomis sąlygomis (priešinga ieškovo būtiniams gyvenimo poreikiams), kas yra vienas iš požymių, lemiančių tokio sandorio negaliojimą CK 1.91 str. 1 d. prasme¹⁶⁴.

¹⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje A. R. J. v. J. J., B. J. Nr. 3K-3-529/2011, kat. 75.8; 118.3 (S).

¹⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 24 d. nutartis civilinėje byloje J. D. v. R. D. Nr. 3K-3-593/2009, kat. 21.4.2; 24.3; 35.6.1 (S).

¹⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje A. V. procesinių teisių perėmėja D. Ž. v. M. V., tretysis asmuo notarė Ramutei Siliūnienė Nr. 3K-3-86/2009, kat. 21.4.2.7; 74.2.3; 75.8 (S).

Dar vienoje byloje atsakovė prašė pripažinti negaliojančia santuokinio turto dalybų sutartį ir padalinti santuokoje įgytą turtą teismine tvarka, nes dėl vyro ekonominio sprendimo sudarė sau nenaudingą sandorį. Kasacinis teismas nustatė, jog atsakovė, sudarydama santuokinio turto dalybų sutartį, kuri buvo patvirtinta notarine tvarka, suprato jos esmę ir turinį bei savo veiksmų teises pasekmes, nes jos veiksmai sandorio sudarymo metu ir po jo sudarymo rodo jos tikrąją valią ir jos siekį sudaryti santuokinio turto dalybų sutartį bei geruoju pasidalinti santuokoje įgytą turtą. Sutartyje yra nurodyta, kad ši sutartis sudaroma ryšium su numatomu santuokos nutraukimu. Prieš ją pasirašant, ieškovas pervedė atsakovei į jos sąskaitą 142 000 Lt kompensaciją, kurią ji naudojo savo nuožiūra bei savo reikmėms¹⁶⁵. Minėta teismų praktika patvirtina, jog yra pripažįstama didelė šalių valios autonomija dalinantis bendrą turtą.

Sutuoktinių bendro turto pasidalijimo sutarties požymių turi ir vedybų sutartis. Abi sutartys turi būti notarinės formos. Skiriasi tuo, kad notarine turto pasidalijimo sutartimi pasidalijamas tik esamas turtas, o būsimam turtui toliau galioja bendrosios jungtinės nuosavybės prezumpcija. Tuo tarpu sutuoktiniai vedybų sutartyje gali pasirinkti turto, kurį įgis ateityje, teisinį režimą, taip pat pakeisti esamo turto teisinį režimą. Pasirinkus atitinkamą turto teisinį režimą, bendrosios jungtinės nuosavybės režimas negalios ne tik esamam, bet ir būsimam turtui. Pavyzdžiui, sutuoktiniai sudarius vedybų sutartį ir joje pasirinkus visišką turto atskirumo režimą, ateityje nebebus įgyjama bendro turto, todėl nebus ir ko dalintis. Bet gali būti, kad sutuoktiniai, santuokoje gyvenantys dešimt metų, sudaro poveidybinę sutartį, kurioje numato, kad, pavyzdžiui, visas esamas turtas yra sutuoktinio, kurio vardu įregistruotas, asmeninė nuosavybė. Todėl, jei norima nenutraukus santuokos pasiskirstyti turimą turtą, galima tiesiog vedybų sutartimi pakeisti turto teisinį režimą.

Taigi, galimybė turtą, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, pasidalyti sutuoktinių susitarimu leidžia sutuoktiniams atriboti asmeninį ir bendrą turtą bei pastarąjį pasidalinti optimaliausiu jiems būdu, maksimaliai atsižvelgiant į kiekvieno iš jų, o esant kitų šeimos narių – ir į šių poreikius, konkretaus turto paskirtį, jo panaudojimo ypatumus, kitas svarbias aplinkybes, kiek tai nepažeidžia imperatyvių CK 3.53 str. 4 d. numatytų reikalavimų.

¹⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje P.Baršauskas v. D.Baršauskienė Nr. 3K-3-201/2005, kat 75.4.3; 75.6.3; 75.8.

5.2.2 Atribojimo tvarka trečiųjų asmenų iniciatyva

Atriboti asmeninę ir bendrąją jungtinę nuosavybę nenutraukiant santuokos gali tekti ir trečiųjų asmenų iniciatyva, nesant pačių sutuoktinių valios. Paprastai tokia situacija susidaro tais atvejais, kai sutuoktiniai ar vienas jų turi turtinių prievolių tretiesiems asmenims.

Sutuoktinių prievolės gali būti asmeninės arba bendros, o bendros - dalinės arba solidariosios¹⁶⁶. LAT yra išaiškinęs, kad galimos įvairios modifikacijos sutuoktinių civilinės atsakomybės pagal turtines prievoles klausimais. Priklausomai nuo prievolės atsiradimo pagrindo prievolės gali būti vykdomos iš bendro sutuoktinių turto (CK 3.109 str.), iš asmeninio sutuoktinio turto, o jo nepakankant, iš bendro turto sutuoktinio dalies (CK 3.112 str.), iš asmeninio sutuoktinių turto, kada abu sutuoktiniai yra solidarūs skolininkai, o bendro sutuoktinių turto nepakanka visiškai patenkinti kreditoriaus reikalavimus (CK 3.113 str.)¹⁶⁷. Todėl nuo prievolės rūšies (pobūdžio) priklauso, iš kokio turto (asmeninio ar bendro) jos bus vykdomos. Nagrinėjamos temos aspektu svarbu išsiaiškinti sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo tvarką nustatant sutuoktiniui priklausančią bendro turto dalį, iš kurios turi būti išieškoma.

Asmeninės prievolės vykdomos iš asmeninio skolininko turto ir negali būti vykdomos iš bendro sutuoktinių turto. Tačiau reikia pastebėti, kad įstatymas neriboja galimybės išieškoti iš bendro sutuoktinių turto, kai išieškoma sutuoktinio dalis, įeinanti į bendrą turtą. Pavyzdžiui, sutuoktinis priėmė palikimą, kuris tapo jo asmenine nuosavybe, tačiau palikėjui palikus skolų daugiau nei turto, už jas pagal CK 5.52 str. atsakingas palikimą priėmęs sutuoktinis. Jei skoloms grąžinti nepakanka sutuoktinio asmeninio turto, bus išieškoma iš jam priklausančios bendro turto dalies (pvz., žmonos darbo užmokesčio).

Kaip žinoma, bendrojoje jungtinėje sutuoktinių nuosavybėje dalys nėra nustatytos. Konkrečios bendro turto dalys nustatomos jį padalinant. Nors galioja sutuoktinių turto lygių dalių prezumpcija (CK 3.117 str. 1 d.), tačiau šis principas taikomas tik kai bendras sutuoktinių turtas dalijamas ir nereiškia, kad kiekvienam sutuoktiniui priklauso pusė bendro turto, nes apskritai bendrosios jungtinės nuosavybės dalys nėra nustatytos¹⁶⁸. Tik padalijus

¹⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje S. J. v. A. J. Nr. 3K-3-482/2008, kat. 75.7; 75.8.

¹⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje pareiškėjas UAB „Vakarų Baltijos korporacija“, suinteresuoti asmenys antstolė Linai Uniokaitė, A. Ž. ir J. Ž. Nr. 3K-3-35/2006, kat. 75.7; 129.17. (S).

¹⁶⁸ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 239.

sutuoktinių bendrąją jungtinę nuosavybę, atidalyta bendro turto dalis tampa asmenine ar bendrąja daline atitinkamo sutuoktinio nuosavybe, kuria galima disponuoti savarankiškai. Todėl suprantama, kad neužtenkant asmeninio turto asmeninėms prievolėms įvykdyti, išieškoma iš sutuoktiniui priklausančios bendro turto dalies. Vis dėlto reikia pažymėti, kad išieškojimas pagal asmenines prievoles nukreipiamas į sutuoktinio dalį bendrame turte tik po to, kai kreditorių reikalavimams patenkinti nepakanka turto, kuris yra asmeninė sutuoktinio nuosavybė (CK 3.112 str.). Todėl tais atvejais, kai kreditorių pagal asmeninę sutuoktinio prievolę reikalavimams patenkinti neužtenka turto, kuris yra asmeninė sutuoktinio nuosavybė, kreditoriai ar pats skolininkas gali inicijuoti turto, esančio bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, padalijimą, kad būtų nustatyta skolingos sutuoktinio bendro turto dalis (CK 3.112 str. 1 d.)¹⁶⁹. Sutuoktiniui priklausanti bendro turto dalis nustatoma padalijus bendrą sutuoktinių turtą vedybų sutartyje ar CK trečiosios knygos VIII skyriuje numatyta tvarka. Įsiteisėjus teismo nutarčiai, kuria nustatyta skolininko bendrąją jungtinę nuosavybę esančio turto dalis, išieškojimas nukreipiamas į skolininko turto dalį (CPK 667 str. 3 d.). Iki skolininko dalis bendrojoje jungtinėje nuosavybėje nenustatyta, antstolis aprašo ir areštuoja konkretų bendrą turtą, išskyrus tą, iš kurio išieškojimą riboja įstatymas (CPK 667 str. 1 d.). Antstolis gali aprašyti ir areštuoti daugiau turto nei išieškoma suma, nes iš nustatytos dalies gali būti padengiama ne tik išieškotina suma, bet ir vykdymo išlaidos (CPK 675 str. 2 d.).

Vienoje LAT bylų išieškotoja remdamasi CPK 667 str. prašė nustatyti, kad skolininkei priklausos visas santuokoje įsigytas butas, nes jis buvo įgytas už tėvų dovanotas lėšas bei nustatyti, kad skolininkės dalis bute sudaro 100 procentų. Kasacinis teismas pasakė, kad CPK 667 str. tikslas – teisiškai individualizuoti skolininkui priklausančią turto dalį taip, kad iš jos galėtų būti vykdomas išieškojimas. Tuo tarpu nagrinėjamoje byloje susiklosčiusi teisinė situacija, kai išieškotoja, siekdama visiško savo reikalavimų patenkinimo, reiškia prašymą pripažinti skolininkės asmeninę nuosavybę pagal įstatymą bendrąją sutuoktinių nuosavybę preziumuojamą turtą, atitinka CK 6.68 str. įtvirtinto kreditoriaus interesų gynimo būdo – netiesioginio ieškinio - požymius¹⁷⁰. Teismas pasakė, kad CPK 667 str. tikslas yra sudaryti sąlygas išieškojimui ir jis negali būti aiškinamas plečiamai.

Taigi, nustatant sutuoktiniui tenkančią dalį bendrame turte, iš bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės išskiriamas vieno sutuoktinio asmeninis turtas, t. y.

¹⁶⁹ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 282.

¹⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje M. M. v. N. Č., V. Č. Nr. 3K-3-280/2008, kat. 49, 75.6.2, 99.5.

individualizuojama sutuoktiniui priklausanti bendro turto dalis. Tokiu būdu ne tik sudaromos sąlygos išieškojimui pagal asmenines skolininko prievoles įvykdyti, bet ir apsaugomos kito sutuoktinio nuosavybės teisės. Reikia akcentuoti, kad skolininko turto dalies bendrojoje jungtinėje nuosavybėje nustatymas yra ne antstolio, o teismo prerogatyva, kuri įgyvendinama teismo nutartimi (CPK 667 str. 2 d.). Tuo tarpu antstolio funkcija yra areštuoti turtą ir pasiūlyti kreditoriui ar skolininkui kreiptis į teismą dėl dalies bendrojoje jungtinėje nuosavybėje nustatymo.

Taip pat reikia pastebėti, kad teismų praktikoje kurį laiką buvo dviprasmiškai suprantami ir aiškinami atvejai, kai teismo sprendimo vykdymo procese kildavo abejonių dėl galimybės išieškoti iš bendro sutuoktinių turto tais atvejais, kai į bylą atsakovu buvo įtrauktas tik vienas sutuoktinis. Vienose bylose teismai teigėdavo, kad sprendimo priėmimas tik dėl vieno sutuoktinio neatima galimybės išieškoti iš bendro sutuoktinių turto. Pavyzdžiui, kasacinis teismas yra konstatavęs, kad kai išieškojimas vykdomas iš sutuoktinių bendro turto (pvz., CK 3.109 str. 1 d. 1 – 6 p., 2 d.), nereikia išduoti naujo vykdomojo dokumento, kuriame skolininku būtų nurodytas skolininko sutuoktinis, ir skolininkui priklausančios turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, dalies nustatymo procedūros (CPK 667 str.) nereikia atlikti¹⁷¹. Taip pat kitoje LAT byloje buvo konstatuota, kad vien ta aplinkybė, kad vykdomajame dokumente skolininku nurodytas vienas iš sutuoktinių, nereiškia, kad šio asmens prievolė yra asmeninė ar turi būti vykdoma tik iš jam tenkančios turto dalies¹⁷².

Kitose bylose buvo teigiama, kad pagal solidarias prievoles negali būti išieškoma iš asmeninio kito sutuoktinio ar bendro sutuoktinių turto, jei nebuvo priimtas teismo sprendimas dėl to sutuoktinio. Pavyzdžiui, vienoje bylų kasacinis teismas pasisakė priešingai, kad net ir esant sutuoktinių solidariajai prievolei, jeigu jai įvykdyti nepakanka atsakovu byloje buvusio sutuoktinio asmeninio arba (ir) bendro sutuoktinių turto, nesant teismo sprendimo, antstolis neturėtų įstatyminio pagrindo nukreipti išieškojimą į kito sutuoktinio asmeninį turtą. Jeigu sutuoktiniai kreditoriui atsako solidariai, išieškojimas iš asmeninio sutuoktinių turto yra galimas tik tuo atveju, kai dėl sutuoktinio (skolininko) yra priimtas teismo sprendimas (CK 3.113 str.), ir tik tokiu atveju yra pagrindas išduoti vykdomąjį raštą,

¹⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje pareiškėjas UAB „Vakarų Baltijos korporacija“ suinteresuoti asmenys antstolė Linai Uniokaitė, A. Z. ir J. Z. Nr. 3K-3-35/2006, kat. 75.7; 129.17. (S).

¹⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje S. B., I. B., H. Ž. v. P. A., K. Ž., L. K., G. A., Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Sveikatos ir socialinės apsaugos departamento vaikų teisių apsaugos tarnyba, antstolė Janina Gančierienė. Nr. 3K-3-423/2006, kat. 75.7; 129.1 (S);

igalinantį antstolį vykdyti išieškojimą iš asmeninio sutuoktinių turto. Nagrinėjamu atveju vykdomajame įrašė skolininku buvo nurodytas tik pareiškėjas, ir nebuvo teismo sprendimo, jog už vykdomajame įrašė nurodytą prievolę solidariai ar asmeniškai yra atsakinga skolininko sutuoktinė, todėl antstolio veiksmai, areštuojuant jos asmeninį turtą, laikytini neteisėtais¹⁷³. Dar vienoje byloje LAT pažymėjo, kad tuo atveju, kai civilinė atsakomybė pagal prievolės prigimtį tenka abiem sutuoktiniams kaip solidariesiems skolininkams ir prievolės vykdomos iš bendro sutuoktinių turto, į bylą turi būti įtraukiami bendraatsakoviais abu sutuoktiniai. Tačiau nagrinėjamu atveju šios nuostatos pažeidimas nesudaro pagrindo panaikinti kasacine tvarka skundžiamų teismų priimtų procesinių sprendimų, nes skolos išieškojimo iš bendro sutuoktinių turto klausimas buvo nagrinėjamas vykdymo proceso metu teisme, apskundžiant antstolio veiksmus, kur dalyvavo visi suinteresuoti asmenys¹⁷⁴.

Problema dėl prievolės pobūdžio nustatymo ir išieškojimo pagal bendras sutuoktinių prievolės vykdymo procese išsprendė LAT plenarinės sesijos nutartis¹⁷⁵, kuri išaiškino, kad prievolės vykdymui iš bendro sutuoktinių turto būtina nustatyti prievolės pobūdį, t. y. ji yra asmeninė ar bendra (dalinė ar solidarioji), todėl tokios prievolės pobūdį ir galimybę išieškoti iš bendrosios jungtinės nuosavybės gali nustatyti tik teismas. Antstolio veiklos ribas visų pirma apibrėžia antstoliui nustatyta tvarka pateiktas vykdyti vykdomasis dokumentas. Jei nėra teismo sprendimo dėl antrojo sutuoktinio, antstolis negali priimti patvarkymo išieškoti iš bendro turto, nes tai reikštų teismo sprendimo pakeitimą ir CPK 586 str. pažeidimą, t. y. vykdymo veiksmai būtų atlikti be vykdomojo dokumento. Be to, išieškojimui iš bendro sutuoktinių turto netaikytini teismo sprendimo išaiškinimo (CPK 278 str.) ar šio procesinio sprendimo vykdymo tvarkos išaiškinimo (CPK 589 str.) institutai. Naujo skolininko (kito sutuoktinio) įtraukimas taikant šiuos institutus reikštų procesinio sprendimo pakeitimą nustatant teises bei pareigas byloje nedalyvavusiam asmeniui¹⁷⁶. Taigi, tais atvejais, kai teismo sprendimas priimtas tik dėl vieno iš sutuoktinių, antstoliui, kilus abejonių dėl turto, iš kurio galima išieškoti pagal sutuoktinių prievolės, jis negali nei pats priimti patvarkymo išieškoti iš bendro turto, nei kreiptis į teismą dėl sprendimo ar sprendimo vykdymo tvarkos išaiškinimo. Kreditorius pats turi kreiptis į teismą su savarankišku ieškiniu (CPK 5 str.).

¹⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje pareiškėjai I. B. H. ir N. M. H., suinteresuoti asmenys – antstolis Dainius Šidlauskas, išieškotojas R. A. 3K-3-567/2009, kat. 75.7; 129.17.

¹⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje V. Š., I. Š. v. Antstolis M. Petrovskis Nr. 3K-7-149/2008, kat. 75.7; 93.2.1; 95.4; 129.17 (S).

¹⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutarimas civilinėje byloje R.A. v A.A. Nr. 3K-P-186/2010; kat. 75.7, 75.8; 78.2.1(S).

¹⁷⁶ *Ibid.*

Po 2010 m. plenarinės sesijos išaiškinimo, vėlesnėje LAT praktikoje jau pabrėžiama, kad prievolės pobūdžio nustatymas vykdymo procese negalimas, todėl tuo atveju, kai vykdomajame dokumente skolininku nurodytas vienas iš sutuoktinių, antstolis, atliekantis vykdymo veiksmus pagal tokį vykdomąjį dokumentą, neturi teisės nei pats spręsti, nei kreiptis į teismą ir prašyti nustatyti skolininko prievolės pobūdį. Dėl prievolės pobūdžio gali būti sprendžiama ir kitam sutuoktiniui teisės bei pareigos nustatomos tik teismo tvarka išieškotojui pareiškus savarankišką reikalavimą kitam sutuoktiniui atskiroje byloje arba, jeigu leidžia teisinis reguliavimas, tokia pat tvarka, kaip jos nustatytos sutuoktiniui, dėl kurio jau išduotas vykdomasis dokumentas, kai šis išduotas ne teismo sprendimo pagrindu¹⁷⁷.

Taigi, asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimas ypatingai svarbus sutuoktinio ar sutuoktinių civilinės atsakomybės atveju. Esant solidariai sutuoktinių prievolei išieškojimas iš bendro ar asmeninio turto gali būti nukreiptas tik tuo atveju, jeigu į bylos nagrinėjimą buvo įtraukti abu sutuoktiniai ir dėl jų abiejų priimtas sprendimas. Be to, vykdymo proceso metu, teismo sprendimas jau yra įsiteisėjęs, todėl antstolis negali nei pats nustatyti prievolės pobūdžio, nei kreiptis į teismą dėl sprendimo ar sprendimo vykdymo tvarkos išaiškinimo. Prievolės pobūdį nustato tik teismas. Kai, esant solidariai prievolei, vienas sutuoktinis nebuvo įtrauktas į bylos nagrinėjimą ir dėl jo nebuvo priimtas teismo sprendimas, kreditorius turi pareikšti tam sutuoktiniui savarankišką ieškinį. Taip pat, kai skolingas sutuoktinio turto nepakanka asmeninei prievolei įvykdyti, kreditorius ar pats skolininkas gali kreiptis į teismą dėl dalies bendrojoje jungtinėje nuosavybėje nustatymo.

¹⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. liepos 22 d. nutartis civilinėje byloje pagal pareiškėjo antstolio Roberto Vasiliausko pareiškimą dėl prievolės pobūdžio nustatymo; suinteresuoti asmenys: S. B., Sk. B., Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, VSDFV Vilniaus skyrius Nr. 3K-3-333/2011, kat. 75.7; 118.1; 129.1(S).

IŠVADOS

1. Pagrindiniais sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo pagrindais kasacinio teismo praktikoje yra pripažįstami turto įsigijimo laikas, turto įsigijimo pagrindas bei turto pobūdis ir paskirtis. Manytina, kad šie pagrindai neapima visų atvejų, todėl papildomai reikia išskirti kitus atribojimo pagrindus, t .y. asmeninio turto pripažinimą bendrąja jungtine nuosavybe iš esmės jį pagerinus (CK 3.90 str.) bei atribojimą pagal panaudotų lėšų pobūtį bei valios išraiškos aiškumą (CK 3.89 str. 1 d. 7 p.). Latvijoje ir Estijoje iš esmės galioja tie patys pagrindiniai sutuoktinių turto atribojimo pagrindai, skiriasi tik tai, kad abiejose valstybėse, priešingai nei Lietuvoje, asmenine sutuoktinio nuosavybe pripažįstama santuokos metu gauta nauda iš asmeninio sutuoktinio turto.
2. Manytina, kad CK 3.88 str. 1 d. bei CK 3.89 str. 1 d. įtvirtinti turto, pripažįstamo asmenine ar bendrąja jungtine nuosavybe, sąrašai daro teisinį reguliavimą pertekliniu. Atsižvelgiant į tai, kad CK 3.87 str. 1 d. p. nustato, jog sutuoktinių turtas, įgytas po santuokos sudarymo yra jų bendroji jungtinė nuosavybė, būtų logiškiau, jeigu įstatymas nustatytų tik sąrašą, vardijantį turtą, pripažįstamą asmenine nuosavybe. Būtent toks reguliavimas yra Estijoje ir Latvijoje, kuris suteikia daugiau teisinio aiškumo. Tačiau, kol toks reguliavimas atribojant sutuoktinių turtą neklaidina, vien jo konkretumo ir sistemiškumo trūkumas, nesuponuoja poreikio esamą reguliavimą keisti.
3. Išnagrinėjus dviprasmišką LAT praktiką dėl CK 3.88 str. 3 d., reikia pažymėti, kad turto registracija viešajame registre atlieka teisių išviešinimo, o ne teisių nustatymo funkciją. Dėl to registracijos viešajame registre nereikia priskirti prie sutuoktinių asmeninės ar bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo pagrindų.
4. Galiojant susitarimu nustatytam sutuoktinių turto teisiniam režimui, sutuoktinių turto atribojimo pagrindas yra šalių suderinta valia. Išanalizavus sutuoktinių laisvės susitarti dėl jų turtui taikomo teisinio režimo ribas, galima daryti išvadą, kad nepaisant įstatymų leidėjo nustatytų ribojimų, Lietuvoje, kaip ir Estijoje bei Latvijoje, sutuoktiniais yra suteikta plati laisvė susitarti dėl įgyjamo turto nuosavybės formos sudarant vedybų sutartį. Beveik visi nagrinėti ribojimai yra proporcingi, pagrįsti ir reikalingi užtikrinant viešojo intereso apsaugą. Tačiau kritikuotinas yra CK 3.70 str. 1 d. ir CK 3.103 str. 2 d. įtvirtintų ribojimų pagrįstumas.

5. Sutuoktinių turto atribojimo tvarka yra glaudžiai susijusi su bendro turto padalijimu ir skiriasi priklausomai nuo to, ar turtas dalijamas teismo sprendimu, ar sutuoktinių susitarimu. Kai turtas dalinamas teismo sprendimu, esminę reikšmę, atribojant sutuoktinių asmeninę ir bendrąją jungtinę nuosavybę, turi įrodinėjimo naštos pasiskirstymas tarp šalių. Kadangi įstatymas įtvirtina bendrosios jungtinės nuosavybės prezumpciją (CPK 3.88 str. 2 d.), įrodinėjimo našta tenka šaliai, norinčiai prezumpciją nugincyti, tačiau tai nereiškia, kad šalis, kuri remiasi prezumpcija, negali pateikti savo įrodymų.
6. Tais atvejais, kai turtą šalys dalijasi tarpusavio sutarimu (tiek nutraukiant santuoką, tiek nenutraukiant), teismų praktikoje pripažįstama sutuoktinių valios autonomija, kiek ji nepažeidžia trečiųjų asmenų teisių ir interesų. Dėl to notarinei turto pasidalijimo sutarčiai kaip ir santuokos nutraukimo teisinių pasekmių sutarčiai pagal analogiją turi būti taikoma CK 3.53 str. 4 d., kuri nustato, kad šalių susitarimas negali pažeisti viešosios tvarkos, vaikų interesų bei vieno iš sutuoktinių interesų.
7. Nepaisant to, kad vedybų sutartys ir notarinės turto pasidalijimo sutartys gali sudaryti sąlygas nesąžiningiems sutuoktiniams atriboti asmeninę ir bendrąją jungtinę nuosavybę tokiu būdu, kad būtų išvengta prievolių tretiesiems asmenims vykdymo, manytina, kad kreditorių teisės yra pakankamai apsaugotos, išviešinant sudarytas vedybų bei notarines turto pasidalijimo sutartis (CK 3.103 str. 2 d., 3.125 str.) ir suteikiant kreditoriams teisę ginčyti sudarytus sandorius *actio Pauliana* instituto pagalba (CK 6.66 – 6.67 str.).
8. Sutuoktinių turto atribojimas gali būti aktualus ir teismo sprendimo vykdymo procese. Kai sutuoktinio asmeninei prievolei įvykdyti nepakanka asmeninio turto, kreditorius ar skolininkas (bet ne antstolis) turi teisę kreiptis į teismą dėl skolininko dalies bendrojoje jungtinėje nuosavybėje nustatymo (CK 3.112 str., CPK 667 str.). Be to, kreditorius neturi teisės reikalauti, kad antstolis nukreiptų išieškojimą į sutuoktinio, neįtraukto į bylos nagrinėjimą atsakovu ir dėl kurio nebuvo priimtas teismo sprendimas, asmeninį ar abiejų sutuoktinių bendrą turtą, o, esant poreikiui, turi pareikšti savarankišką ieškinį konkrečiam sutuoktiniui (CPK 5 str.).

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014; 1996, Nr. 64-1501;
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262;
3. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340;
5. 2000 m. gegužės 5 d. Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutartis dėl santykių tarp Katalikų bažnyčios ir valstybės teisinių santykių. Valstybės žinios. 2000, Nr. 67-2022;
6. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 100-2261; 2001, Nr. 55-1948;
7. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810.
8. 2001 m. birželio 27 d. Teisingumo ministro įsakymas Nr. 124 Dėl pranešimo apie bažnyčios (konfesine) nustatyta tvarka įregistruotą santuoką formos ir šio pranešimo tvarkos patvirtinimo su 2008 m. rugsėjo 30 d. pakeitimais. Valstybės žinios, 2001, Nr. 57-2062, 2003, Nr. 68-3096, 2008, Nr. 113-4328;
9. Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodeksas. Valstybės žinios, 1964, Nr. 21-186; 1996, Nr. 100-2261. Negalioja nuo 2001-07-01;

Specialioji literatūra:

10. ANDRIULIS, V. *Lietuvos statutų (1529, 1566, 1588 m.) šeimos teisė: monografija*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003, p. 192;
11. BARANAUSKAS, E., et. al. *Daiktinė teisė: vadovėlis*. Vilnius: MRU, 2010, p. 308;
12. BENDORIENĖ, A., et al. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Ketvirtasis leidimas. Vilnius: Alma littera, 2005, p. 792;

13. CLARKSON, C. M. V., HILL, J. *The conflicts of laws. Third edition.* United States: Oxford University Press, 2006;
14. COLLIER, J.G. *Conflict of Laws.* United Kingdom: Cambridge University Press, 2001, p. 430;
15. CVELICH, M. Vedybų sutarties vieta sutarčių sistemoje. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 28(20), p. 144-154;
16. ČAPLINSKIENĖ, E. Vedybų sutartys notarinėje praktikoje. *Notariatas*, 2007, Nr. 3, p. 50-53.
17. DAMBRAUSKIENĖ, G., *et al.* *Lietuvos teisės pagrindai.* Vilnius: Justitia, 2004, p. 576;
18. DAMBRAUSKIENĖ, G., *et al.* *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras (I dalis).* Vilnius: Teisės institutas, 2000, p. 503;
19. DRIUKAS, A., VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika.* IV tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 959;
20. FREEMAN, M. *Understanding family law.* First edition. Sweet & Maxwell: London, 2007, p. 578.
21. HARRIS-SHORT, S., MILES, J. *Family law: text, cases and materials.* Oxford University Press, 2007, p. 1119;
22. HAMILTON, C., PERRY, A. *Family Law in Europe.* London: Butterworths, 2002, p. 849;
23. HERRING, J. *Family law.* Pearson Education, 2001, p. 619;
24. JUNGEVIČIUS, K., TAMAŠAUSKAITĖ, D. Asmeninės sutartys. *Sutarčių žinynas.* Verslo žinios, 2006;
25. KUDINAVIČIŪTĖ-MICHAILOVIENĖ, I. Peculiarities of legal regulation of marriage contracts. *Jurisprudence*, 2011, No. 18(1), p. 143-159;
26. KUDINAVIČIŪTĖ-MICHAILOVIENĖ, I., PAKALNIŠKIS, V. Vedybų sutartys ir šeimos turtas. *Konsultacijos. Notariatas*, 2011, Nr. 12, p. 69-72;
27. KUDINAVIČIŪTĖ-MICHAILOVIENĖ, I. *Santuokos sąlygos ir jų vykdymas.* Vilnius: Justitia, 2006, p. 223;
28. LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė.* I tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 511;
29. LOWE, N. V., DOUGLAS, G. *Bromley's family law.* Tenth edition. Oxford University Press, 2007, p. 1153.
30. MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė.* Vilnius: Justitia, 2009, p. 438;

31. MIKELĖNAS, V., *et. al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002; p. 699;
32. MIKELĖNAS, V. Civilinio kodekso projekto komentaras. Teisės problemos, Nr. 2, 1998;
33. MIKELĖNAS, V. Sutarčių teisė. *Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Justitia, 1996, p. 608;
34. PASVENSKIENĖ, A; KIRŠIENĖ, J. Atskiuro turto režimas vedybų sutartyje: ar galioja sutartis, kai akivaizdu, jog vieno iš sutuoktinių turtinė padėtis pagal sutartį bus geresnė? *Jurisprudencija*, 2009, Nr. 4(118), p. 167-197;
35. STANDLEY, K. *Family Law*. Palgrave Macmillan, 2006, p. 523;
36. ŠALTAUSKIENĖ, S. Notaro vaidmuo šeimos teisiniuose santykiuose ir raidos perspektyvos. *Notariatas*, 2009, Nr. 8, p. 12-17;
37. VANSEVIČIUS, S. Šeimos santykių teisinis reguliavimas pagal Lietuvoje galiojusius Rusijos Imperijos civilinius įstatymus. *Teisė*, 2000, Nr. 34, p. 47-57;
38. VITKEVIČIUS, P. S. *Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 255;
39. WALTER, P. Family and Succession Law. England and Wales. In *International Encyclopaedia of Laws*. Vol. II. Kluwer Law International, 2009, p. 240;
40. WESTON, S. N.; NACHSHIN, R. J. *I Do, You Do...But Just Sign Here*. 2nd ed. United States of America: ExecuProv Press, 2004, p. 113;

Teismų praktika:

41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje A. R. J. v. J. J., B. J. Nr. 3K-3-529/2011, kat. 75.8; 118.3 (S);
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje pareiškėjas V. Ž., suinteresuotas asmuo antstolė Lina Pužienė Nr. 3K-3-487/2011, kat. 75.6.1; 124.2.7; 124.4;
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje pareiškėjai A. P. ir A. P., suinteresuoti asmenys Klaipėdos apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, S. J., N. P. ir A. P. Nr. 3K-3-383/2011, kat. 34.5; 75.8; 128.2 (S);

44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje pagal pareiškėjų pareiškimą V. P. ir R. P., suinteresuoti asmenys Panevėžio kredito unija 3K-3-388/2011, kat.113.6.1.10 (S);
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje M. D. v. A. D., A. S. Nr. 3K-3-378/2011, kat.75.8; 78.2.1 (S);
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje A. S. v E. S. Nr. 3K-3-365/2011, kat. (S) 75.6.2; 114.4 (S);
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. liepos 22 d. nutartis civilinėje byloje pagal pareiškėjo antstolio Roberto Vasiliausko pareiškimą dėl prievolės pobūdžio nustatymo; suinteresuoti asmenys: S. B., Sk. B., Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, VSDFV Vilniaus skyrius Nr. 3K-3-333/2011, kat. 75.7; 118.1; 129.1(S);
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje R. D. v. R. D. Nr. 3K-3-317/2011, kat. 75.8; 121.13 (S);
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje Z. J. v. S. J. Nr. 3K-3-291/2011, kat.75.8; 95.1; 121.19.2 (S);
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje T. S.v J. S. Nr. 3K-3-113/2011, kat. 32.5.1; 75.4.3; 75.8 (S);
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Medicinos bankas“ v E. Š. įmonė, E. Š., K. P. (Š.) Nr. 3K-3-50/2011, kat. 22.5; 27.3.2.5; 75.7(S);
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje I. V. v N. V. Nr. 3K-3-30/2011, kat. 34.6; 75.(S);
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje L. L. v. A. L. Nr. 3K-3-24/2011, kat. 75.8 (S);
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje G. P. v. J. P., trečiasis asmuo notarė J. R. Nr. 3K-3-28/2011, kat. 21.4.1.3; 21.4.2.6; 75.8; 106.1 (S);
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje J. B. v. J. B., Nr. 3K-3-2/2011, kat.75.4.3; 75.6.1; 75.6.2; 75.8; 75.9 (S);
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje pareiškėjai K. B. ir S. B., suinteresuoti asmenys V. V., Vilniaus rajono

savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyrius Nr. 3K-3-510/2010, kat. 75.4.1; 75.8 (S);

57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje R. G. v. J. G., V. L., Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos (Klaipėdos apskrities viršininko administracijos teisių perėmėja), trečiasis asmuo – notarė J. N. 3K-3-464/2010, kat. 30.5 (S);
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje J. V. v. A. V. Nr. 3K-3-271/2010; kat. 75.8; 114.11 (S);
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų plenarinės sesijos 2010 m. gegužės 20 d. nutarimas civilinėje byloje R. A. v. A. A. Nr. 3K-P-186/2010; kat. 75.7, 75.8; 78.2.1(S);
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje S. V. v. J. V. Nr. 3K-3-24/2010, kat. 75.4.3; 75.6.2; 75.8; 77.4.2 (S);
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 24 d. nutartis civilinėje byloje J. D. v. R. D. Nr. 3K-3-593/2009, kat. 21.4.2; 24.3; 35.6.1 (S);
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje pareiškėjai I. B. H. ir N. M. H., suinteresuoti asmenys – antstolis Dainius Šidlauskas, išieškotojas R. A. 3K-3-567/2009, kat. 75.7; 129.17;
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje G. M. v. R. M. ir G. M. Nr. 3K-3-491/2009; kat. 75.6.2; 75.8; 106.2 (S);
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje I. Š. v. R. Š. Nr. 3K-3-424/2009, kat. 75.6 (S);
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje R. V. v. V. V. Nr. 3K-3-371/2009, kat. 75.7 (S);
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje D. V. v. D. V. Nr. 3K-3-207/2009, kat. 50.10; 75.8 (S);
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje A. V. procesinių teisių perėmėja D. Ž. v. M. V., tretysis asmuo notarė Ramutei Siliūnienė Nr. 3K-3-86/2009, kat. 21.4.2.7; 74.2.3; 75.8 (S);
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje M. M. v. D. M. Nr. 3K-3-584/2008, kat. 75.6.2; 78.2.1; 99.9 (S);
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje S. J. v. A. J. 3K-3-482/2008, kat. 75.7; 75.8;

70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje A. G. v. G. G. Nr. 3K-3-457/2008, kat. 21.4.1.1; 27.7; 51; 114.11 (S);
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje O. K., J. K., P. K. v. V. K., A. K. Nr. 3K-3-453/2008, kat. 30.9.2; 75.6.2; 129.1 (S);
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje D. V. v J. V. Nr. 3K-3-464/2008; kat. 30.9.2(S);
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje M. M. v. N. Č., V. Č. Nr. 3K-3-280/2008, kat. 49, 75.6.2, 99.5;
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje S. L. v I. L. Nr. 3K-3-207/2008, kat. 75.4.3; 75.8;
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje A. S. v G. S. Nr. 3K-3-145/2008, kat. 75.8 (S);
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje E. T. v. A. T. Nr. 3K-3-124/2008, kat. 75.8 (S);
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje V. Š., I. Š. v. Antstolis M. Petrovskis Nr. 3K-7-149/2008, kat. 75.7; 93.2.1; 95.4; 129.17 (S);
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje A. B. v. A. B. Nr. 3K-3-14/2008, kat. 75.4.3; 75.8; 78.2.1 (S);
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje A. Ž. v. I. Ž., Vilniaus rajono savivaldybė, Vilniaus rajono savivaldybės administracijos Mickūnų seniūnija Nr. 3K-3-550/2007, kat. 114.8.2 (S);
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje S. B., I. B., H. Ž. v. P. A., K. Ž., L. K., G. A., Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Sveikatos ir socialinės apsaugos departamento vaikų teisių apsaugos tarnyba, antstolė Janina Gančierienė. Nr. 3K-3-423/2006, kat. 75.7; 129.1 (S);
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje J. S. v. A. S. Nr. 3K-3-126/2006, kat. 75.6.2; 75.8 (S);
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje pareiškėjas UAB „Vakarų Baltijos korporacija“, suinteresuoti asmenys antstolė Linai Uniokaitė, A. Z. ir J. Z. 3K-3-35/2006, kat. 75.7; 129.17. (S);

83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje A.Praškevičius v. D.Praškevičienė Nr. 3K-3-529/2005, kat. 75.6.2; 75.8 (S);
84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje V. Ustabaši v. Oleg Ustabaši 3K-3-426/2005, kat. 75.6.1; 121.11;
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje P. Baršauskas v. D. Baršauskienė 3K-3-201/2005, kat 75.4.3; 75.6.3; 75.8;
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje A. Slaboševičius v. R. Jarutytė Nr. 3K-3-107/2005; kat. 75.2.

Elektroniniai dokumentai:

87. BRANKA REŠETAR. *Matrimonial Property in Europe: A Link between Sociology and Family Law*, vol. 12.3 ELECTRONIC JOURNAL OF COMPARATIVE LAW, (December 2008), [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/123/art123-4.pdf>> [žiūrėta 2011-12-17];
88. Estijos Respublikos šeimos teisės įstatymas [interaktyvus] [žiūrėta 2012-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.legaltext.ee/en/andmebaas/ava.asp?m=022>> [žiūrėta 2012-02-20];
89. HALLIK, L. Regulation of proprietary relations between spouses in the New Family Law Act: Toward Better Regulation by Means of Private Autonomy? *Juridica International*, 2010, No. XVII, p. 161-166. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.juridicainternational.eu/index/2010/vol-xvii/regulation-of-proprietary-relations-between-spouses-in-the-new-family-law-act-toward-better-regulation-by-means-of-private-autonomy/>> [žiūrėta 2012-02-20];
90. Latvijos Respublikos civilinis kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-15]. Prieiga per internetą: <www.ur.gov.lv/faili/.../civillikums.doc> [žiūrėta 2011-12-15];
91. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Pasirašytas susitarimas leisiantis jaunavedžiams paprasčiau tvarkyti formalumus [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-03-24]. Prieiga per internetą: <<http://www.tm.lt/naujienos/pranesimasspaudai/1747>> [žiūrėta 2012-03-24].

92. Lietuvos statistikos departamentas. Sudarytų santuokų statistika 2002-2011 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-20]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveelections.asp?MainTable=M3010306&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=3216&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=> [žiūrėta 2012-02-20];
93. MANCHES. Pre-nuptial and post-nuptial agreements. Guidance from the family law experts at Manches [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-03-09]. Prieiga per internetą: http://www.manches.com/userfiles/files/Reaching_Agreement_pre-and_post-nuptials.pdf [žiūrėta 2012-03-09];
94. MIKELĖNAS, V. Property relationship between spouses. National report: Lithuania. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-25]. Prieiga per internetą: <http://www.ceflonline.net/Reports/pdf3/Lithuania.pdf> [žiūrėta 2012-02-25];
95. Vedybų sutarčių registras. Sudarytų vedybų sutarčių statistika 2002 - 2011 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-20]. Prieiga per internetą: <https://www.hipotekosistaiga.lt/index.php?1482577697> [žiūrėta 2012-02-20].

SANTRAUKA

SUTUOKTINIŲ ASMENINĖS IR BENDROSIOS JUNG TINĖS NUOSAVYBĖS ATRIBOJIMO PAGRINDAI IR TVARKA

Šiame magistro darbe nagrinėjama sutuoktinių asmeninės ir bendrosios jungtinės nuosavybės atribojimo pagrindai ir tvarka, jų ypatumai, teorinės ir praktinės problemos. Darbe didelis dėmesys skiriamas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamai praktikai nagrinėjama tema. Lyginamajai analizei, siekiant pabrėžti esminius teisinio reguliavimo panašumus ar skirtumus, pasirinktos Estijos ir Latvijos valstybės.

Pirmojoje darbo dalyje aiškinamasi sutuoktinių turto teisinio režimo samprata, įvertinami galimi sutuoktinių turto teisinio režimo modeliai bei rūšys, apžvelgiama istorinė Lietuvoje galiojančio sutuoktinių turto teisinio režimo raida ir vertinama jos įtaka dabartiniam reguliavimui.

Antrojoje darbo dalyje aiškinamasi, kokiais atvejais kyla poreikis atriboti sutuoktinių asmeninę ir bendrąją jungtinę nuosavybę, taip siekiant parodyti atribojimo reikšmingumą ne tik teisės teorijai ir praktikai, bet ir visuomeniniams santykiams.

Trečiojoje darbo dalyje nagrinėjamas įstatymu nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas, aiškinamasi jo esmė bei atliekama įstatyme nustatytų sutuoktinių turto atribojimo pagrindų analizė per Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.87, 3.88, 3.89, 3.90 bei 3.91 straipsnių prizmę, atsižvelgiant į kasacinio teismo praktiką. Taip pat aiškinamasi registracijos viešajame registre reikšmė, atribojant sutuoktinių turtą, t. y. ar ją galima priskirti prie sutuoktinių turto atribojimo pagrindų, ar negalima.

Ketvirtojoje darbo dalyje dėmesys kreipiamas į sutartinį sutuoktinių turto teisinį režimą. Keliamas esminis klausimas ir aiškinamasi, kiek sutuoktiniai sudarydami vedybų sutartį yra laisvi pasirinkti jų turtui taikomą teisinį režimą, kiek jų laisvę riboja įstatymas, nustatydamas imperatyvias normas.

Penktojoje darbo dalyje nagrinėjama sutuoktinių turto atribojimo tvarka. Siekiant sistemiškumo, skiriama turto atribojimo tvarka nutraukiant santuoką ir nenutraukiant santuokos. Atribojimo tvarkos ypatumai ir specifika atskleidžiami per glaudžiai su nagrinėjama tema susijusį sutuoktinių turto padalijimo klausimą.

SUMMARY

GROUND AND PROCEDURE FOR DELIMITATION OF THE SEPARATE AND COMMUNITY PROPERTY OF SPOUSES

This Master's thesis examines the grounds and procedure for delimitation of the separate and community property of spouses, their characteristics, and theoretical and practical problems. The work focuses to a great extent on case law of the Supreme Court of Lithuania regarding this particular subject. Estonia and Latvia have been selected for comparative analysis in order to highlight essential similarities or differences in legal regulations.

The first chapter of the thesis explores the concept of the matrimonial property regime; possible models and types of matrimonial property regimes are assessed. An overview of the historical evolution of the matrimonial property regime in Lithuania is provided and its affect on current legal regulation is assessed.

The second part of the thesis examines the cases when the need for delimiting the spouses' personal and community property arises. As a result, the importance of delimitation on the theory and practice of the law and social relationships is demonstrated.

The third part of the thesis deals with the statutory matrimonial property regime, examines the essence of the regime, and analyses the grounds for delimitation of the separate and community property of spouses as per Articles 3.87, 3.88, 3.89, 3.90, and 3.91 of the CC while also taking into account the case law of the cassation court. The importance of property registration in a public register (Article 3.88[3] of the CC) for delimiting the matrimonial property is examined, i.e. whether there are grounds for delimitation of the matrimonial property.

The fourth part of the thesis focuses on the matrimonial property regime of the matrimonial property agreement. The key question is raised and explored as to whether the spouses concluding the matrimonial property agreement are free to choose the legal regime for the property and to what extent their freedom is restricted by the imperative rules of the law.

Finally, the fifth part of the thesis analyses the procedure for delimiting matrimonial property. Characteristics of the delimitation procedure are disclosed through the closely related issue of division of matrimonial property. In addition, the scope of creditors' rights to the extent related to the delimitation of the matrimonial property is explored.